JUNE 1926

סיון תרפ״ו

ניר

קבץ שנתי

יוצא לאור על־ידי

הסתדרות תלמידי

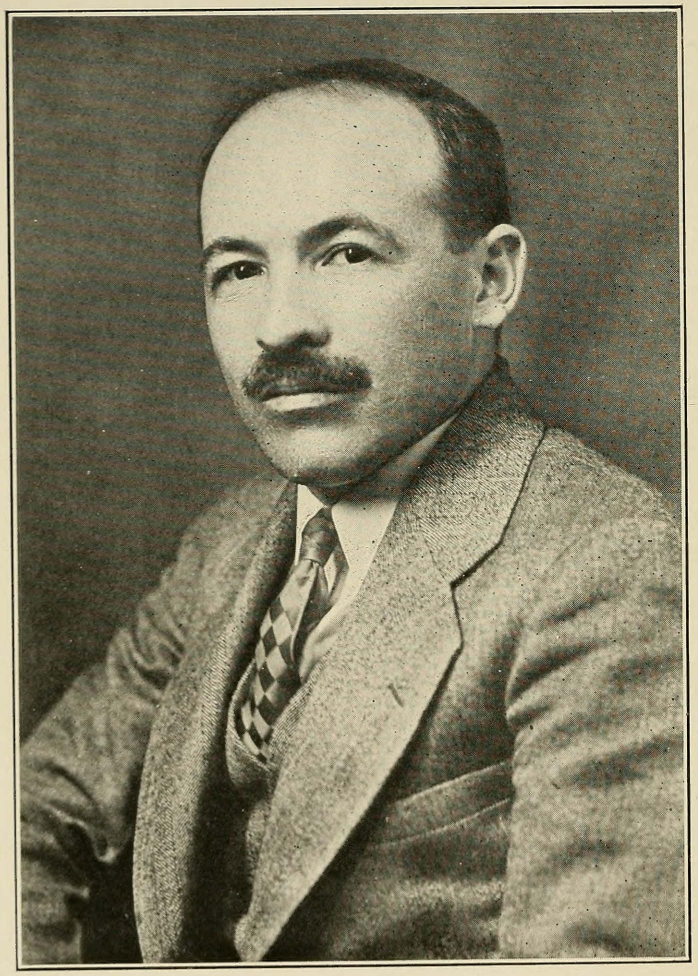
בית המדרש למורים

של ישיבת ר' יצחק אלחנן

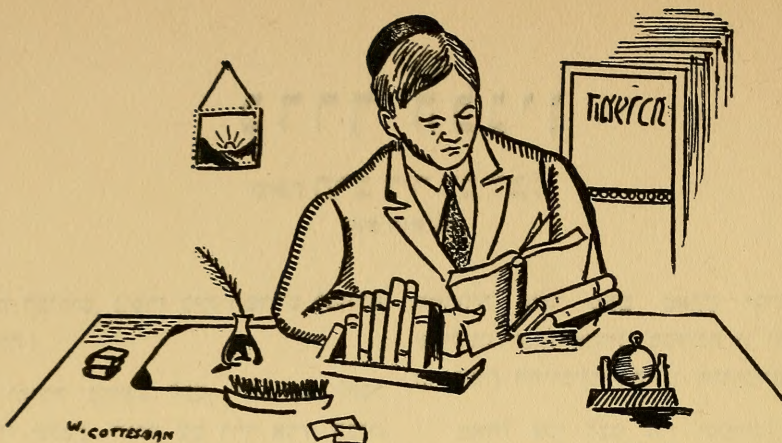
ניו־יורק, תרפ"ט.

נדפס על־ידי אסטוריה פרעסס, 61 רחוב 4, מזרחה, ניו־יורק.
ידידיה בורקוב, הבחור ה„זצר“.

תכן הענינים

למנהלנו היקר **ד״ר פ. חורגין** לאות הוקרה והערצה
על עבודתו הרבה בשדה החנוך והמדע העברי
מקדישים אנו את הקבץ הזה.

מאת המערכת

זהו הקבץ השנתי החמשי אשר „הסתדרות־התלמידים", בבית-המדרש למורים של ישיבת ר' יצחק אלחנן, מוציאה. מהתחלה קטנה ופעוטה הולך ה„ניר" ומשתכלל, הולך ופושט ולובש צורה חדשה, מדי שנה, כאותו תינוק העומד בגדולו ונצרך תמיד לבגדים אחרים — בגדים חדשים והולמים. וכבכל דבר ההולך ומתרקם כן גם קבץ ספרותי זה אין לבקש בו את השלמות המחלטה והמדיקת, כי את זה יהא אפשר אולי למצא ב„נירים" העתידים לבא — אלה אשר יופיעו בזמן הבגרות הגמורה. אולם יחד עם זה אין להכחיש כי השגשוג של שני חייו המעטים של ה„ניר" נכר הוא למדי, וכי פריחה זו — לאו פריחה שלפני זמנה היא, אלא פריחה המביאה לידי פרות, ומאמרי ה„ניר" של שנה זו יוכיחו. שנת ברכה, שנת שפע בחמר ספרותי היתה השנה הזאת, עד כי נאלצנו משום מצבים כספיים להשמיט הרבה מן החמר, ועם חברינו הסליחה.

וישמש נא קבץ קטן זה אות לצמאונם הגדול של הנער העברי באמריקה לספרות. רגילים אנו לשמע מפי רבים מגדולינו התאוננויות על „המצב הירוד" אשר בו נמצאת ספרותנו העברית באמריקה. (וזהי מחלה מדבקת אשר תקפה את צעירי סופרינו המתפלספים והמביטים על הכל דרך זכוכית שחורה ומקטנת.) במאמרים חוצבים להבות אש מוכיחים הם לנו בעליל כי ארץ ציה וצלמות זו רק קוץ ודרדר תצמיח לנו ואין לצפות כל תושיה ממנה. עומדים אנו מכי-רעם לשמע ראיותיהם החותכות ואנו אומרים בלבנו: אכן אבדה תקותנו, נגזרנו לנו. ואמנם לאיש זר, העומד מן החוץ, יקל הדבר ללכת שולל אחרי דבריהם. לא כן הנוער העברי. הוא מביט על מאמרים מסוג זה כעל אבדן כחות ספרותיים. חדלו מהתוכח על נושא זה, — צועק הנוער העברי באמריקה מנהמת לבו. — תנו לנו דבר מחיה ומשיב את הנפש, דבר מה רענן במקום כל אותם המאמרים היבשים הדנים בפלפול ובעקימת אצבע בכדי להוכיח על „המצב הנורא" השורר פה. תנו לנו דבר מה ספרותי במלא מובן המלה, כי למה זה תבזבזו את כל כחכם ויגיעכם לריק? הלא טוב טוב היה לכם וגם לנו אלו הייתם יוצרים ספרות במקום לדבר על הספרות. זרעו, נטעו וסקלו את אבני הגנף שבגננו הצעיר, והספרות ממילא תבא — היא תצמח מאליה, וראיתם ברכה בעמלכם. טובה גדולה ומכפלת תצא לנו אם סופרינו יעמדו על דרישה זו, כי ע"י כך ייצרו מרכז וחוג ספרותי קים שיועיל לקרב לא רק את אלה שנתרחקו אלא גם את רבים מאלה שלא לקחו עד עכשו חלק ולא התענינו כלל בספרות העברית, ו„אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים".

נחום בוצ'צ'ר.

בדרך הבנין

מאת הרב ד"ר דב רבל

ראש הישיבה

חברים חביבים, גומרי בית המדרש למורים של הישיבה!

חבה יתירה נודעת לכם, שזכיתם לקבל חנוך עברי שלם; תורה עם דרך ארץ, בבית המדרש של הישיבה. בחנוך שקניתם, נתגלה לכם סוד נשמת האומה הקדושה, ושרשי חיינו הנעוצים במקור הויתנו, הוית כהונה. בית מדרש למורים זה תעודתו לנטוע בלבות תלמידיו השקפת-עולם מקיפה, שלמות נפשית הרמונית, הכרה בהירה מיוסדת בקדשי עמנו, השאיפה להתרוממות הרוח, ולהגיע למעלה יותר עליונה במעלות התורה וטהר המחשבה והמעשה. חסיתם בצל עץ רענן של תורה וחכמה. למדתם מפי רבותיכם תורה שלמה וחיה. גדול מאד תפקידכם וקדוש הוא. בידכם נשמות בנינו, הדור הבא, להבריק בנשמותיהם את כל נגהות הקשת והאור הגלוי והגנוז של היהדות הנאמנה והשלמה, למען ידעו לשמור ולהגן על תרבות המסרת שלנו.

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שהמרץ וכח העלומים שבכם יהיו קדש לעבודה חיובית, לעבודת בסוס ובנין, לעבודת החנוך העברי השלם, לאור התורה וביתה הנאמן — הישיבה הקדושה ובדרך שהתותה לכם חנוככם בבית ה' משחר טל ילדותכם מכשיר אתכם להיות בנים בונים. תזכו להפיץ את אור התורה והאמונה הטהורה אשר מעט מאורן יגרש הופעות שליליות רבות מחיינו במדינה זו ולהרבות את ההופעות החיוביות בחיינו הרוחניים.

מאחל אני לכם חיי שמחה של עבודה פוריה, חיי רצון, יצירה ונצחון. תזכו להיות בין אלה שמדליקים ומטיבים את נר ה' — נשמות בנינו — באור המוסר והאמת של תורתנו הנצחית, באור קדושתה ותפארתה להיות ממעמיקי ומרחיבי החנוך העברי, לקשר את דור יבא אל תורת ישראל, ארצו ושפתו.

ותקותי שיחד עם חבריכם בהסתדרות המורים של גומרי בית המדרש למורים של הישיבה ועם אלה שיבאו אחריכם, תעזרו בפתרון השאלות הסבוכות של החנוך העברי, כמו הכנת ספרי למוד וקריאה ברוח התורה, מוסר ומסורת אבות; הוצאת מבחר הספרות העברית הישנה והחדשה חדורת דת ומסורה; התאחדות מורים וסופרים החרדים על דתם וקדשי עמנו לעצה ועזרה הדדית בעבודת החנוך, לבנות את בית החנוך העברי השלם על יסודות מוצקים.

זכרו דברי ר' ישמעאל בר רב יוסי: הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד, והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד ולעשות.

חבר המורים

הרב ד"ר דוב רעוועל — — — — — — — ראש הישיבה

ד"ר פנחס חורגין — — — — — — — הסטוריה, ספרות
מנהל בית המדרש למורים

ד"ר יחיאל קפלן — — — — — — — — — תלמוד, מדרש
ראש מועצת המורים

פרופ' מ. גילדין — — — — — — — — — — — — שירה

הרב שלמה ווינד — — — — — — — — — — — — תלמוד

שבתי טוברוף — — — — — — — — — — נ"ך, הסטוריה

הרב שמואל ק. מירסקי — — — — — — — — תלמוד, משנה

אברהם נ. פרלברג — — — — — — — — — — — עברית

ד"ר נתן קלאץ — — — — — — — — — — הסטוריה, תנ"ך

אברהם שוער — — — — — — — — — — חומש, עברית

יעקב י. הארטשטיין — — — מזכיר בית המדרש למורים

ד"ר פ. חורגין:

בשעת נסיונות

בעולם החנוך שלנו בארץ הזאת נתהוו תמורות. נראו זרמים מתנגדים. יש כנוס פה ופיזור שם. במרכזים גדולים אחדים מחוץ לניו־יורק הולכת ונוצרת רשות משותפת לכל בתי הספר שלנו. כל בתי הת"ת—יוצא מן הכלל מיעוט שלא נכר — מאוחדים תחת הנהלה ראשית אחת ומשותפים הם ביניהם ביחס לתכנית וצורה וגוון ויש ביניהם יחוסי גומלים. באותה שעה מתרחב הפירוד בניו־יורק. בתי ת"ת של השכונה הולכים ומתכווצים ובמקומם צצים בתי ת"ת על יד כל בית כנסת, מרכז, היכל. התמורות האלה הן פרי השנים האחרונות — שנים של מעבר. יש בנסיון של כנוס מטעם רצון לקבע צורה ודמות לחנוך שלנו ולהצילו מהתהפוכות והתחיחיות של הארעיות, של ההיוליות. מטרה זו כשהיא לעצמה ראויה להכרה מרובה. טשטוש ההויה של בית הספר שלנו היה בעוכרי החנוך. כל ת"ת המתקיים לעצמו חד את חידת החנוך העברי לפי מושגו הוא. ת"ת ותורת החנוך ותכלית החנוך שלו. כל ת"ת ושיטת ההוראה שלו ויש ת"תים שהרבה תורות ושיטות הוראה מתרוצצות בהן. המנהלים, העסקנים, הם הם המכריעים בשאלות התוכן והצורה של הת"תים. ועם כל כוונותיהם הרצויות הרי אינם מומחים בשאלות נכבדות וסבוכות כאלה וכך יצא השכר בהפסד. לקוי השיטה, לקוי התכנית, חוסר הקביעות הולידו תוצאות קלושות. התלמידים יצאו דלים וריקים כמו שבאו. עבר תלמיד מבית ספר אחד לבית ספר של שכונה אחרת — נכנס לעולם חדש. אם יקרה בית הספר מעולה הרי גם אז אנוס הוא לבטל זמן רב על התאמה והסתגלות למהלכים החדשים שבמחנהו וסופן, לפרקים, שקובעות ברצון ובכשרון התלמיד. רבוי זה בחנוך הפיל הרבה חללים. ת"ת זה, שתוהו ובוהו בו, אינו יכול לעורר אהבה בלב התלמיד אל החנוך העברי — והוא נדחה ממנו.

לפיכך משובחת היא האחדות. היא שמה קץ לערבוביה זו. היא מוציאה את עסקי החנוך הטהורים מידי הדיוטות ומאחיזתם של רצונות רבים. היא משחררת את הת"ת מחשבונות המטבעות, העושים מדרס להם, ברוב המקרים, את הצרכים החיוניים של החנוך. האחדות מפנה את הדרך לחנוך הגבוה. היא יוצרת נקודת־עמידה רחבה לצרכי החנוך. היא מתקנת מכון לבית ספר עברי צבורי.

אחדות זו בחנוך עשתה כבר פירות. בערים אחדות, שבהן יש הנהלה אחת לכל בתי הת"ת, נתרבה גם מספר התלמידים הבאים ללמד תורה, ניכר שנוי לטובה בגיל התלמידים, במשך זמן הלמוד וגדל מספר התלמידים היוצאים ברכוש ממש. אף־על־פי כן אין הנסיון הזה נטול מחששות. עדיין לא נוצרו מסמרות לחנוך שלנו. המהות, התכלית, הדרכים, התביעות של חנוכנו, נמצאים עדיין בתקופה של התלבנות ויצירה. יש עדיין חילוקי דעות ושאיפות. יש שמודדים את תנאי החנוך כאן במדה אחת ויש אחרים המעריכים אותם במדת הערכה אחרת. עדיין לא תמו העובדות החדשות, ההולכות ומטפחות על הלכות מקובלות ביחס לפעולות החנוך בין המחנכים מהסוג החדש. מסופקני, אם הגיע הזמן לקביעות צורה מתוך אחדות הנהלה. השאלה היא קודם כל מהי צורה זו, שתהא טבועה על בתי הת"ת? קביעות צורה ואחדות צורה לבד אינן כל תקותנו. אם, למשל, צורה זו נעוצה באותה השקפה, המורה הוראה לצמצם את תכנית הלמודים, למעט את זמן הלמוד, וכיוצא בכך נוח שלא יהא שלטון לה על בתי ספר רבים. קביעות צורה כזו תוהו ובוהו טובים ממנה, שכן קובעים צורה בחנוך קשה לזעזע אותה. היא משתקעת ועומדת כקיר ברזל בפני החידוש. כשגורל כל החנוך נתון בידי איש אחד — הרי יש סכנה שלא תיעשה צורת חנוך

בלתי רצויה לשלטת. בכל אופן, יש לתת מקום בחנוכנו לנסיונות חדשים, לנועזים, לדורכי עוז. זקוק הוא חנוכנו לנמישות רבה. באחדות הנהלה יש סכנה, שלא יהיה ריוח לכך, שלא יהיה מקום אלא למרכינים את ראשם אל המציאות כמות שהיא.

הנסיון השני, המתנגד לנטיות הכנוס, הנראה לעת עתה ביחוד בניו-יורק, קלקלתו מרובה מאד. ת"ת, הנפתח על יד ביהכ"נ, הוא בהכרח מצומצם בהשפעתו. אין הוא מונה תלמידים רבים. תלמידים בעלי כשרון, שאפשר להקנות להם ידיעות ממשיות, תלמידים שהוריהם מרוצים ללמדם כהוגן, האחוז שלהם הוא קטן. בת"ת, שמספר התלמידים גדול, במדה שגדול מספר התלמידים גדול האחוז של תלמידים אלה. יש מספר ניכר של בני סגולה אלה ומהם נבנית מחלקה עליונה ועל ידי כך יש המשך לסדר הלימודים. בת"ת קטן מספר תלמידים טובים בטל; לשנים שלשה אין שמים לב. וכך הטובים המעטים הולכים לאיבוד והתכנית — לפי מחלקות נמוכות. בתי ת"ת אלה כרוכים אחרי הענינים של ביהכ"נ ולרוב אינם תופסים את המקום הראוי להם. כל הצרכים קודמים לת"ת ואילו הוא נושא את הקולר של כל התביעות. בתנאים כאלה, ת"ת של ביהכ"נ הוא המחתרת של מורים „זלים" — מורים, שאינם ראוים כלל להוראה. מבתי ת"ת כאלה נשקפת סכנה לחנוך העברי כאן. כל הכבושים החשובים, שנעשו בשדה החנוך כאן בשנים האחרונות הולכים ומשתמטים ממנו בעטיו של הפיזור הזה.

אבל יש תקנה למצב. יש לתת את הדחיפה הנכונה גם לתנועת הכנוס וגם לנטית הפיזור. אף בפיזור הזה יש זיקה של טובה. קודם כל, נוסף בית ספר. יש שכונות שהצורך בהן בבתי בעטיו של שוויון נפש המורים — בשבילם. יארך הזמן ותהיה התעוררות ויבאו תלמידים. מציאותו של בית ספר כשהיא לעצמה היא גורם להתעוררות. ושוב אותו ת"ת של ביהכ"נ ספר אחדים גם אם אין די תלמידים — נהנה מהצבור הרשום של ביהכ"נ. יש בכחו למשך אליו את ילדי החברים של אותו ביהכ"נ. אלא שיש צורך למלא את אותו הת"ת תוכן, ליצור מגעים בין בתי הת"ת שבשכונה ביחס למחלקות עליונות. מהם יולד הצורך באחדות במדה ידועה בשיטה ובטיב הלמודים בהם. יש תקנה, באופן שההפסד יוצא בשכר גדול. הפתרון של השאלות, המתעוררות מסביב להנהלה משותפת, אינו דורש יניעה רבה. מי יהיו העמלים בדבר? מי הם אשר יכולים ואשר צריכים לתת נתיבה ב„ים" התסיסות בעולם חנוכנו כאן? — המורה! הוא ולא אחר. הוא, המורה, שהיה בימים הראשונים המעורר והיוצר, הבונה והמקים של החנוך העברי כאן. ואולם סבות שונות גרמו לכך, שיסתלק הצדה ולא יהיה רישומו ניכר במהלך המעשים. הגיע הזמן, שישתחרר מ„הכפה" של החדלון והקפאון. המורה העברי, המכיר בתעודתו, העובד את עבודתו מאהבה ובמסירות, עבד לתקות העתיד, לתקות היהדות, הוא צריך לשקד על תקות החנוך בשעת המעבר הנוכחית.

ד"ר יחיאל קפלן:

נשרים

א.

שלחן העולם

כשהגיעה אשתו של רבי חנינא בן דוסא לידי קצר רוח ולא יכלה שוב לעמד בצער עניותה, הרגישה במין פסת יד שיצאה והושיטה לה רגל אחת. זו היתה אחת משלש רגלי שלחן הזהב שהיה מזומן לה ולבעלה לעתיד לבא. רבי חנינא בן דוסא, שהתרעם על המקח הרע שלקחה אשתו, הוכיחה בדברים האלה: „ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמחסרא?“ (1)

המשל שבאגדה זו הולך ובא בעיקרו מחזון קדומים. אבל פרטיו נוטים אל מנהגי המקום והזמן שנאמר בהם.

דוד מנעים בזמירתו: „תערך ש ל ח ן לפני“,(2) ו ה ע ו ל ם נתון בלבו. מכאן עיקר המשל שבאגדה הנידונה. רבי יוחנן שונה אותו לרבי אלעזר בלשון קצרה: „אין אדם זוכה לשני ש ל ח נ ו ת.“(3) השקפת רבי יוחנן מתפרשת יותר במדרש: „אחור וקדם צרתני, אמר רבי יוחנן אם זכה אדם אוכל שני ע ו ל מ ו ת שנאמר אחור וקדם צרתני ואם לאו הוא בא ליתן דין וחשבון שנאמר ותשת עלי כפכה.“ (4) רבא רומז למדרש זה במאמרו: „אטו צדיקי אי אכלי תרי עלמי מי סני להו?“ (5).

בימי כתבי הקדש עשו לשלחן ארבע רגלים, (6) אבל בתקופת המשנה נהגו לעשות לו שלש. מנהג זה עולה מפרטי האגדה

(1) תענית כה, א.
(2) תהלים כג, ה.
(3) ברכות ה, ב.
(4) בראשית רבה, ח, א.
(5) הוריות י, ב.
(6) שמות כה, כו.

הנידונה. כפי שמפורש בה, שלחן בן שלש רגלים היה חשוב שלם, פחות מאלה היה חסר ושבור. וכן נהגו אז גם ברומי בכל מעשה שלחן ודולבקי.(7)

ומנהג זה בונה אב לכמה מאמרים במשנה ובגמרא.

חכמינו שנו: „על שלשה דברים העולם עומד.“ (8) תבנית השלחן משמשת משל בדברים האלה. מה שעומד על שלשה דברים יש לו עמידה של קבע ובטחון. בעמידה זו יש שלמות. היא אינה לקויה בחסר או ביתר.

ובמשנה אחרת אתה מוצא: „אם יש בין זה לזה מארבע אמות עד שמונה הרי זו שכונת קברות... שרגלים לדבר.“ (9) זאת אומרת: המחשבה שהמקום שנמצאו בו מתים מרוחקים זה מזה כדי השיעור המפורש הוא שכונת קברות אינה חשש בטל. יש לה על מה לסמך. היא מחשבה נכונה כשלחן הזה העומד הכן על רגליו.

וכשהוכיח רבי יונתן לרבי שמעון בן לקיש את טעותו בהלכה אחת, אמר: „קצצתינהו לרגלוהי דינוקא“, (10) כלומר: דברי גיסו הצעיר לא עמדו בפני הבקרת. נשמט הבסים מתחתיהם. הם נפלו כשלחן הזה שנקצצו רגליו. ומעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי ואמר

(7) ראה:
Alexander Adams, Roman Antiquities, ed. 1826, p. 368,—Smith Dictionary of Greek and Roman Antiquities, art. Mensa.—M. Jastrow, Dictionary of the Talmud, art. דלפקי.

(8) אבות א, ב.
(9) נזיר סה, א.
(10) מעילה ז, ב.

לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כלה כשאני עומד על רגל אחת. (11)

מהרש"א מפרש: „היינו שילמדנו שכל התורה תהיה לה רגל ויסוד אחד." (12) ויש רגלים לפירושו.

בהשקפת הנכרי כל המצוות שבתורה נראו לא כעומדות זו בצד זו, אלא זו למעלה מזו ורגל אחת מעמידה את כלן.

וקרוב הוא שהשלחנות בעלי הרגל האחת שהיו מצויים בהיכלי רומא (13) שמשו לו משל.

(11) שבת לא, א.
(12) שם.

(13) שלחן ממין זה נקרא Monopodium ראה ספרי אדאמס וסמיטה, שם.

ב.

לילי רביעיות

מי ומי ההולכים שם בליל חשך ואפלה. שם הולך איש זקן וילד בצדו. הילד מתרפק על הזקן. לבו הולם וגופו רועד.

— זה שלשה לילות שלא זרח הסהר והכוכבים נעלמו מאחורי עבים כבדים. מדוע אתה כובש את פניך באדרתי וכלך רועד הלילה? מה לילה מליל?

— שם, לא רחוק מזה, עומדים מלאכי חבלה. רגע מזדקפים, ורגע מצטלפים כנגדי.

— אלה הם אילנות מתנועעים. הרם ראשך והבט!

— אחד מהמזיקים מתחכך עתה בבגדי. הוא צובט את לחיי.

— זה הוא אחד השיחים העומדים בצד הדרך. צמרתו נגעה בפניך. מדוע חזיונות כאלה מבהילים אותך הלילה? מה לילה מליל?

— הלילה הוא ליל רביעי בשבת. גדוד של אגרת בת מחלת יוצא הלילה ולאלפי מלאכי חבלה הרשות נתונה לחבל.

— כך נאמר בגמרא: רבי חנינא בן דוסא גרש את מלאכי החבלה מן הישוב והשאירו להם בלילי שבתות ולילי רביעיות.(1) אבל הדברים האלה טעונים באור.

— משום מה?

— מצד לשונם. „לילי רביעיות" אמור. פתח בלשון זכר וסיים בלשון נקבה. במקום אחר נאמר „לילי רביעית." (2) שם גם פתח בלשון רבים וסיים ביחידה. ומצד ענינם. מה נשתנה ליל רביעי משאר הלילות? לילי שבתות נבדלו לקדושה. אבל ליל רביעי אינו מתיחד לא בקדושה ולא בטומאה.

רגע פסק הזקן. הוא מוסיף:

עוד מאמר אחר יש בתלמוד. „ונתתי גשמיכם בעתם בלילי רביעיות ובלילי שבתות."(3) כשהגשמים יורדים בלילי שבתות הם גשמי ברכה. בלילות האלה בני ישראל אינם יוצאים ממקומם והגשמים לא יפסיקום בדרכים. אבל מה לליל רביעי ולברכת גשמים?

אכן המאמרים האלה זוקקים לתקון קל. אל תקרא „רביעיות" אלא „רביעות".

בארץ ישראל זמני גשמים נקראים רביעות. יש שם רביעה ראשונה ורביעה שניה.(4) אם הגשמים יורדים בזמן רביעה בלילות יש בהם משום ברכה. הם אינם מפסיקים את העם ממלאכתם. כן היה בימי הורדוס כשהיו „עוסקין בבית המקדש והיו יורדין גשמים בלילה למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצא העם למלאכתם." (5) אם הם יורדים בלילי שבתות הברכה כפולה.

נמצאנו למדים: בלילי גשמים ושבתות אין עוברי דרכים מצויים.

ודרכים שוממים היזקם מצוי.

כשהאדם הוא בודד ונעזב ומחוסר תקות עזרה מכל חבר קרוב לו, דעתו נחלשה. אז שדים ומזיקים וכל מיני צלמי בהלות, ילידי דמיונו, שולטים בו.

ומזיקים שיש בהם ממש, שודדים רעבי־

(1) פסחים קיב, ב.
(2) שם, קיא, ב.

(3) תענית כג א. ראה פירוש רש"י ובחידושי מהרש"א שנדחק ליישבו.
(4) שם ו, א, ועוד.
(5) שם, כג, א.

כסף וצמאי דם, שומרים ללילות חשך וליוצאים יחידים בדרכים שוממים.

סוף דבר: אל תקרא „רביעיות", אלא „רביעות".

ככה דבר הזקן בדממת הלילה, מסביב הכל נתמלא אזנים. חדל המזיק להתחכך בבגדו של הילד ולצבט את לחייו. השיחים עמדו דוממים בצדי הדרכים. בין האילנות רחשו עלים קלים. נשמתו של הילד, שכמעט פרחה ממנו, שבה אליו, ויחי.

ג.

אונא ואודנא

„רבי טבלא עבד עובדא כרבי זכריה בן הקצב, אמר ליה רב נחמן מאי האי אמר ליה דאמר רב חיננא בר שלמיא משחיה דרב הלכה כרבי זכריה בן הקצב, אמר ליה זיל אהדר ביך ואי לא מפיקנא לך רב חיננא בר שלמיא מאוניך." (1)

הערוך מפרש: „אם אינך מקשיב לדברי אלא נתלה אתה ברב חיננא משמתני לך עד שתסיר דברי רב חיננא ולא תהיה מטה אזנך לשמוע." (2)

ומוסף הערוך נותן פירוש לפירושו: „מאונך כמו מאודנך והאות דל"ת מובלעת." (3)

יש להעיר שהדברים האלה אינם מוסרים את כונת המליצה „מפיקנא לך מאוניך" במלואה.

אם הנחת הערוך היא נכונה, רב נחמן איים על רבי טבלא שיעקר מעיקרו את זכרון ההלכה ששמע באזניו מפי רב חיננא בר שלמיא.

זה היה איום הבאי.

באמת אין אדם שליט על רשמי זכרונו. בעל כרחו הם נקלטים ובעל כרחו הם נמחים. כל שכן שאין אדם שליט על זכרונותיו של חברו.

ביד רב נחמן היה רק הכח לגזר על רב טבלא שלא יוציא את ההלכה בשפתיו.

הרבה אברים באדם משמשים לו בדבורו. הקנה מוציא קול.(4) אבל תחילת יצירתו של הקול היא בעמקי הריאה. הרוח המתכנס בתוך הריאה והמתפרץ ממנה פועל על הקול ונפעל ממנו.

וחמשה אוני יש לריאה בשני צדדיה. (5)

קרוב הוא שהמליצה „מפיקנא לך מאוניך" מכוונת אל אוני הריאה. זאת אומרת: אני אבער את קולך מתחילת יצירתו.

ובמקום אחר נאמר:

„אשכחינהו שמואל לתלמידי דרב אמר להו מאי אמר רב במסוכנת אמרו ליה הכי אמר רב גועה והטילה רעי וכשכשה באזנה הרי זה פירכוס אמר להו איצטריכא ליה לאבא לאזוזי אוני שאני אומר כל שאין דברים שהמיתה עושה." (6)

רש"י מפרש: „לאזוזי אוני לפרכס האזן, בתמיה, דפרכוס חיות גדול הוא זה." (7) אבל פירושו דחוק בעיקרו. יש גם לתת טעם לשינוי הלשונות של רב ושמואל, מכיון ששניהם לדבר אחד, לכשכוש האזנים, מתכוונים. גם סוף מאמר שמואל אינו מתחבר יפה עם תחילתו.

מתוך דברי שמואל נראה יותר שהוא קובל על רב, שהוא מניח כלל קצר וברור, „כל שאין דברים שהמיתה עושה", ונכנס להאריך בפרטים. את הבקרת הזאת הוא מביע במליצה „אצטריכא ליה לאבא לאזוזי אוני", כלומר: למה לו לרב להעביד עבודה יתירה את אוני ריאתו ולהוציא רוחו בדברים שלא לצורך.

(1) בבא בתרא קיא, א.
(2) הערוך, ערך „אן"..
(3) שם.
(4) ברכות סא, א.
(5) חולין מז, א.
(6) שם, לז, ב — לח, א.
(7) שם, לח, א.

ד"ר נתן קלאץ:

בינה במקרא

(הערה אחת מספרי, הכתוב גרמנית:
„רבי שמואל דוד לוצאטו בתור מבאר המקרא„)

החכם רבי שמואל דוד לוצאטו (רשד"ל) היה הראשון בין חכמי ישראל, שכתבו את ספריהם בעברית, אשר בפרושיו הרבים למקרא המשתמש בהמסקנות המדעיות של הפלגרפיה העברית. הפלגרפיה (Palaegraphie) עוסקת בחקירת צורת האותיות השונות של שפה ידועה בתקופה העתיקה, התהוותן, התפתחותן ואופן כתיבתן, החומר שעליו כתבו, היינו, אבן, קלף ועלה־גומא (Papyrus), הכלי או הדבר ששמש לצורך כתיבה, כמו חרט, דיו וכדומה.

עובדה היסטורית ידועה היא, כי כתבי הקדש היו כתובים לפני עזרא הסופר בשפה העברית ובכתב העברי הקדמון, ובתקופה מאוחרת בערך, היינו אחרי שיבת היהודים מגלות בבל, החליפו את הכתב העברי הקדמון בכתב אשורי, שנקרא גם כן כתב מרובע. (עיין סנהדרין כ"ב. ועיין בספרו של פרופיסור לודביג בלוי, הכתוב גרמנית: מבוא לכתבי הקדש, צד 80-48). בכתב העברי הקדמון הגיעו אלינו זכרונות ספרותיים בכתבת משע מלך מואב ובכתבת השלח. הכתב הזה התפתח בהמשך הזמן, באותיות ידועות חלו שנויים מעטים או מרובים ולבסוף קבל אותה הצורה הקבועה והמוצקה, שבה נשאר עד היום אצל השומרונים.

על יסוד החקירות במקצוע הפלגרפיה העברית בא רשד"ל לידי מסקנות חשובות ורבות־ערך בשביל הפרשנות המקראית. על פי תכונותיו האפיניות של הכתב העברי הקדמון הצליח רשד"ל לבאר פסוקים רבים קשי־הבנה, שנתחבטו בהם המפרשים הקודמים, מבלי יכלת למצוא להם פרוש מספיק. (עיין במאמרו של רשד"ל: הכתב העברי בספר מחקרי היהדות, חלק שני, הוצאת תבונה, וורשה תרע"ג, צד 126.)

החקירה המדעית הראתה, כי בכתב העברי הקדמון היו אותיות אחדות דומות כמעט זו אל זו בצורתן החיצונית ומזה נמשך החילוף בהן. ידוע הוא, כי דמיון אות „ד" לאות „ר" בכתב האשורי, המוחזק בידינו היום, גרם לשנויים וחלופים במקרא, כמו החילוף בשמות דעואל, רעואל (עיין בבאור בן-מחם למדבר ב' פסוק י"ד, ובהמשתדל לבמדבר א' פסוק י"ד). והנה בכתב העברי הקדמון יש רק הבדל קל בין אות „א" ובין אות „ת", והודות לעובדה זו נשתרבבו חילופים רבים במקרא. רשד"ל באר הרבה פסוקים, שנראים כמוקשים, בהראותו שהקשי בהם בא לרגלי חילוף אות אחת במלה הנדונה באות אחרת, הדומה לה בצורתה החיצונית בכתב העברי הקדמון, ואם נעמיד את האות הדרושה במקום חברתה, הדומה לה, אז יהיה הפסוק מבואר כל צרכו...

בספרי הגרמני על דבר רשד"ל אספתי וסדרתי כמעט כל הפסוקים, אשר החכם הזה באר אותם בעזרת הפלגרפיה העברית; אולם הרבה פסוקים, האומרים דרשוני, והמתבארים כל צרכם על פי הכללים היסודיים, שקבע רשד"ל, נעלמו מעיני עצמו.

בשים לב אל הדמיון הרב של האותיות „א" ו„ת" בכתב העברי הקדמון נראה לי לבאר פסוק אחד בהוספת נופך משלי. בשופטים ט' פסוק ל"א כתוב: „וישלח מלאכים אל אבימלך בתרמה." הוראת המלה בתרמה פרש רש"י כמו במרמה, בתרמית, וכן תרגם יונתן „ברז", היינו, בסתר. על פי זה תהיה המלה בתרמה שם עצם כללי מגזרת נחי ל"ח רמה. אולם משקל כזה מגזרת נחי ל"ה אינו נמצא. לפי דעתי המלה תרמה היא שם עצם פרטי, זאת אומרת, שם מקום, כמו שאנו קוראים באותו פרק ט' פסוק מ"א „וישב אבימלך בארומה", ותרמה וארומה הם שם אחד אלא שנתחלפה פה אות „א" ו„ת" מפני

דמיונם הרב בכתב השומרוני, שהיה גם הכתב העברי הקדמון. גם המפרשים רד"ק ורלב"ג לפסוקים האלה נוטים לבארם באופן זה, אלא שהם אינם יכולים למצוא פשר החזיון של החילוף באותיות במלה זו...

לפי זה תוסר גם הסתירה המדומה בין שני המקראות בראשית מ"ו פסו קט' ובמדבר ט"ז פסוק א' בענין שמות בני ראובן. גם הפסוק המוקשה בשמות כ', כ"ד, שהוליד פרושים ותרגומים שונים, יתבאר באופן המתקבל על הלב על פי סגולת הכתב העברי הקדמון ואין צורך כלל בהשערתו של הד"ר חיים הלר (עיין במחברתו הגרמנית „חקירות על דבר התרגום הסורי פשיטא", צד 8), ויותר קרובה אל האמת השערתו של הפרופיסור שטרעק, הנזכרת שם באותו עמוד למטה.

הרב שמואל ק. מירסקי:

בינה ברש"י

בגמ' סנהדרין ט"ז ע"ב מובאת ברייתא דמנוי שופטים ושוטרים בזה"ל: ת"ר, מניין שמעמידין שופטים לישראל? תלמוד לומר שופטים תתן; שוטרים לישראל מניין? ת"ל שוטרים תתן; שופטים לכל שבט ושבט מניין? ת"ל שופטים לשבטיך וכו', שופטים לכל עיר ועיר מניין? ת"ל שופטים בכל שעריך וכו'. רבי יהודה אומר אחד ממונה על כלן שנאמר תתן לך וכו'. וברש"י בד"ה אחד ממונה על כלן נאמר: זו סנהדרי גדולה. ע"ז הקשו בתוס' שם כי מלשון הברייתא בספרי לא משמע כן, שהרי דברי ר' יהודה, האומר אחד ממונה על כלן, באים בספרי ברישא דברייתא, בתר שופטים לכל ישראל וקודם שהזכיר לכל שבט ולכל עיר. לפיכך מפרשים התוס' דאחד ממונה על כלן הוא מופלא שבבית דין, ובכל שופטים ושופטים (כלו' בין בסנהדריה גדולה ובין בסנהדריה קטנה) היה שם מופלא, ונראה דלא היה מחשבון הסנהדרין.

והנה כל מעיין בתוס' רואה שמלבד שנוי הלשון בקדימת דברי ר' יהודה יש עוד שנוי קטן אבל חשוב בנוסח הברייתא שבספרי. בתחלת הברייתא, לפי הספרי, נאמר „מניין שמעמידין שופטים לכל ישראל" בעוד שבנוסח הגמרא דידן חסרה המלה „כל". והמעיין בגוף הספרי רואה הבדל עוד שלשי, והוא הפסוק המובא לראיה לדברי ר' יהודה „והנה אמריה כהן הראש עליכם וגו'" (דה"ב י"ט) — ובגירסאות אחרות מובא סוף הפסוק „והשוטרים הלויים לפניכם" — מה שאין כן בנוסח הברייתא שבגמרא.

פירוש הספרי הנהו איפוא ברור: מניין שמעמידין שופטים לכל ישראל (כלומר סנהדריה גדולה לכלל ישראל) שנאמר שופטים תתן. — ועי' בספר „תורת חיים" על סנהדרין להגאון הרא"ח שור זצ"ל, המבאר את יסוד הדרשה בסמיכות המלים תתן לך לשופטים ושוטרים, שהרי אפשר היה לכתב, שופטים ושוטרים בכל שעריך וגו' תתן לך. אמנם המלבי"ם בפירושו על הספרי הטיב לבאר את טעם הדרשה במלה „לך". תתן לך הוא צווי למנוי סנהדריה אחת לכל ישראל. אולם בגמרא דידן לא נאמר כי אם „ת"ל שופטים תתן" מלבי המלה „לך". — וע"ז (כלומר על הסנהדריה הגדולה) אמר ר' יהודה אחד ממונה על כלן. וממנוי שופטים לכל ישראל עוברת הברייתא למנוי שופטים ושוטרים לשבטים ואח"כ לערים. אגב, יתורץ בזה גם הסדר בברייתא המקדים שבטים לערים ומשנה, לכאורה, מסדר הכתוב בתורה „בכל שעריך... לשבטיך."

אולם אם פירוש הספרי ברור הוא כאמור, הרי פירוש הברייתא בגמ' אינו מחוור כלל. מצד אחד, אם על פי דברי הברייתא כשלעצמה

נדון, מבלי השוות אל הספרי, אז עלינו לומר שכל עקר מנוי הסנהדריה הגדולה חסר כאן מן הברייתא, ולא מדובר אלא על מנוי סנהדריות לשבטים ולערים בלבד — כפי הנשמע, אמנם, מפשוטו של המקרא בשופטים. אך אם, מצד שני, נקרא את הברייתא בהשואה לספרי, אין ספק שלא תתפרש אלא עפ"י המבואר בתוספות. והנה פי' הספרי לר' דוד פארדו זצ"ל (שלוניקי תקנ"ט ח"ב עמ' רל"ה) מבאר אמנם בזה את המחלקת שבין רש"י ותוספות. רש"י ז"ל הבין — לפי דבריו — את הברייתא בגמ', כאילו אין דבר מנוי הסנהדריה הגדולה נזכר בה כלל, ולפיכך הכרח לפרש את רבי יהודה כפי שפירש. אך התוס' פירשו עפ"י הספרי שתחלת הברייתא מדברת בצווי למנות סנהדריה גדולה. ואם כי לשון הברייתא קשה, לכאורה, עפ"י רש"י, שהרי תחלת הדבור בה „מניין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל שופטים תתן", אינו מוסיף כלום על המפורש במקרא ועל הנאמר בברייתא גופא אח"כ, יש לומר דתנא והדר מפרש. (ועי' בחו' תורה תמימה דברים פ' שופטים אות ע"ד שהקשה על הגמ' ותירץ שם בדוחק כי נעלמו ממנו דברי הגאון הנ"ל) אבל עדיין קשה שהרי מלשון „רבי יהודה אומר" משמע דפליג הוא על ת"ק, ואם אמנם כוונת ר"י — כפירש"י — לסנהדריה גדולה הממונה על כל הסנהדריות הקטנות, הרי אין ת"ק חולק ע"ז כלל.

ובספר מפתח התלמוד לרי"מ גוטמאן ערך אב בי"ד, עמ' 83, הערה ג', אומר המחבר, כי דברי התוס' הם פשוטים מאד „עד שיש לתמוה מה הכריח את רש"י לנטות מפשטות הלשון ולבאר את הענין בדרך רחוקה." אמנם המחבר מנסה שם לבאר את רש"י ז"ל כאילו נתעה הוא בפירושו לרגלי הגירסא הקטועה בספרי המביאה את סוף הפסוק בדה"ב י"ט י"א לראיה לדברי ר' יהודה „כי המלות, והשוטרים הלויים לפניכם, אינן סובלות פירוש אחר ואין לכוונן בשום פנים על מנוי איש אחר פרטי, ורק הגירסא השלמה שלפנינו המביאה את הפסוק מתחלתו „והנה אמריה כהן הראש עליכם וגו' " מורה על כוונת ר"י שהאחד הממונה על כלם הוא איש פרטי." אך הדוחק ואי ההגיון שבישוב זה של רש"י בולט הוא, שהרי אם קשה לומר כי סוף הפסוק מעיד על תחלתו, המדבר על מנוי כהן הראש, הרי שבעתים קשה להוציא את הפסוק מענינו, ולפרשו בענין שלא כתוב בו כלל, כמנוי סנהדריה גדולה על כל הסנהדריות הקטנות. (ועי' בפי' הספרי לר' דוד פאדרו זצ"ל שכבר עמד על שאלת הפסוק הזה ותרצו בדרך אחרת לגמרי.)

והר"א אפטוביצר בהערותיו לס' מפתח התלמוד M G W J שנה נ"ד עמ' 423, מניח כי פירש"י הכרחי הוא לפי נירסת הברייתא בש"ס, ולא עוד אלא שזוהי הגירסא הנכונה, ועל פיה יש לתקן גם את הספרי. אולם כל ראיתו להנחה זאת היא, כי לא יתכן לומר שר' יהודה יבקש ראיה למנוי אחד — אב בי"ד או מופלא שבבי"ד — על הסנהדריה הגדולה מפסוק בדה"ב, והנה אמריה וגו', בעוד שאפשר ללמד זאת ממשה. ודבר שאין צריך לפנים הוא, כי ראיה זאת אינה מוכחת לפי דברי הגמ', סנהדרין י"ז ע"א. (ועי' בתוס' סנהדרין ג' ע"ב בד"ה ר' יהודה ובמהרש"א שם, ובתוספתא סנהדרין סוף פ"ג; וכמו"כ בהנהת הרש"ש על התוס' הנ"ל.)

מכל האמור למעלה יוצא איפוא שקשה להלם את פירש"י עפ"י הספרי, לא רק מפני שדברי ר' יהודה כתובים שם ברישא דברייתא, כקושית התוס', אלא גם מפני שכל דברי הברייתא מעידים ומוכיחים כי בתחלתה מדובר על סנהדריה גדולה, וכי ר' יהודה מכוון לסנהדריה הגדולה, באמרו, אחד ממונה על כלן, כמוכח גם מן הפסוקים המובאים לראיה לדבריו. אבל אף אם נאמר כי גרסת הברייתא בגמרא אינה שונה רק בצורתה מן הספרי, אלא מחייבת גם שנוי תכן וענין, וכי פירוש רש"י מכוון הנהו לפי זה, הרי הקושיא הנזכרת למעלה במקומה עומדת: וכי על מי בא ר' יהודה לחלוק בעוד שעצם הדין בדבר מנוי הסנהדריה הגדולה על הסנהדריות הקטנות, אינו שנוי כלל במחלקת, והוא — אדרבה — סתם מתניתין?

לפיכך נוטה אני, לפענ"ד, לשער, שאמנם מלבד שנוי לשון בנירסת הברייתא בגמרא דידן ובספרי — דבר רגיל ומובן — אין כאן שנוי תכן וענין כלל. וגם רש"י ז"ל לא כוון לפרש את ר' יהודה בדרך רחוקה ודחוקה כ"א בדרך שפרשו התוס' וכל מפרשי הספרי. אלא שהואיל ודברי ר' יהודה באו, לפי נירסת

הברייתא בגמ׳, אחרי דבר השופטים לשבטים ולערים, הכרח לומר כי ר׳ יהודה מתכוון לאחד הממונה על כל הסנהדריה הגדולה. לפי״ז כל התמיהות והקושיות על רש״י ז״ל בטעות יסודן ועלו רק אחרי שהוציאו את דברי רש״י מפשטם. כי אילו היו, אמנם, דברי הספרי נעלמים מרש״י ז״ל או שידעם ואעפי״כ פירש את דברי ר׳ יהודה לפי הגירסא השונה בגמ׳, אז לא הי׳, בודאי, מקצר במקום שראוי להאריך, ולא הי׳ מסתפק בשלש מלים סתומות „וזהי סנהדרי גדולה" בלבד. אין זאת אלא שרברי רש״י „וזהי סנהדרי גדולה" משולבים — כדרכו הרבה פעמים — בד״ה אחד ממונה על כלם, והפירוש: ר׳ יהודה באמרו אחד ממונה על כלם, מתכוון לסנהדריה הגדולה ולא לכל הסנהדריות הקטנות שכבר נזכרו בברייתא לפני ר׳ יהודה. ולעולם, „אחד" גם לפי פירש״י, הנהו אחד ממש, כלומר אב בי״ד או מופלא שבבי״ד.

ואמנם סדור דברי ר׳ יהודה בסוף הברייתא הוא הדבר היחידי הטעון כאן פירוש. גם התוס׳ אחרי פרשם את דברי ר׳ יהודה כי, אחד, הוא המופלא שבבי״ד, הוסיפו: ובכל שופטים ושופטים היה שם מופלא, מפני חפצם, כנראה, לתרץ למה באו דברי ר׳ יהודה בסוף הברייתא אחרי מנוי שופטים לשבטים ולערים. אך רש״י ז״ל שלא רצה לבאר כי „אחד ממונה על כלן" היה גם בסנהדריות קטנות — לפי שטתו בפירושו את הברייתא דכי יפלא ממך (סנהדרין פ״ו ע״ב), ושהתוס׳ מתרצים אותה ברוחק — אמר, כי רבי יהודה מדבר על סנהדרי גדולה.

רש״י ותוספות אינם מחולקים, איפוא, בבאור המלה „אחד", שפשוטה כמשמעה, אלא בבאור המלה „כלם" שלפי רש״י הכונה לסנהדרי גדולה ולפי התוס׳ לכל הסנהדריות והקטנות בכלל. וקושית התוס׳ על רש״י מן הספרי וכל התמיהות על רש״י, שנטה לכאורה מפשטות הלשון, ובאר את דברי ר׳ יהודה בדרך רחוקה, בטלות לפי״ז מאליהן.

דוד סוניקר:

הנבואה

יצירה נפלאה העולה בסגולותיה על שאר היצירות, יצרה היהדות, והיא „הנבואה". הנבואה לא נתגלתה בקרב עמנו בתקופה אחת, כי אם תקופות אחדות עברו עד שנתגלתה בבהירותה השלמה, מדור לדור נשתכללה יותר עד הגיעה למדרגה היותר גבוהה.

עצם הנבואה איננה רק יצירה ספרותית נעלה בעולם היהדות, כי אם אחד היסודות החשובים של רוח העם. ע״י הנבואה יכול אדם להכיר את נשמת האדם.

הנבואה לא יצרה בספרות עולם אמנתי כי אם עולם מוסרי. האמנות היא הגשמת החיים הריאליים, היא מרוממת ומלבבת את נפש האדם, יוצרת עולם מלא חיים וסואנים כאחד, לא כן המוסריות, מטרתה להכנים רוח אלהי בנפש האישי. היא שואפת להרחיק את האדם מן החיים הסואנים ולקרבו יותר אל החיים הרוחניים. אם אצל האמנות עקר הנשמתה בחיים היא לשכלל עד כמה שאפשר את הלבוש החצוני, הנה המוסריות איננה מזקקת את הקנקן כי אם מה שיש בתוכו, והיא הנשמה.

עולם מוסרי זה יצרו הנביאים אשר התמידו להלחם בחרף נפשם בריאליסטים (הכהנים) שדרשו את הפלחן העממי.

הבטוי המשתף של הנביאים האחרונים (חוץ מיחזקאל שהיה קרוב יותר לריאליסט מאשר לנביא) בולט בהתנגדות גמורה לפלחן העממי, הנביא בועט במסרת אבות הקדושה בעם, הוא מבטל והורס את כל המקבל שבעם, אפילו אם יש למסרת זו קדושה, כשהיא מתנגדת לעולם המוסרי.

הבטוי להתנגדות עבודת אלהים על ידי הנשמת הקרבנות מבטא לנו הנביא ישעיה:

„למה לי רב זבחיכם יאמר ה'
שבעתי עולות אילים וחלב מריאים,
ודם פרים וכבשים ועתודים לא חפצתי."

הנבואה מביטה על עבודת האלהים המלאה עליצות החיים בלעג ובוז:

„הסר מעלי המון שיריך,
וזמרת נבליך לא אשמע."
(עמוס)

מה דורשת הנבואה מן האדם? היא דורשת „משפט" ו„צדקה", טהרת הנפש.

„רחצו הזכו, הסירו רע מעלליכם
מנגד עיני, חדלו הרע."
(ישעיה)

ירמיהו אינו מסתפק ברחיצה לבד, התשובה צריכה להיות פנימית ולא חיצונית.

„המלו לה' והסירו ערלות לבבכם."

האדם לא יפיק רצון האלהים בקרבנות, כי אם רצון האלהים הוא משפט וצדקה.

„למדו היטב, דרשו משפט, אשרו חמוץ.
שפטו יתום, ריבו אלמנה."
(ישעיה)

„הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך?
כי אם עשות משפט ואהבת חסד."
(מיכה)

הבדל הנבואה מחזיונות מצורות נבואיות של עמים אחרים בולט באופן נכר בתנ"ך. הקסמים שהיו נהוגים אצל עובדי האלילים שמשו אך ורק לשם הפרט.

האדם חפץ לדעת את עתידו; פונה הוא אל הקוסם והוא מציג לו את עתידו. בעת מלחמת הפלשתים האחרונה עם שאול, מנסה שאול את כוחו אחרי שאלהים לא ענהו וסר אל בעלת האוב לדעת את גורלו במלחמה.

„קסמי נא לי באוב והעלי לי את
אשר אמר אליך."

הקוסם איננו יודע תנאים: אם תלך בדרך טובה, טוב יהיה לך, ואם תלך בדרך רעה, רע יהיה לך. העתיד אצלו קבוע מראש ואין לשנותו.

ו„מחר אתה ובניך עמי. גם את מחנה
ישראל יתן ה' ביד פלשתים."

לא כן הנבואה, בהוראתה הנשגבה היא שונה בהרבה מן הקסמים, מקורות הנבואה לקוחים לא מן „בדוי-הלב", כי אם מן בת קול היוצאת מפי ה'.

„ואחר הרעש אש, לא באש ה', ואחר האש קול דממה דקה." הנבואה איננה מבכרת את הפרט. היא דואגת יותר לחיי הכלל, לחיי העם. קיום העם תלוי בתנאים. „אם תאבו ושמעתם, טוב הארץ תאכלו, ואם תמאנו ומריתם, חרב תאכלו כי פי ה' דבר."

הנבואה יודעת להעריך את נפש האדם החוזרת בתשובה.

„נחמו נחמו עמי יאמר ה' אלהיכם."

***

מ. ר. דכי ברטמן:

על הסף

תקופה חדשה ממשמשת ובאה בחיי — תקופה רבת המאורעות. שנות למודי בבית מדרשי החביב הולכות וחולפות ויחד אתן עוברים גם מיטב ימי נעורי. רק עכשו, בעמדי על הגשר המפריד בין שתי הרשויות, בין רשות הלומדים ובין רשות המלמדים, בין רשות המשפעים ובין רשות המשפיעים, רק עכשו בעברי מחיי הספר אל החיים המעשיים, מכיר אני את ערכם הנכון של לקחכם, מורי הנעלים.

הנה יום סיומי את בית המדרש הולך וקרב, וקשה עלי פרידה זו. עוד נפשי משתוקקת להסתבך בענפי למודי חכמת ישראל, עוד מאוויי לבי מושכים אותי להסתופף בתוך כתלי בית המדרש המלאים עליזות של קדושה, והגדושים בדבריהם של מחנכינו, עוד עיני משוטטות בין דפי ספרותנו העבים, והנה מצבי וחובתי לנפשי אני מעוררים אותי ומאכפים עלי לבלתי עצם את עיני מהחיים החיצוניים

ולצאת אל הרחוב הסוער; כי קשים הם החיים, ביחוד לאלה שהצטמצמו כל ימיהם בד' אמותיו של הספר — לחסרי ידיעת הויות העולם. הנני בעיני כתיר השט למרחקים באניה העושה את דרכה בלב ים המלא סכנות נסתרות. קשה לי לעזב את שלות החף ובטחונו, והספק אם אגיע למחוז חפצי זורע גרעיני יאוש בלבי. ערפליות כבדה מתפשטת על עתידי. משברי ים רמים כהרים מתנשאים על כל עברי האניה וחוצצים את הדרך ומסכנים את התגשמות מגמת נסיעתי. אכן נוסעים אנו באמת בים, חברי המסיימים, ויתכן גם כי ים החיים יותר מסכן מים של מים והמשברים של ים החיים קשים ונוראים ממשבריו. נורא הוא ים חיינו, איומה היא תהום החמריות הגסה השולטת בדורנו, והדומה לעלוקה הדורשת תמיד קרבנות חדשים. אלילי מזבח הנשמיות הנקראים „דולרים" אינם שבעי רצון עד שהמקריב יקריב על מזבח טמא זה לא רק את כחותיו הגופניים, כי אם גם את נפשו, רוחו ושאיפותיו הטהורות.

עלינו, מסיימי בית המדרש למורים, להזהר מהזרמים השונים בחיים העומדים להכשילנו ולהטותנו מן הדרך הישרה — דרך שהורינו ומחנכינו החזיקו בה וישתדלו להאציל מרוחם עלינו. אחריות כפולה מוטלת עלינו; ראשית צריכים אנו להשתמש ברכוש הרוחני שרכשנו בבית מדרשנו בכל דרכי חיינו — להתנהג כמנהגי מדריכינו בחיינו החברתיים; ושנית על אלה שיחזיקו במלמדות לראות שאותו הרשם הכביר לחבת תורתנו, עמנו וארצנו שנתרשם בלבנו — בתור תוצאת למודינו במוסד הזה — ימצא לו קן נאמן בפנימיות נפשם של תלמידינו אנו שלא נהיה סתם מורים העושים את עבודתם כבעל מלאכה או שכיר יום, מלאכה או עבודה על מנת לקבל שכר, כי אם עלינו לביט על מלאכתנו כבעל מלאכת שמים, כבעל שליחות קדושה הדורשת לא רק ידיעות מתאימות כי אם גם, ומה שחשוב ביותר, שלמות הנפש ואמונה טהורה. גורל המורה העברי האמתי, מי שאינו עושה את מלאכתו רמיה, קשה הרבה יותר מזה של סתם מורה. באותה שעה שכל מגמתו של מורה בבית ספר כללי היא רק להורות ולהקנות לתלמידיו איזה סכום ידיעות הדרוש לו, על המורה העברי האמתי, מי שאינו עושה את למודים מתאימים אלא את הרוח של הלמודים, כי למודינו היא תורת ישראל, ותורת ישראל היא קיומו של עם ישראל. על כן המורה העברי הוא לא רק מלמד אלא גם מחנך. המורה העברי בגולה צריך להשתדל למלא את חסרון החיים היהודיים השרויים בכל תקפם בסביבה הזרה לרוח תלמידיו שהם נתונים בהם. עליו למלא תפקיד חשוב זה של מורה דרך המוביל להשתלמות הנפש. ודוקא בשעה זו שאנו עומדים על הסף עלינו להתחשב עם מצב אחינו בימינו אלה. ביחוד מה שנוגע לחנוך יהודי עלינו להתאמץ ולהתאזר עז בכדי שנוכל להתגבר על המכשולים המרבים השכיחים על ארח חיי היהודים המסרתיים. קשה להיות יהודי, אבל יותר קשה לגדל ולחנך יהודים קטנים. עלינו לנטע בקרבם של אלה הנמצאים תחת השפעתנו גרעין של עץ החיים שיפרח ולא יחדל מעשות פרי כל ימיהם, להכנים נצוץ היהדות המסרתית שיתלקח ויהי לאש בוערת לקנאת דתם וארצם — לאש קדושה שלהבת יה.

תתחזקנה ידיכם, חברי המסיימים, אתם חדורי היהדות, חדרו לתוך תוכם של תלמידיכם והעמידו דור זכאי, דור חדור אהבה ומסירות לתורתנו, לדתנו ולעמנו וארצנו הקדושה. וה' אלקי ישראל יהיה עמכם, כי הבא לטהר את רוח עמנו מסייעין לו מן השמים.

שמות המסיימים

איצקוביץ, יוסף
באשקוביץ, שלמה
בוקסרמן, אברהם
בוצ'צ'ר, נחום
ברטמן, מרדכי
גולדשטיין, מיכאל
דנציג, מנחם
ווכטלקניג, אהרן
ווינוגרד, ישעיהו
טוורסקי, אהרן
לוין, שמואל
לולב, צבי
ליבוביץ, ישראל
ליפשיץ, חיים
מנגל, משה

ניימאנד, אליהו
סגל, זלמן
סוניקר, דוד
סנאו, יוסף
סקלר, ראובן
פדר, אליעזר
פיין, חיים
פלאקסמן, אברהם
פינקוס, יוסף
פרדימן, מאיר
קורלנד, חנן
קורלנד, ישראל
קינג, יעקב
שטיינהויז, אברהם
שפירא, יהודה

רבינוביץ, שמואל

ישעיהו וונוגרד:

כבוש ירושלים

(זכרונות)

בחוץ תשכל חרב
ובחדרים אימה.

השעה שעת חרום. הארץ כלה משבשת בחיילות. החייל הגרמני והאוסטרי עוזב את ירושלים ופניהם מועדות צפונה — לסוריה.

שמחת בני ירושלים לא תתאר בראותם את האותות האלו—עזיבת הגרמנים והאוסטרים, בעלי ברית התורכים — אותות המבשרים כי בקרוב יקיץ הקץ על ממשלת התורכים — ממשלת העריצים.

כי שנים כבר עברו, שנים מלאות פחד-גרוש, והתנפליות פראיות, תמידיות, של חיות-אדם על אנשים שקטים ושלוים.

הנה מוסרים מפה לאוזן, כי ג'מאל פשה, העריץ מערבות אנטוליה נתן צו לגרש את כל יהודי ירושלים לעברו המזרחי של הירדן, בתואנה כי מרגלים המה.

ואנו ידענו יפה־יפה, גרוש זה מה טיבו, כי הרי ראינו את אשר עלתה לו לישוב היפואי אשר באכזריות נוראה גרש ל„כפר סבא" וסביבותיה. מאות מתו בדרך ויתר הפלטה הגיעו ל„כפר סבא" אחרי שבועות של נדודים, ללא מחסה מזרם וממטר. כי החיילים התורכים האכזרים, במקום להובילם בקרונותיהם עד „כפר סבא" כפי שצוו, שדדו מאת המסכנים הללו את רכושם, אכלם וכסותם וישאירום בשדה בעירום ובחסר-כל, וככה המשיך המחנה הגדול הזה את נדידתו הטרגית ימים על ימים, עד הגיעו ל„כפר סבא" אשר שם חכו להם ולטפם, חרף עז וקשה, וחרפת רעב ממושכה.

„אם זו הנה מנת חלקם של תושבי יפו אשר גורשו לסביבות מושבות אחב"י ביהודה, מה יהיה גורלנו וגורל עוללינו־אנו, אם נגלה לעבר הירדן, לחיות עם הבדואים הפראים אשר על חברם יחיו..." „אלהי ציון מה עלתה לנו!!"

כזאת וכזאת היו הדברים שנשמעו בכל בית עברי בירושלים.

שנים כבר עברו ללא שמועה וקשר עם העולם החיצוני. כאלו נותקנו ביד חזקה מאת כל העולם הגדול והושלכנו ביד חזקה לבין חיות טרף, אשר בכל פה יאכלנו, מבלי רחם, בדעתם כי עזרה רחוקה ממנו.

והישוב העברי כאלו כבר אמר נואש לתקוה לימים טובים כי יבואו. נדמה היה כי בלבו כבתה כבר הגחלת האחרונה, אשר האירה והפיצה חום נעים — חום התקוה בנפשו פנימה, במשך שנות הרעב והמחלות האיומות אשר באו בעקבות המלחמה.

טרם... בום... נאום התותח התורכי הדל.

טררררח... בום בום... יענה התותח האנגלי בגאוה, ממרחקים....

וכה עברו שבועות, ירחים ושנים, והאוזן כבר התרגלה אל היריות, ואם קרה לפעמים והיריות חדלו לזמן מה, ועמדו אנשי ירושלים תמהים, פניהם מפנים לצד דרום — לעבר החזית ובלחש ישאלו האחד את השני: „מה קרה ל„דוד" (האנגלי), או אולי ח"ו התחרט על ה„עסק" ? (המלחמה). וכאשר למחרתו התחדשו היריות המחרישות, האירו שוב העינים הדועכות, וחזרה האדמומיות אל הלחיים הצומקות והקודרות, והתעוררו התקוות בלבבות, אולי עוד ישוב וירחם ציון....

שבת חנוכה, בין הערבים.

הנני יושב על יד חלוני לפנות ערב, מבעד לחלון נראית לי השמש השוקעת מאחורי ההרים, עננים כבדים וקודרים רצים, טסים — אין להם הדרך.

בחוץ הרוח נושבת, בעז מתדפקת היא על חלוני, וואי... ווי... וואי... מיללת היא, פתח את החלון, בן־אדם! ולא אסתער על מבצרך

זה, בכל כחי כח-„בת-הסער", ואשבר ואנפץ את חלוניך על דלתותיך.

... ראשי עלי סחרחר, היריות התרבו, ומה חזק קול המיתן! נראה כי הגיעה המלחמה עד משבר.

שכונתנו היא במרקחה, הפצצות עפות מעל לראשינו, מספרים כי הפחה הירושלמי עזב כבר את העיר, בלוית פקידיו ומשרתיו...

זזזז.... נשמעה רנתו של ה„שרפנל", ותיכף אחרי זה צעקות, וזעקות איומות. מה קרה?... מה קרה?... שאלו השכנים אחד את השני בבהלת מות, והנה נודע הדבר, הפצצה האחרונה נפלה על בית-כנסת ספרדי בשכונה הקרובה ושני יהודים נהרגו...

ותגדל הזעקה, זקנים וצעירים, נשים וילדים רצו לבית הכנסת, מי לשפך שיחו על דפי התהלים, ומי לפתח את ארון הקודש לבקש תחנה מאת התורות שתשתדלנה לפני אביר יעקב... והבית מלא הנה ויהי לחרדת אלהים.

בחזרנו מבית-הכנסת הביתה, נפרדנו איש מחברו בבכיות מרות, כי נדמה לנו כי כלו כבר כל הקצין, ומי יודע אם נחיה עוד עד מחר; כי הנה... הנה עוד מעט וגם על בתינו תפלנה הפצצות הארורות, ואז...

הצצתי שוב מבעד לחלון, אך מה זה תראינה עיני? השדה המשתרע בין שכונתנו ובין ההרים זרוע כלו עגלות שחורות מלאות פצועים, והקול כבר יצא בשכונה, כי הנה עוד מעט יגרשונו מבתינו, ואת מעונותינו יהפכו לבתי חולים צבאיים. בכל רגע ורגע הגיעו שמועות אחרות לאזנינו — ותרב המהומה והמבוכה, והעם בוכים איש פתח אהלו.

דפיקה חזקה נשמעה על פתח שער חצרנו, יצאנו לראות מי הוא הדופק והנה לפנינו עומד חיל תורכי גבה קומה, ורחב הכתפים, אשר בגדיו קרועים והלוכו הרשלני הראה כי זה זמן רב לא בא אכל אל פיו. בכוננו את הרובה אל מול פנינו קרא בקול מר: „אֶק-מֶק" (לחם), ובידו הראה על פיו כאומר: „תנו לי, אנשים טובים, פרוסת לחם, למה אגוע לעיניכם?" זרקנו לו את ככר הלחם האחרון אשר כאוצר יקר שמרנוהו — והשודד הרעב השתחוה לעומתנו לאות תודה והלך לדרכו.

לילה. עלטה ירדה על העולם. עם העלטה כאלו ירדה גם דממת מות על שכונתנו, אורות לא הועלו בלילה זה, אנחנו הגברים לא עלינו על משכבנו בלילה ההוא, כי ליל שמורים היה זה לנו; את הדלת הסגורה במנעול ובריח בצרנו בשלחן הכבד, ובשני ארונות ספרים כבדים, ונשב ערים, מוכנים להגן בכל כוחותינו על משפחתנו ורכושנו.

דממה היתה עד עצירת הנשימה, לילדים ולתינוקות אסורה היתה הבכיה, הגעיה והדבור. ואם נסו להוציא הגה מפיהם, מיד נחה יד גדולה על פיהם ובחזקה החניקו את ההברה.

לא עבר זמן רב, נוכחנו כי לא בכדי טרחנו את כל טורח ההתבצרות. שעטת סוסים נשמעה, דמנו קפא בעורקינו, השכונה השקטה מלאה צעקות פראיות, שבירת דלתות וקול ענות חלושה — קריאות לעזרה; רעדתי כלי רעד פנימי, אך הנה הגיע כנראה גם תורנו, שני שודדים (שערתי ככה על פי צעדיהם) באו עד ביתנו, שברו ברעש את פתח השער ובשצף קצף התפרצו לשבר גם את דלת ביתנו.

„הכון!" לחש לי דודי. „הנני מוכן," עניתי לו בשנים נוקשות.

נשמעה דפיקה חזקה — וצעקות בתורכית. את השפה לא הבנותי, אך מיד נשמעה עוד דפיקה חזקה ואחריה עוד אחת, ומזה הבנותי כי גדול היה רצונם ל„בקר" את ביתנו. דומית מות שררה בבית, כאלו ספו תמו כל גרי הבית, אנכי ודודי דחפנו בכל כחותינו את הרהיטים הכבדים מול הדלת, והדלת הישנה חורקת תחת מכותיהם — כאלו חשבה להשבר, וכבר אני רואה בעיני רוחי את הזאבים המתפרצים אל ביתנו שודדים ושוללים...

אולם מה גדלה שמחתנו כאשר שמענו פתאום צפצוף ארוך — וצעקות היידע! השודדים הרפו מהדלת, קפצו על סוסיהם ונעלמו בדומית הלילה.

לבי נבא לי כי דבר מה נכבד וחשוב התהוה ברגע זה בחיי ארץ-מולדתי — אך מה הוא דבר זה — לא ידעתי עוד אז.

בוקר. שמש צעירה עוטה פז הופיעה על שמי ירושלים שהתבהרו אחרי שבועות של גשם טורד ובלתי פוסק, וטוב היה לי משום מה.

יצאתי את ביתי ובצעדים אטיים ומדודים יצאתי אל רחובה של עיר לראות ולשמע על הנעשה בה.

„מזל טוב“, „מזל טוב“, נשמעה הקריאה מכל העברים.

— לשמחה מה זו עושה? — שאלתי.

— מה, אינך יודע עוד כי האנגלים כבשו את העיר והתורכים ימ"ש ברחו לכל הרוחות? — ענני ר' שמואל החנוני.

— הנה עוד מעט יצאו גדולי העיר לקבל את פניהם בדגל לבן, — הוסיף ר' אהרן, מי שהיה פרר (בורח מן הצבא) ושבלה ארבע שנים רצופות במרתף אפל, מפחד המשפט הצבאי.

כמטורף רצתי הביתה ובשרתי להם את הבשורה הטובה, ואחרי רגעים אחדים הייתי כבר מחוץ לעיר ע"י „מושב זקנים“ (כעת השכונה הנחמדה רוממה). שם עמדו ראשי העיר. בראשם עמד הקומיסר התורכי — אשר עינים ירוקות לו, ושנאת מות שנא את האנגלים יחד עם היהודים מרגליהם. התענגתי לראות איך נחש גאה זה נשך את שפתיו — על אשר אנה הגורל, כי דוקא הוא יהיה ראש מקבלי האנגלים, עם חרמו.

מתוך חורשת השקמים אשר על הגבעה ממולנו (כעת שכונת מנטיפיורי) הופיע גדוד צבא אנגלי, מתוכו יצאו שני פרשים, אופיצר בלוית חיל; הקומיסר הרים את הדגל הלבן, והפרשים החלו לדהר בדרכם אלינו.

„הנה הם באים“... „האנגלים“... „הנה הם באים“... קראנו כלנו בהתרגשות, וכאשר קרבו אלינו התפרצנו כלנו בצעקות כמטורפים, כובעים עפו באויר וצעקה אדירה התפרצה — „האנגלים!“... „הידד — בראוו!! בראוו!!!“ אין בכחי לתאר את הרגשת המסתכלים והתרגשות יהודי ירושלים ביום ההוא; ושוב פעם בכתה ירושלים, אך הפעם משמחה ומעונג. כי סוף סוף הגיע קץ לסבלותנו, ירושלים נשתחררה.

יהודה ל. טלר:

תהלים

(רשימות מ„הימים החם“)

במשך דורות רבים ישבו היהודים שם בעיירה, נשאו ונתנו בסחרם ואתננם, וידרכו ברפשותיה עד אשר מתו. וכשזקנו יושבי העיירה, כשהלבינו שערותיהם ועיניהם חשכו והקול נשמע ממרום לאמר: „ינוח פלוני בן פלוני על משכבו!“ קרא אותו פלוני לחבריו להתודות לפניהם, ויאסף רגליו אל המטה ויסגור את עיניו לעולם. אז באו חברי החברה-קדישא ויקשקשו בקופסות של צדקה וגם לקחו את ארון המת אתם.

כן ינוחו שם דורות רבים בצל הדשאים על בית-העלמין הישן, ינוחו בשלום ויחכו לביאת המשיח...

והמשיח יושב לו אפתחא דרומי ופצעיו שותתים דם — וזמנו לא הגיע עוד...

רעמים מתרוצצים כצבאים וקולם מתגלגל באויר כשאגת אריות, הנשמעת ממרחק רב. בזק נתקל בבזק ומזעזע את הלבבות. מזעזע ומשתתק ושוכב בהכנעה של עבדות לפני שערי הנצח...

השמים בוערים באש פלדות כשלהבת שאול. מלחמה משתרעת כחיה שואגת לטרף, הדורסת כל אשר תפגש על דרכה וקיבתה אינה מתמלאת כתהם.

עיירה קטנה יושבת על אם הדרך ואין לה אף נקודה על מפת הכדור. והמלחמה הולכת והורסת ומשאירה אותות צעדיה ברפש העיירה, להפחיד כל עין רואה את ההרס.

צעירים יצאו לשדה-קטל, אחרים ברחו למרחקים והזקנים נשארו על מקומם, יושבים ומחכים עד אשר יגיע תורם לבא בכלח אלי קבר. ולו הופיע איש זר בעיירה והיה רואה את הזקנים, היה חושב, כי מתים קמו מקברותיהם ומבקשים תקון...

אז ימעטו דורכי הרפש. הבתים החרבים נשארו עזובים ובמקום החלונות הציצו חורים

מבעיתים, רוח סערה ייליל בארובות כאלו שעירים מרקדים שם.

ובאמצע ההרס יושב לו ר' שמואל השוחט. זקנו מגדל פרע, בעיניו המאזרות זיקים תשכון עצבת נוראה, והוא יושב לו וקורא בספר התהלים.

בטרם תבא המלחמה כרובה בקשת המהרס קנים, חי לו ר' שמואל חיי שקט בעיירתו. ובן היה לר' שמואל, יחיד לאביו ולאמו, ושמו חיים. ויהי הבן ההוא עלם נחמד וטוב רואי, בעל שכל ויודע ספר, מכבד על הבריות ואבותיו שבעו ממנו נחת.

והחיים שטפו להם לאט, שקטים ושלוים כשטף מי נהר ביום קיץ וכמים המפכים בבקר לא עבות.

אך יום אחד לקח הבחור חיים לשדה המלחמה יחד עם צעירים אחרים מאותה העיירה — והאבות נשארו על מקומם מצטמקים בצערם.

ימים קודרים ולילות פחדים הביאו הד יריות רחוקות. וההד הזה ישב לו בפתח עינים, משחק בצללי מהומת הדמים — ועל שפתיו בת־צחוק של ילדות צוהלת.

עננים עבים התכוצו ויביטו בפחד לעיני העוברים והשבים כמחנה צפרים נרעשות. צל שחור פרש את כנפיו על העיירה, וינבא לימים שחורים. אז נדזדעזעו לבות האבות ובכאב עמוק נענעו בראשיהם בלי דעת.

בינתים התחילו לשוב משדה המלחמה. והבחור חיים ב"ר שמואל אין איש יודע את מקומו. אז מתה האם מתוך צער, האב נשאר בודד וגלמוד.

ולמן העת ההיא הלך סבב לו ר' שמואל השוחט בעיירה, שקט ושותק. מכאוב לבבו הגליד ומעיניו נשקף מבט נקפא. ויהי היום — אבל אין לשאל באיזה יום, כי זה כבר ששכחו בעיירה את חשבון הימים — וישב חיל משדה המלחמה, חיל גס ופניו פני מרצח.

נכנס אותו חיל לבית-הכנסת שבעיירה ובעקימת שפתים משונה המביעה צחוק מלא ארס הוציא מחיקו סדור תפלה קרוע לחצאין, ויפן אל הנאספים: „הביטו נא, יהודונים! כמה אתם נותנים לי במחיר זה? ירושה היא שנשארה באמתחתו של אחד החיילים היהודים, שמתו במלחמה, ונקברו יחד עם חיילים שלנו..."

וימהרו היהודים לקנות את סדור התפלה מיד החיל, וישלמו תמורתו כמה ששלמו. אז נגש ר' שמואל להסתכל בסדור, ויקחהו בידים רועדות — ובראותו על השער כתוב בכתב-יד מסלסל: „זה הסדור שייך להבחור חיים ב"ר שמואל", לא נע ולא זע הוא לקח דומם את הסדור ודומם הלך לו אל ביתו.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

ומני אז יושב לו רב שמואל על יד ביתו וקורא בתהלים מן הסדור ההוא. אל איש אינו עונה כששואלים אותו, הסדור לא ימוש מתוך ידו, ופיו לא יפסוק מרחש לחשו...

ומי יודע, מי יבין לרגשותיו של אותו זקן, היושב כעת ומחכה לביאת המשיח? והמשיח יושב לו אפתחא דרומי ופצעיו שותתים דם...

אברהם שוער:

דינר זהב

בכבדות מאד פקח את עיניו העיפות וראה אותם יושבים למראשותיו זה אצל זה, שנים מלאכים.

יושבים הם מחרישים עלופי אור.

האחד הוא מלאך החיים והשני — מלאך המות.

פניו של מלאך החיים מביעים צער ופניו של מלאך המות מביעים רחמים.

במלאך של החיים יש מחומרי האב ובמלאך של המות יש מקולי האם.

ושניהם הם קדושים וטהורים עלופי אור וזך שמים.

מביטים הם עליו והוא מביט עליהם.

דממה...

מפעפעת ועולה על מצחו זעה קרה וסמרמרת עוברת ומרטטת את כל בשרו.

מוציא הוא את ידו הכהה והחורת מתחת לשמיכה ומעבירה על מצחו. חם המצח וקרה היד.

*

כבדות מאד הן עפעפי עיניו ועיפות. נסגרות הן מעצמן. מתחיל הקושמר...

תלויים על ראשו שמים מכורבלים בעננים של עופרת מהתכה. נגרת העופרת וזורמת והולכת כשהיא מתעבה ומתדקקת, מתעבה ומתדקקת. נשאים הם העננים של העופרת המהתכה עבים וקלים גדולים וקטנים בחללו של העולם, נשאים מעצמם באין רוח משיבה אותם. נשאים ונשאים מעצמם מחנות גדולים של ענני עופרת מהתכה וקר גדול נשא מהם.

הוא חולה, הוא ישן, הוא חולם. וכל מה שהוא מרגיש יודע הוא וברי לו שהוא מרגיש ורואה הכל בחלום, ונורא החלום ומאים.

נשאים הם ממעלי העבים, עב אחר עב. וכלם בין אלו שהם כבדים ובין אלו שהם קלים, של עופרת מהתכה הם. והעופרת קרה היא מאד.

ויש וענן אחד יקרע באפס יד, יקרע וילך ואז תגלה ותראה לפניו רצועה רחבה וארכה של שמים, והנה הם של נחשת.

— והיו שמיך על ראשך נחושה... מישהו נעלם וטמיר קורא את הפסוק הזה מלה במלה על כל הטעמים, בלשון ובפרושו של רש"י...

*

לא יום ולא לילה.

עיניו פקוחות ונעוצות לתוך איזה מין חלל משנה.

לבנונית כהה, שחרחרת לבנה, צללים של אורות ואורות של צללים.

דמדומים...

יש לו אזן בוחנת יפה את המלה העברית.

דמ - דו - מים...

בלילה, בדמי, כוכבים דולקים, שמים חולמים, כנורו של דוד מנגן...

רוח צפונית באה נוגעת היא בנימה אחת ערה מאד, דקה ומתוחה והיא מתחילה הומה:

דמ - דו - מים....

צלילים רחוקים, צלילים ערבים מצלצלים בשתי אזניו, הומים בתוך לבו.

צלילים של רך, צלילים של זך, צלילי עדון ופנוק, צלילים חולמיים.

צלילים כבדי-ראש, צלילים עמקי-לב, צלילים מחשביים אורנטליים.

מעודו אהוב לו האורינט הסמבולי, אהוב לו המזרח בעל המחשבות הרבות, בעל הדמדומים.

מלא הוא המזרח רזים, סודות ורמזים.

ר - זים...

מנשבת רוח צפונית בנימים הערים, הומה הכנור חצי הלילי, הומה...

לילה בחצי, בדמי — לוחשים כוכבים, חולמים שמים, שקוע רודם בהזיותיו המזרח בעל המחשבות....

*

יושבים הם להם המלאכים למראשותיו, שנים מלאכים, שליחי אלה.

אחד הוא מלאך החיים ואחד הוא מלאך המות, שנים מלאכים טהורים, צחורים. מחמיר ומקפיד הוא מלאך החיים, מקיל ונוח הוא מלאך המות.

ויושבים הם שניהם למראשותיו זה אצל זה ומביטים עליו והוא מביט עליהם.

— זלזלת מאד בחיים שלך...

— והרי אינו אלא אדם...

תובע הוא מלאך החיים, מותר הוא מלאך המות.

מחמריות האב יש במלאך החיים ומקוליות של האם יש במלאך של המות.

— מאד זלזלת בחיים....

— והרי אינו אלא אדם....

*

אמנם כן, — מזלזל היה בכחותיו החיוניים שלו.

אלו היה עכשו שלם בגופו ובנשמתו...

אלו היה חושך את חמרי החיים ליום רע.

חסון היה, בריא ושלם בכל אבריו.

דם טהור היה לו. עצבים שקטים, שרירים גמישים, לב ישר הולם, במכונה זו משוחת השמן הטוב וראשו היה ממלח יפה.

ברם לא נהל מימיו ספרי חשבון לכחותיו החיוניים ואפילו קונטרס פשוט וזול קטן לא היה לו, קונטרס של נתון-לקוח.

והיה לוקח מן החיים במלא חפניו בלי דעת

ובלי חשבון, והיה נותן לחיים ביד פתוחה — ותרנית מאד.

בזבזן היה...

ועתה דללו כחותיו של חייו, וחרבו מאד.

דינר של זהב היה לו אחד והוציא את הדינר עד הפרוטה האחרונה ועכשו — כיסו ריק והוא עני מאד.

כוס מלאה את היין הטוב היתה לו, שתה, שפך, הפכה על פניה והריקה עד הטפה האחרונה ועכשו ריקה היא הכוס והוא צמא מאד.

אלו נשאר מה בכיס, אלו נשאר מה בכוס היה זה עומד לו עכשו בשעה דחוקה זו...

*

— על מה פרטת את הדינר אשר נתתי לך? מה עשית לדינר של זהב שלי הנתון לך?

בימים היפים ההם, בימי הילדות הנעימה, הרחוקה, נתן לו אביו המחמיר את אותו הדינר של זהב בשעת רצון אחת של אהבה וחבה יתירה, כי חם היה לבו אז ולא בקש חשבונות רבים.

הלך הוא ופרט את הדינר פרוטות של נחשת וקנה באותן הפרוטות מכל מיני סדקית, צעצועי ילדים שאין בהם ממש, תכשיטין של כסף סיגים ואבני ברקת מזויפות.

האב, בעל החשבונות הגדולים והעמקן במחשבות של כבד־ראש, המנהל חשבון לכל פרוטה, ודינר אל דינר מצטרף לחשבון גדול של מעשים חשובים מאד, והוא — הוציאו בלי דעת מתוך קלות-ראש ותעתועי ילדות!

מביט האב על הכסף של סיגים, על הברקות המזויפות ותובע ואומר: ראה, למה עוללת כה? הביטה והתבונן מאד מה שהגיע לדינר של זהב הנתן לך?

קשות מביטות עיני האב ובחמת צער פונה הוא מעליו והולך אל חדרו, כשהוא סוגר בחזקה את הדלת אחריו.

רכות מביטות עיני האם והיא קוראת אחריו: — והרי אינו אלא ילד!

סגורה דלתו של האב!...

*

בעותי לילה מחליאים אותו מאד.

תלויים ועומדים על ראשו שמים של נחשת כבדים ומעיקים, ומחניקים.

נשאים נמוכים - סמוכים ענני עופרת מהותכה וקרה מאד.

— והיו שמיך על ראשך...

נקראים תמיד באזניו הפסוקים הנוראים הללו, מישהו טמיר ונעלם, נורא ואיום קורא אותם על כל טעמיהם מלה במלה בלשונה, ועל כל פרושיו של רש"י ודיוקיו.

— אלה הזקי! עמד נא לי בשעה דחוקה זו, רפאני נא וארפא!

— פתח לי שער אחד בשמיך, שער אחד בכחולים שלך, בטהורים!

— אלהי, נשמה זו שנפחת בי...

זורמים נגרים ענני עופרת מהתכה, זורמים קרים, זרים...

האב המחמיר סגר אחריו את הדלת והאלהים סתם את תפלתו...

*

לא יום אף לא לילה.

משהו מלבין בשחור, משהו משחיר באור.

מאחורי הדלת הסגורה יושב האב נקשה, שרוי הוא בצער על הדינר המזלזל.

מאחורי הפרגוד המוגף יושב האלהים ושומר לו עברתו על כי זלזל בנשמה הנפוחה בו.

ודופקת האם על הדלת וקוראת: והילד מה הוא כי יבין?

ועל שערי השמים מתדפקת נשמה רצוצה — ומוגף הוא הפרגוד וסגורה היא הדלת...

*

לא יום ולא לילה. מלבין מה בשחור, משחיר מה באור.

אין הוא מצטער, אין הוא מתחרט.

פרט את הדינר — ומה בכך? העולם כמנהגו נוהג.

פרט את הנשמה — אין בכך כלום, אין העולם שומם עכשו ולא שמם העולם קדם שבא.

אמת, — היו לו כשרונות גדולים, יתרונות היו לו על אדם רב, והיה מגיע לגדולות, והיה משיג נפלאות אלמלא פרט את אותה הנשמה, אשר נפח בו האלהים בקטנות ובהבלי העולם.

— אין הוא מתחרט, עקשן הוא.

עודנו הוא אותו הנער העקשן.

— כי נתת לי את הדינר של זהב, לי נתת אותו, לרשותי אני, ועשיתי בו ככל שעלה על רוחי, לא אני בקשתי את הדינר, אלא שאתה נתתו לי.

וכי נתן לו אביו שבשמים נשמה יתירה וגדולה, עשה הוא בה מה שעשה, — לא בקש מאלהיו נשמה יתירה.

ומדוע סגר האב את הדלת ? ומדוע סתם האלה את השמים ?

— מ - דו - ע ? !...

*

יושבים למראשותיו שנים המלאכים זה אצל זה, מלאך החיים ומלאך המות.

מחמיר ומקפיד הוא כאב מלאך החיים, מקיל ומותר כאם מלאך המות.

— תובע הוא מלאך החיים, טענות יש לו, דינים ודברים ותביעות :

— שלם ! סלק !

שלם בעד כל זעזוע קל של רחמים, בעד כל נדנוד רך של אהבה, שנענעו ושנדנדו באיזו שעה רחוקה בקדמות ימי ילדותך את העריסה שלך !

סלק בעד כל ציוץ של צפור שהנעים את אזנך באביב אחד מאד רחוק !

שלם בעד איזו קרן אור גנוזה שנזדקרה מכוכב רחוק אחד של שמים לא נודעים ורחוקים, שהרהיבה את עינך בבקר שכוח אחד!

שלם בעד קפיצה נאה אחת מתוך חדות לב ברגע יפה אחד, בעד דלוג משתובב מתוך שמחת ילד רעננה סלק !

שלם וסלק !...

ואת כל החיים הללו מי בקש אותם ?

נתן לו דינר זהב אחד, נתן לא נדרש ולא מבקש בשעה של רצון אחת ונתבע הוא ימים על שנים !

נתנה לו נשמה יתירה ברגע ברחמים והנה כל ימיו ושנותיו נושים אותה ממנו ומביאים בדין ובחשבון, — והרי טוב שלא יתנו משיתנו !..

*

ירד על ראשו ענן של עופרת מהותכה וקרה, ישכן עליו מכביד ומעיק — התחזק וישב על ראש המטה ובעצמו, בשתי ידיו לקח ומעך את אותו הענן, עסהו ומזמהו, — כלה הענן וילך...

מישהו כפה עליו את השמים של נחשת כגיגית הפוכה וירדו עליו על ראשו ועל כל פניו והתחילו מחשיכים אותו ומחניקים עד כדי עצירת נשימה, — התגבר והרימם מעל ראשו, הסיר אותם בכח והשליכם הלאה מעליו כמו שמסירים ומשליכים כומתא זו שנספגה מי־גשמים, ולא היתה אפילו השמעת קול בנפלם — נמלחו השמים כעשן...

כלו העננים, נמלחו השמים ולא יום עוד ולא לילה עוד.

אין דינר, אין זהב, אין נשמה, אין יתירה, — לא נתן לו, לא לקח הוא.

ומכיון שלא נתן, ומכיון שלא לקח הרי אין חוב ואין תובע.

אינם מלאכים שליחי שמים, לא מלאך החיים ולא מלאך המות, אין אב מחמיר, אין אם מקילה.

חלום יעוף !...

*

חוץ מזמן הוא, חוץ מחיים.

נשמטה חוליה — טבעת מבינות לחוליות, הטבעות הנתונות זו בתוך זו בשלשלת ארכה אחת בלי ראשית ובלי אחרית, נשמטה והיא נשאת בודדת בבלימה.

אין סבה, אין מסובב.

נשא הוא בבלימה והומה — מרננת בקרבו נשמה לא נתונה ולא לקוחה, בלתי שמימים ובלתי ארצית.

נשמט הוא מחללו של העולם, מן החיים. והעולם והחיים הם קצף שאין לו גון ממשי, כבעבועה זו של בורית הצפה באויר לרגע ריקה מבפנים, אי־ממשית מבחוץ מתפקעת בלי קול, בלי צליל, כלה ואובדת ואינה — אחיזת עינים !

נשא הוא בבלימה....

*

נירונה...

חביב עליו המזרח, יש לו אזן בוחנת יפה את המלה המזרחית נעימת הצלצול.

חביב עליו האורינט ההוזה והחולם, בעל המחשבות, הסודות והרזים, מרבה הדמדומים.

נירונה... דמדומים...

בודה ודוד.

בודה — הדממה המחלטת.

דוד — הדממה הלוחשת.

אין כנור לבודה, אין לו דמרומים.

לדוד יש כנור, לדוד יש דמרומים.

בלילה בדמי, כוכבים דולקים, שמים חולמים וכנורו של דוד מנגן.

רוח צפונית באה ומנשבת והכנור מנגן מאליו ודוד הוזה, חולם...

וכאשר לא תבא הרוח המנשבת?...

כשאין המזמור בא אל דוד, דוד בא אל המזמור...

מזרחו של בודה — נירונה, מזרחו של דוד — מזמור בא אל דוד שלו ודוד בא אל מזמורו שלו.

היה היה לו דינר של זהב אחד, הוציא את דינרו על כל מיני סדקית וצעצועי הבל.

נשמת כל מזמור היתה לו, דלל אותה, זלזל בה, נתרוקנה הנשמה הגדולה, נשמת כל מזמור...

*

שוב מתחיל הקושמר.

צפים מעל ראשו ענני-עופרת, תלויים עומדים ממעל לו שמים של נחשת.

כבדות עפעפי עיניו, לאות נוראה משתפכת בכל גופו.

מישהו נעלם וטמיר, נורא ואיום קורא את הפסוק הנורא על כל טעמיו, מלה במלה בלשונה ועל כל פרושיהן ודקדוקיהן: והיו שמיך על ראשך נחושה...

— אמי, מלאכי הטוב, רחמי את ילדך, בן השבעים שלך, את בנך החולה!

מעיקים ענניו של האלהים ושמיו של נחשת, מאימת דלתו הסגורה של האב וחמריותיו, פתחי נא את לי!

נתת לי הרבה ולא תבעת מעט, נשיתי אנ' בך ואת לא נשית בי.

כיסי ריק אין בו פרוטה לפורטה, כוסי ריקה אין בה טפה לרוות, ואני עני, ואני צמא.

זלזלתי בגופי, זלזלתי בנשמתי.

עריסתי, אשר היית שומרת ברחמים מנענעת תובעת.

נשמתי, אשר הייתי שומר בקרבי נושה בי.

הנה ריקה עומדת פתוחה לפני עריסתי האחרונה — קברי קחיני נא אלי קברי, אמא טובה!

הוא לא יהיה לי כנושה, הוא לא יהיה תובע.

החיים תובעים בפה, המות אל מהוא, אינו תובע....

ושמא?...

אמי! ושמא הדינר לא היה של זהב ממש?

ושמא?... ושמא גם הנשמה...

ומדוע תבעו, נשו בי? ! .. — .. — .. — .. —

.. — .. — .. — .. — .. — .. — .. —

הסתדרות התלמידים

אל שלחן עגול בחדר צר וקטן, ששמש לכמה וכמה צרכים, ישבו חמשה בחורים רציניים ואנשי המעשה שקועים עמוק במחשבותיהם כמבקשים למצא עצה נעלמה מהם. החדר היה ספרית בית־המדרש למורים, הבחורים — פקידי ההסתדרות של הזמן הראשון של שנת תרפ"ט. אז היינו עדין בבנינו הישן, והספריה שמשה לנו אז לחדר ההסתדרות. מר. ברטמן, הנשיא, קרא לאספה זו בשביל מטרה חשובה, והיא עריכת חגיגת חנוכה.

החלטנו אז את מחיר הכרטיסים, ואת כל הענינים הנוגעים לסדור נשף זה.

אז קם העורך, מר בוצ'צ'ר ויציע הצעה מפליאה. הוא ומנהל המסחר שלו, מר ווכטל־קניג, לקחו על עצמם להוציא את הירחון, שיצא עד כה במכונת-כתיבה, בדפוס. עתון זה, ה„עלון", הוא מעין אח עול ימים ל„ניר" — העתון הגדול השנתי היוצא בדפוס מדי שנה בשנה.

ישבנו דומם, כי לא היתה מלה בפינו

לענות בעד או נגד הצעתם. חשקנו מאד לראות את העתון הקטן הזה בדפוס, אולם מי ימציא לנו כסף כדי להדפיסו? ולא זאת בלבד אלא שנשארנו בעלי חוב משתי השנים שעברו שחבו פקידי ההסתדרות של השנים הקודמות. ועל כן אין כל פלא שהצעה זו הדהימה את כולנו ולא מצאנו און בנפשנו לתמך בהצעתם. אבל הם מצדם עמדו על דעתם ולא חתו מפני כל. הם ידעו רק אחת — הדפסת ה„עלון", ובעד זאת היו נכונים להלחם אפילו מבלי תמיכתנו.

כשראינו את מרצם ואת תקיפות דעתם שכחנו בו ברגע את כל התלאות שמצאונו ונסכים כולנו לעזר כנגדם. ככה נגמרה האספה הראשונה של פקידי ההסתדרות.

שלשה שבועות עברו...

שלחן קטן ועגול וסביבו חמשה בחורים...

מעל רשימה קטנה קרא הגזבר בקול עליז את סכום המודעות שנאספו בעד הוצאות ההדפסה, ויודיע כי עוד נשאר עודף בעד סלוק החובות.

שכרנו אז אולם, נהדר ובו חגגנו את חגיגת החנוכה בחדוה גדולה, ונעש „הקפות" עם המורים סביב לשלחנות.

עוד דבר חשוב נעשה בזמן ההוא — הזמנת נואמים מפרסמים בכדי להרצות לפני התלמידים וביניהם היה גם הרב לבנזאהן — מורה בית ספרנו לשעבר, ואחרים.

השתדלנו אז להכנים ג"כ את ועד המתוכחים אל ההסתדרות אולם הדבר היה רופף ונתחזק רק בזמן השני בבנינו החדש. ככה, בברכה רבה, עבר הזמן הראשון של שנת תרפ"ט.

את הזמן השני בלינו בבנינו המפאר וכאן ביימנו את אשר החלונו. הוספנו להסתדרותנו שני וועדים חשובים: „ועד הוכוחים" שבראשו עמד מר קינג ו„ועד המשמעת" תחת הנהלתו של מר שטיין.

ערכנו ג"כ חגיגה מצוינת בחג הפורים. היתה לנו כרה גדולה במסעדת הישיבה, ושם שעשעו אותנו מר קסלר ומקהלתו בנעם זמירותיהם.

נעשה גם נסיון להוציא שבועון ובמשך חדשים אחדים הוצא עתון זה בתמידות. אולם לבסוף נפסק מפני טעמים טכניים.

עם הוצאת ה„ניר" תמה ונשלמה העבודה של הזמן הזה, ועליכם הפקידים של הזמן הבא מוטלת החובה להמשיך את הפעולות הגדולות שיצרה ההסתדרות מיום הוסדה עד היום הזה. עליכם לפאר ולהאדיר את המפעלים וליצור ולהוסיף מפעלים כבירים חדשים על הישנים באפן שההסתדרות תגדל ותפרח ותהיה לתפארתו של בית מדרשנו.

יוסף פינקוס, נשיא.

פקידי ההסתדרות

(מימין לשמאל) יושבים: י. פנקוס — נשיא; ד"ר י. קפלן — יועץ ההסתדרות.
עומדים: וכטלקניג — סגן־נשיא; נ. בוצ'צ'ר — עורך; ש. לוין — כפרן; מ. ברטמן — חבר המועצה.

ועד המתוכחים

(מימין לשמאל) יושבים: א. גואלמן, נ. בוצ'צ'ר, מ. ברטמן, י. קינג, א. טברסקי, י. הירשפילד.
עומדים: א. נובוגרודסקי, ז. שמים, נ. הורוביץ, ח. אברמוביץ, ז. שוגרמן, א. ביולר, י. שטראוס.

משה ניימן:

מזכרונותי

היום נוטה לערב. השמש עומדת עוד כמהססת רגעים אחדים מעל אפס התכלת החורה, המכסה עבים קלים, ולבסוף נעלמת כליל. חם היום רפה, הערב בא. רוח קל עובר, משיב ומשיב נפש. נשגבה היא שקיעת החמה אחרי יום בהיר בהררי קאוקאז.

הארץ מכסה כלה הרים. הרים קטנים וגדולים, הררי־אל, והררי־אלף, צורי חלמיש וסלעי־שחם — וראשם מגיע השמימה. פסגי הענקים הללו חבושים במצנפות שלג נצחים, מבהיקים ומנצנצים באלפי רבבות זיקים תחת קרני השמש ההולכות וגוועות בפאתי מערב.

צדי אלפי ההרים מכסים בערבוביה של צמחים — עצים ודשאים, משזרים ומקלעים זה בזה, ואשר מהם נוצרו יערות וסבכים שבהם יכולים לחדר רק אזרחי ארץ קאווקאז. בין ההרים הזקופים הללו, מלבד מעינות ונחלים ההולכים ומפלסים להם את דרכם בין נקרות הסלעים, סלתה לה דרך גם מסלת־ברזל מהצפון הרחוק של רוסיה הקרה, מקום קרח וכפור, עד הקצה הדרומי של קאווקאז המתעדן תחת קרני השמש הלוהטות.

מעשי אדם זה דמתה לפעמים לחיה מטרפת המתפרצת ממאסרה וזונקת שלא מדעת נפשה — רצה טרופה ומשוגעה, ועוברת דרך בקעים וגבעות, עמקים והרים, נקבות וגשרים במהירות מבעיתה. ובלילות האפלים — שעת שקט ושלוה לכלם ולא לה — היא חולפת ברעש גדול כשניצוצות מזדרקות מבין רגליה. ברם, בהגיעה אל הרי קאווקאז מתעצרת גם היא במרוצתה, מתנהלת בכבדות, ועיפה מתפתלת בין ההרים...

עומד אני שקוע במחשבותי על שבכת הקרון האחרון. הרכבת עוברת דרך אחד המישורים הגבוהים, אשר על פני אחד ההרים, ומתקרבת לעירה קטנה המקננת בין סלעי ההרים. מבטי חולף על השדות והכרמים העוברים לפני. ריח הפרחים והפרות המתבשלים ממלאים את האויר ונודף עדנים. רננת הצפרים, ופכפוך המעינות ורעש גלגלי הרכבת עולים בלולים באזני.

מחשבותי עוברות למחוז חפצי — לארץ אבותי שכל ימי ראיתיה בחלומי ועתה זכיתי להיות על דרכי להתם. מה טוב יהיה גורלי לחיות על אדמת הקדש, להנות מפרי הארץ, לשתות את מימיה הזכים ולנשם את אוירה הצח. מה טוב יהיה לראות את המקומות הקדושים הנזכרים בתורתנו הקדושה, לעמד על אדמת ארצי שעליה דרכו רגלי נביאינו. כמה מאשר אנכי שזכיתי לכך! ולבי מפקפק בי: הבאמת יתכן דבר כזה? אני אהיה בארץ ישראל?

הרכבת מקטינה את מרוצתה והולכת לה לאט. גגות העירה השטוחים נראים כבר מרחוק מתוך ים של עפאים. בית הנתיבות כאלו הולך ומתקרב מתוך עפאי העצים.

נקודה שחורה שאני רואה מרחוק הולכת ונעשית לצלם אדם. לבי דופק בקרבי. זה לי שלשה ימים שלא ראיתי בן אדם חוץ מנוסעי הרכבת. בידיו אחז דליים מלאים מים. עורו, ששזפתו השמש הלוהטת, נכר היה עוד מרחוק, ובקרבי אליו ראיתי שהיה טפוס אמתי של אזרח קאווקאזי. מבטי, שהיה זוחל בעצלתים עד עכשו על צדדי נצמד אל פני האיש הזה. מה טיבה של בריאה זו הנגרה כראם בין ההרים? הקרון מתקרב יותר. הקאווקאזי עומד נצב ממולי.

פתאם הסב את ראשו לעברי ויביט עלי במבט חודר. הוא פתח את פיו בגיחוך מעושה ורחב, ובקול מוסיקלי — מוזר ונעים גם יחד, אמר אלי בהברה ספרדית-עברית: „יהודי"?... „לירושלים"?... „ארץ ישראל"?...

עמדתי כהלום פעם. מה החלום הזה — קול יעקב אני שומע, והקול בה ערב, מלא הוא

תונת-שמחה ותקוה, והקול הזה עושה פלאות ברגשותי. מעלה הוא אותי מעלה מעלה מהעולם החמרי הזה לעולם רוחני — עולם ישר, צדקה ואחדות ישראל מכל קצוי תבל. אבל לא הספיק הזמן למחשבות. היהודי חולף ועובר ממני. הרימותי את קולי ובקול עליז קראתי: „יהודי, כן! — לארץ ישראל — לירושלים אני נוסע.“ הוא הוריד את הדליים ארצה ויקרא אלי עוד דברים אשר מחמת רעש גלגלי הרכבת לא יכלתי לשמעם. מנפנף הוא לי בידו ואני עונה לו בנפנוף. הסבה קלה של הרכבת, והאיש נעלם מאחורי אחד הסבכים.

בית נתיבות קטן. שלשה צלצולים, והרכבת נרתעה ממקומה. הירח כבר יצא. הליל הולך ומתגבר. השמים מלאים צבאם והוד יעטרם, אבל מחשבותי לא היו על הטבע. חלמתי על הארץ הנבנית על-ידי בני-ישראל. עוד יבא יום, חשבתי בלבי, וכל היהודים מירכתי ארץ יבואו ירושלימה. מה מאשר אני — הרי הולך אני לארץ-ישראל. ראיתי את עצמי בין החלוצים העובדים במחצבות, ולבי נמלא אשר וגיל אין קץ.

אבל הירח החור הביט מטה משמים נקיים וצחים מכל עב וצחק בצחוק שלו וקר לכל מחשבותי, כי מה הנה מחשבות האדם בעיני הבורא?

חיים ליפשיץ:

מגבול לגבול

(רשמים)

הרכבת דוהרת על פני המסלה הישרה בדרכה אל הגבול הרוסי. כפרים ויערות, שדות ותחנות חולפים ועוברים על פנינו. המחזות השונים המתגלים לעינינו מבין חלוני המרכבה אין בהם משום חדוש — כבר התרגלה העין אליהם. במשך שני הימים של נסיעה יפנה זיום. פה ושם, על־יד הדרך, פזורים פועלים העוסקים במלאכה; חופרים תעלות ומתקנים את הגשרים ההרוסים והצריכים תקון. בשעה שהמסע עובר על פניהם הם מניחים לרגע את מלאכתם ונשענים על מעדרותיהם. הם מביטים אחרינו כששחוק קל, בלתי מובן, מרחף על שפתותיהם. שעמום תוקף אותנו ברכבת והמקום נעשה צר עלינו — אין דבר לענות בו. השיחות והעתונים כבר היו לנו לזרא, יושב לו כל אחד בפנתו שקוע בהרהוריו העגומים ועוסק בחשבונו של עולם או בחשבון נפשו הוא... ברם זכור לטוב אותו האברך שנצטרף לחבורתנו בדרכנו הרחוקה ובדבריו שיצאו מפיו בלחש ומקוטעין הפריע לפרקים את הדומיה הכבדה. אברך זה, חיט מעירה קטנה שבפודוליה ו„אורנין“ שמה, בעל עינים בישנינות לבוש מעיל ישן, בלי כל חבילות וצידה לדרך, למעט את הילקוט הקטן שנטפל עמו, ובו חליפת לבנים עם ככר לחם „אורנני“ בצרוף דג מלוח.

— „מזלי גרם לי,“ — התחיל לספר מעצמו בקולו העצבני, כאלו אבה להצטדק על שרואים אנו אותו על דרך זו, — „שאעזב לאנחות בעירתי אשה ושלשה ילדים רכים לנדוד למרחקים עד לקובה המדינה, ארץ שלא דרכה עליה מעולם רגל אבות אבותי. ההכרח, רבותי,“ — הבטיח האורנני, כאלו חשש שמא יחשדוהו שמשום תענוג, חלילה, אחז בדרך פעמיו, — „ההכרח הוא אשר הרחיקני מעירתי. אחרי שראיתי שאין עוד תקוה לי להשאר בביתי, כי ידם של „בעלי הטובות“ הסובבים נחתה גם בבעלי המלאכה, והצינו אותי ככלי ריק, מכרתי את כל „יתר הפליטה“, המטלטלים שנשארו עוד ברשותי, וקניתי כרטים נסיעה לקובה. אמנם אשתי לא היתה דעתה נוחה מנסיעתי, אך מה יועילו טענותיה. לגווע מרעב לא יחשב לאשר גם בארץ המועצות.... אומרים שבקובה מצליחים החיטים, האם לא כן?“

—ודאי, — קראנו כולנו בבת אחת. מנין

פקידי מחלקת המסיימים

אהרן טברסקי
סגן נשיא

ראובן סקלר
נשיא

א. נ. פרלברג
נשיא הכבוד

ד"ר יחיאל קפלן
יועץ המחלקה

חיים פיין
גזבר

יהודה שפירא
מזכיר

היה לנו הודאי הזה — איני יודע. אך למראה עמדתו העלובה התפרצה תשובה זו מפינו כמו מאליה ולרגע נרגע גם האורנני מהבטחתנו זו. אך תיכף עקם את שפתיו מבושה ובטל בלבו את שאלתו: וכי מנין מכירים הללו מדינה זו שידעו לענות אותי על שאלתי?....

השמש מתחילה לרדת לירכתי מערב וזהרה נעשה חור ביותר. אנו מתעוררים מהשממון שתקפנו ורטט עובר בכל יצורינו: אנו מתקרבים לגבול. הרכבת השמיעה שריקה ארוכה ונעצרה על יד התחנה הרוסית האחרונה. מקום זה משמש לרבים מן הנוסעים מין „מעבר יבוק". פה בודקים הפקידים הסובטיים בדיקה יפה גם בחבילות וגם בבגדים. המולה ורעש בבית המכס. הפקידים הסובטיים דיקנים מאד הם, ומתנהגים עם כל איש בכל חמר הדין. אין דבר הנעלם מעיניהם; ממשמשים בכל חבילה וחבילה, גם מילקוטו של האורנני לא הניחו את ידם, והלז פתח אותו לפניהם בזריזות יתרה, שמים עיניהם בצרורות אם לא נחבש בהם חלילה דבר האסור. מעריכים את סכום הכסף הנמצא ביד כל איש ואיש ומחרימים למלכות או לכיסם — אם שנחשד ב„כשרים" — את הכסף העולה על הנורמה הקבועה מטעם הממשלה. קונסים גם שוה בסף — כלים יקרים, ומי שזכה מחזירים אותו הביתה בשביל חטא זה או אחר. זוהי הפרידה האחרונה מרוסיה הסוביטית. אך הנה נפטרנו בשלום מכל הבדיקות. נכנסים אנו לרכבת לטבית. חשים אנו בכל חדוש. מרגש פה כבר אויר אחר, יותר קל וחפשי...

הרכבת זזה ממקומה. הננו עוברים את משמר האדם האחרון. מסתכלים אנו בחילים הסוביטיים האחרונים והם מלוים אותנו במבטם הסקרני.

עברנו את קיר הברזל, הרי החשך. סרה המועקה הרוחנית הגדולה שדכאה כל כך את רוחנו בארץ שיד ה„יבסקציה" רוממה. אלה העבדים שבקנאות הפקרית בערו אחרי כל תנועה עברית וגזרו גזרות שונות על הרוח העברי, וביד חזקה, בכח השלטון, ע"י מאסרים וענושים שונים, עשו כלה במבחר צעירי העברים, שבאמץ לב בלתי רגיל הגינו על קניני ישראל. האויר ברוסיה נעשה מחניק לאלה הדבקים עוד ביהדות. בכל מקום שפונים — הדלטוריה מלוה אותם, ותמיד הם נמצאים תחת ההשגחה החמורה של ה„יבסקציה". בתנאים קשים ומרים כאלה נמצאתי גם אני, והנה זכיתי לצאת מאינקוויזיציה רוחנית זו. והלב מתמלא רחמים לחברים שנשארו שם מתוך צפיה וכמיה למתהוה בעולם העברי בכל ארצות הגולה וארץ ישראל שגם הד החיים המתרקמים בה אינם מגיעים, באפן ישר, לאזניהם; צמאים למלה עברית חיה, לחיים עבריים חפשים לנחמה על עלבנותיהם הרבים, שלומים לחייהם המרים ברוסיה....

הגענו עד התחנה הלטבית הראשונה. ברכבת נכנסים פקידים לטביים. אנחנו מקדמים אותם ב„ברוך הבא"! כאת מכרים ישנים וגם הם פניהם נוהרים, שואלים בשחוק על ה„חברים", עוברים כלאחר־יד על חבילותינו ונפרדים מעלינו בברכה.

הגיע ערב. עוד רגע ונאחז את דרכנו הלאה. אני מביט דרך חלון המרכבה על פני המישור המשתרע לעיני. חוג ראיתי הולך ומתערפל. מנוחת שלוה שוררת מסביב. שלו גם לבי, והכרה משמחת ממלאת את מחשבתי: על ארץ חדשה עומדות רגלי.

ש. טורבוף:

כיצד ללמד חומש

בעת שאני עובר על כל ספרי הכרסטומטיה, שנוצרו באמריקה, בעד השנה השניה והשלישית ללמוד, משתומם אני ואומר בלבי: מרא דאברהם! האם המחברים והמורים האלה החוקים כל כך ואינם יודעים את הילד העברי באמריקה? באיזה עולם הם נמצאים, שאינם יודעים את המציאות ומהלך עולמו של הילד העברי פה בארץ? כל אחד מן המחברים משתדל למלאות אחרי חקי הפדגוגיה ונותנים חומר ילדותי. אבל, דא עקא, מה שטוב בעד אחרים ובעד ארצות אחרות, לא טוב פה באמריקה, אם נשים לב לגיל הילדים הנכנסים אל הת"ת. הילדים הנכנסים אל הת"ת הם בני עשר ומעלה, ובפובליק סקוהל הם כבר נמצאים במחלקות הגבהות. בעד ילדים כאלה אנו מגישים חומר כזה, שבאמת הוא ילדותי מאד ובני שש או שבע יתענינו בספורים כאלה. אב לילדים בני עשר ומעלה שכבר הספיקו לקרא את כל הספרים של ספורי נפלאות שנמצאים בבית העקד של העיר, האם ילדים כאלה יתענינו בחומר כזה שמגישים אנו לפניהם בכריסטומטיות? אם באמת חפצים אנו להוציא את הילד ולהרחיקו מן הרחוב המזיק לו ולהכניסו לבית המדרש, צריכים אנו למצוא בשביו כח מושך. והכח הזה ימצא אם נעזוב את הכריסטומטיות ונשתמש בחומש (בשנים הראשונות). גם אם הילד אינו מוכשר עוד ללמד את החומש עב"ע אז מוטב שנלמדהו ע"פ תרגום ובמשך הזמן נעבר לשטת עב"ע. והזמן הזה לא יארך הרבה אם המורה יודע מה שלפניו. מי מאתנו אינו זוכר את הרושם העמוס שעשו עלינו הספורים שבחומש! מי מאתנו אינו זוכר, כי בעת שלמדנו את החומש לא נמצאנו כלל בחדר הקטן של הרבי, כי הלכנו יחד עם אברהם אבינו להקריב את בנו לקרבן... וכמה דמעות שפכנו יחד עם יוסף בעת מכירתו... האם לא טילנו יחד עם משה ארבעים שנה במדבר האין סופי... החומש עלול להרים את הילד ולהפריחו על כנפי הזיה אל עולמות אחרים לגמרי. וחוטי הפנטזיה האלה יערגו לחבלים חזיקים, שסערות הזמן העזות לא תהינה בכחן לעקרו מעולם היהודי...

אבל נגש אל עצם השעור.

מה צריך המורה להקנות לילד בראשית השעור? ידיעה ובינה בענינים המדוברים בשעור. זה מצד אחד, ומצד השני נצול השפה. כדי להשיג את זה צריכות המלים והמושגים להיות ברורים היטב לילד. (לפי דעתי, מוטב שהמורה יבאר את המלים הקשות בלשון הילד ולא ילך סחור סחור, ולא יהיה המורה קנאי יותר מדי לשטת עב"ע כי השטה הזאת אינה בזה, שנותנים לכל מלה באור של מלה יותר מעורפלת.)

כדי שהמלים לא תהיינה מלים בודדות גם כן לברא את כח היצירה והילד יתחיל לחשב בעברית, יהפך את המלים הבודדות האלה למשפטים ולנתוחים דקדוקיים.

כדי לתת ידיעה ברורה בהבנת הענין, צריך המורה לתת שיחה. אבל השיחה צריכה להיות בנויה על שלשה דברים: א) לתת התפתחות לתפישת הילד. ב) שהילד יבין מתוך השיחה את השעור אשר לפניו. ג) והתפתחות לשונית.

דוגמה של שיחה לפרשה הראשונה ב„בראשית" על יצירת העולם. השיחה צריכה להיות בנויה מהדברים הסובבים וידועים היטב לילד.

שיחה

בבית למעלה?... ולמטה בבית יש?... ובחוץ, מה יש למעלה? ומה יש למטה? מי עשה את התקרה והרצפה? ומי עשה את השמים ואת הארץ?

מי בנה את הבית?

ומי עשה (ברא) את העולם?
קודם שעשה הבנאי את הבית, מה היה המקום הזה? (ריק).
קודם שברא ד' את העולם, מה היה?
מה יש בתקרה למעלה? (מנורה).
מה נותנת המנורה?
מתי מדליקים את המנורה? למה?
מה יש בשמים ביום?
מה נותנת השמש?
מה יש בשמים בלילה?
מה נותנים הלבנה והכוכבים?
יש מלים או משפטים אפיניים שהם צריכים להשאר בזכרון הילד. וזה מועיל אם המורה יתן לילד לכתב את הפרשה במלים או משפטים שהושמטו בכונה. ראשית, זה מענין את הילד, זהו כמו משחק, וחוץ מזה מפתחים את כח היצירה והזכרון של הילד.

דוגמה

בראשית — ד' את — וה — הארץ היתה — ובו — וחשך על פני — ורוח — — על פני — ויאמר — יהי — — אור, וכו'.

כדי לתת לילד גם ידיעה מעולם האגדה, טוב, אם המורה יתן אגדה אחרי כל פרשה או סדרה המתאימה אל הענין. למשל, אל פרשת בריאת העולם מתאימה האגדה ע"ד „הילד אברהם שמצא בשכלו שד' ברא את העולם ומלאו." וכל מורה משכיל ימצא בנקל את האגדה המתאימה.

חיים ליפשיץ:

ראשונים

דורות הבאים יאמרו:
גדולים מעשי ראשונים,
הכינו הכשירו הבסים
בכח רב־אונים.

במאמצים הדרך סללו,
הניחו יסוד אף נטו קו —
גדולה היתה העבודה,
אך עמלם לא היה לשוא.

דור חדש, דור רענן הקימו,
דור חדור ברגשות לאם.
עז נפש, כביר רוח
השואף למרחבי רום.

וצואה לבאים השאירו:
„העלו הגדילו האורות,
פזרו נצוצי התחיה". —
תעמד להם זכותם זו לדורות.

אליעזר דוד פרידלנד:

ליל אביב ליל בהיר

לילה; אחד מלילות האביב היה.
שלח ירח את נגהו מרום
תכלת־שמים ארצה ויפז בנוגה
זיו כר ומרחב. ונקודות נצוצי
כוכבים הקסימו ורמזו לכל עובר ושב.

ליל אביב ליל בהיר.
ורוח תוגה חרישית בין דליות
העצים נשבה, ובינותן לחישות עוררה
אך צרצור הצרצר מחגוי הכתלים
נשמע ונביחת כלב עמומה, שלות
הליל הפריעה.

ובחדרו הצר והאפל ישב ר׳ חיים
באותה שעה; פניו בידיו כבושים
ודמעות מעיניו נזלו. דממה עצובה
בבית שלטה והזכירה יגון העבר.
רוחות נסתרות אי משם פרצו וחדרו עד
עמקי לבתו, וזכרונות הופיעו מימים עברו—
נוראים — ומלאו שעפיו הנרעדים.

כה ישב ר׳ חיים מדכדך ודומם,
בעיניו הדמעות נצנצו, בהביטו
לנרו הדועך שהפיץ צללים מסביב.
שערותיו הלבנות כשלג, הקמטים
בפניו, העידו, כי תלאות רבות אף רעות
עברוהו ומלאו ימי שני חייו.

ויקם משבתו ר׳ חיים וברעד
זלעפות התרוצץ בחדרו מזוית אל
זוית, ומחשבותיו לעבר נדדו...
זוכר הנהו עת עמד לפני אביו בשכבו
במטתו גוע, בהביטו נכחו בעינים
קמות ובנשיקה חמה, אחרונה
סגרן לנצח, וימת.

אף זוכר הנהו אהבת אמו ודבריה
אחרונים אליהו: „בני, תורתי
אל תשכח ומצוותי יצר לבך,"
ובנגמרה שאפה מלא חזה החולה
אויר לאחרונה ומעולם זה לנצח לקחה.

— — — — — — — — — — — — — — — —

ויוציא אנחה מלבו. בחדר
כבר גוע הנר, עוד צללים מקרני
ירח על הכתלים בזועה נדדו...
... ושנים חמש גזו חלפו בן שמונה -
עשרה אז היה, ויקח בת רבו
לאשה ותקופה חדשה בחייו התחילה.

בעינים עורגות לו חכתה מדי ערב
בשובו ממלאכתו, נשיקה בנשיקה
פגשו, ותגדל האהבה בקרבם.
ושנים של שלוה אחדות עברו
ובת יפה לחיים הולידה. ותגדל
השמחה בבית והאהבה יחד שבעתים.

שנים עברו ורחל׳ה גדלה ותיף
על שמחת הוריה אין קץ. אך הנה מתלאה.
יום בהיר בשחקים היה, יום שבת בניסן
(עת חיים בבית התפלה, אשתו ובתה
לבדן בבית) דפיקה בדלת—ואחריה דחיפה
קוזקים אכזרים בפתח הופיעו,
פרצו לבית כזאבים לטרף.
הוי קוזקים אכזרים!
קן האשר לפניהם, ואחריהם החרבן הנורא.

ובשוב חיים מבית־התפלה כי הבהילוהו
פרץ דמעות מעיניו נגרו.
את מתיו היקרים מחבקים, מתאבקים
בתוך הדם הרותח הזורם מקרבם,
עמד חיים כמסמר נטוע לארץ,
עיניו קמו וידיו נשאו למרום,
שפתיו מלמלו וכלו רועד.
מאז שערותיו הלבינו ופניו קמטו.

— — — — — — — — — — — — — — — —

ורוח של נוגה חרישית
על תריסי אשנבו דפקה,
ודממה עצובה בבית שררה,
ובחוץ ליל אביב ליל בהיר אז היה!...

אבינתן הפניני:

מעשה שטן

פעם הלכתי יחידי ונזדמן לי השטן. אמרתי לו: האתה זה עוכר האדם? אמר לי: לא אני עכרתיכם, אלא אתם, ואני איני אלא שלוחו של מקום.

אמרתי לו: ומאי שליחותך?

תפשני והביאני אל מדור אחד בעולם. אמר לי: דיירי המקום הזה בני אדם משונים הם. משהציצו הרבה בחמה חלו עיניהם במחלת-הזוהר. מאותה שעה אינם רואים אלא זוהר שכולו זוהר, שאין לו כל פנימה... ואינו אלא מאור אחד... ומאותה שעה עוד לא ראו שקיעת החמה... ובני אדם אלה נקראים מוכי חמה...

ויש קוראים אותם „גבעונים", מפני שנדם להם השמש כמו בגבעון...

ויש קוראים אותם „בניבלי צל", מפני שפסקו לראות את הצללים שבצד האור.

ומחלה זו ש„מכת החמה" שמה מסכנה מאד, מסכנה לחולים עצמם ולכל העולם כולו. ולולי אני ושליחותי בעולם לא היו מוצאים תיקון לעצמם עולמית, ואף היו הופכים את כל העולם לבית חולים...

ומה אני עושה?

מתעטף אני כנגדם בטלית שכולה שחור וצלמות, והולך לפניהם יומם ומרקד כנגד החמה. והם מציצים ואומרים: אוי לנו, אוי לנו מפגימת הזוהר.

ואף בא אני מאחוריהם ומלוה אותם. וכיון שהם שומעים את צעדי מיד הם מסתכלים אחורנית, וזוהי להם הפעם הראשונה בחייהם שהם מפנים את עיניהם הצדה או לאחור... אותה שעה מבחינים הם בצלם ואף בצל צלם, ואפילו הבחנה זו ראשונה היא להם בחייהם... והם מזדעזעים אז וקוראים ביראה ובתמיה:

צללים עלינו! צללים עלינו! ואנחנו לא ידענו!...

והרי זוהי שליחותי: בהטבעת פנימה בחמה שבני אדם חולים מציצים בה ובצל האדם הריני מתקן זוהר מעשי בראשית...

ושוב תפס אותי והביאני אל מדור אחר בעולם ואמר לי:

דיירי המקום הזה גם הם חולים משונים, אלא הם ההפך מן אלו הקודמים. הללו משהציצו הרבה בשקיעה נתלו צללי לילה בעיניהם. מאותה שעה מקדירה עליהם החמה בעצם זהרה. ולא עוד אלא כשהם רואים לפעמים קרן אור אחת נתזת מן השמש הם קוראים: אוי לנו מלקוי השמש שלקתה ונפגמה בקרן אור...

ומאותה שעה צלם מקדים ומהלך לפניהם וצל צלם נגרר מאחוריהם, ומפני כך קרואים בני אדם אלה מוכי צללים. ויש שם בני אדם הקרואים מקללי יום, מפני שבני אדם אלה מאמינים, שעתיד יום „מחר" שלהם להיות מוכן לפורעניות וים ה„אתמול" טוב שלא היה משהיה.

ומאותה שעה שורר הפחד הגדול ת"ק על ת"ק פרסה מסביבם. ויש שם בני אדם המפחדים לצאת יחידים אפילו ביום. ובת קול מנהמת במדור זה: אנה נברח מפני עצמנו? ומי ששומע בת קול זאת מנסרת קורא להם „רודפים את עצמם"...

אמרתי לו לשטן: קשה עלי העמידה במחיצה זו.

אמר לי: למה?

אמרתי לו: מפני שהדיירים כאן חולים במחלה שאינה רק מסוכנת אלא מכוערת ומנוולת.

אמר לי: צדקת בן אדם, שהרי דיירי המדור הזה הם גרועים מדיירי המדור הקודם, שאותן הבריות בררו במחלה יפה ומוכי שמש הם, והללו אוי להם שהם מסתכנים במחלה שכעורה גדול מסכנתה. והרי אין לך אדם

מכוער ביותר מזה שמאבד את עצמיותו לדעת.

אמרתי לו: ומה תקנתם?

אמר לי: מזדקף אני בכל מלא קומתי ומשמיע צחוק המנסר מסוף העולם ועד סופו. וקורע הצחוק חלונות בצללי העינים של מוכי החשך, ומיד הם רואים את השמש כמות שהיא.

ומעביר אני את הצחוק בלבב מקללי היום ומיד הם משיחים את דאגתם בקולות גיל והם מצחקים יחד אתי, ועל כל צחוק וצחוק הם מקבלים שכר בעולם הזה...

ולמפחדים לצאת יחידי הריני נותן בידו מקל ואומר לו לגשש באור...

ובא אני לכל סריסי הצחוק ומוציא מלבם קול גיל כשם כשאני מוציא קול נגינה מתוך כלי עץ וכלי נחושת...

וכשאני מתחיל להצחיקם במזמוטי שלי ובכלי השונים שיצרתי לי לכך, מיד הם מתכנסים סביבי ורוקדים לפי צחוקי...

ובשעה שהם יוצאים ברקוד שומע אני קולות צחוק מתפרצים אף מתחת לרגליהם... ובת קול יוצאת מכל פסיעה ופסיעה שלהם ומכרזת: כל החפץ חיים יבא ויצחק!

וכשאני שומע זאת אני עונה לעומתם: את הצחוק עשה לי אלהים ורפא ירפא.

אמרתי לו: ורפואה זו בדוקה היא?

אמר לי: הן ולאו. שוטים יכשלו בה ופקחים ימצאו בה תקנה.

אמרתי לו: כלום ניתן הדבר לשיעורין?

אמר לי: הן. שוטה וצוחק זהו חולה השותה בלגימה אחת כוס מלאה סמי תרופה והרי הוא ניזק; פקח וצוחק זהו חולה הממזג טפה אחת של מי סממנים בכמה טפין של מים חיים והרי הוא מחלים, ואף הוא ממזג טפה אחת של צחוק בששים או במאה טפין של דברי טעם.

אמרתי לו: אתה מלמדני כמה דברים שנראים כצודקים ובכל זאת הם חשודים...

— — — — — — — — — — — — — —

וכיון שיצאו דברים אלו מפי צחק לו השטן את צחוקו... והקיצותי.

מנחם דנציג:

פסח בקבוצה

עוד מאור הבקר של אותו ערב פסח התחילו לבוא העירה קבוצות קטנות של חלוצים; קבוצות בני שלשה, ארבעה באו עם חבילותיהם על שכמם, לחג את חג הפסח. הם באו אל ירושלם ממוצא ומקרית-ענבים, מפתח־תקוה וממטולה, מרוחמה ומדגניה — מכל המושבות בארץ באו; חלוצים, פועלים, בלי משפחות ובלי פרוטה בכים, ועלו אל העיר הקדושה לשמח בחג. העיר רעשה והמתה מרב אדם.

ערב פסח היה יום של עסק רב ליהודים, ערבים ונוצרים. הרחובות היו מלאים בני אדם, ערבים ובדוים עם גמליהם; יהודים עם „קפוטות" ארכות ופאות מסלסלות; ערביות עם סלים על ראשיהן. כלם צעקו, צרחו, רעשו, המו ומלאו את הרחובות בהמולה ושאון כביום השוק... השמים היו בהירים, והשמש המשיכה במסלתה לאט לאט ביום אביב נפלא ממזרח למערב עד ששקעה...

השמש שקעה וחלפה. עמה יחד חלפו הערבים עם גמליהם, הבדואים עם חמוריהם והרחובות נשארו ריקים מאדם, מלבד פה ושם איזה יהודי הממהר לבית-הכנסת כולו מגהץ ולבוש בהדר משי. רק בקצה הרחובות נראה לפעמים מנקה־הרחובות ומאסף־הזבל עם סוס זקן וצנום, אסור אל קרון מלא עד חציו זבל, ששרך את דרכו אחריו.

היום החשיך, והמתפללים יצאו מבתי הכנסת ונהרו בהמוניהם אל הרחובות בדרכם אל בתיהם. הלכו להם שיירות שיירות, ושוחחו ביניהם במתינות ובנחת. שקשוק של „קפוטות" חדשות וריח בד-חדש נדף מהם. פה ושם נראה

חלוץ לבוש קרעים, בגדיו ישנים ומטלאים, עם פנים צנומים שהרזון תפס שם מקום מכבד. לאט לאט נתרוקן הרחוב וחשך ודממה שררו מסביב...

לכששבתי הביתה עם אחי מבית־הכנסת מהרנו לערך את ה„סדר", כי חפצנו לרדת אל בית־האכל של „אליאך" אשר שם ערכה לשכת „קרן־הקימת" „סדר" בעד החלוצים שבאו העירה מכל המושבות. לא ארך זמן רב ואני יחד עם אחי הלכנו אל בית־האכל של „אליאך". הרחובות היו שקטים וריקים מאדם; הסהר עלה ככדור גדול של כסף והאיר והכסיף את כל הסביבה. צללים ארכים ושחורים השטתטחו לרחב הרחובות ומאחורי הבתים הגבוהים אשר אור הלבנה עדין לא הספיק לחדר שם. כך הלכנו כעשרים רגעים עד שהגענו אל בית־האכל. זרם אויר חם פרץ אלינו בפתחנו את הדלת, וקול משק של כפות ומזלגות הגיע לאזנינו. האור הגדול הכה אותנו לרגע בסנורים ולא יכלנו להבחין דבר. מהומה ומבוכה של קולות בני אדם מעורבת בצחוק, וקריאות וקולות־שיר נשמעו. לאט לאט התרגלו עיני לאור ה„לוקס" הבהיר. ראיתי לפני חדר ארך ורחב שמסביב לקירותיו עמדו שלחנות ארכים מצפים מפות לבנות, וחלוצים רבים יושבים מסביב לשלחנות משני העברים: אוכלים, שותים, שרים, צוחקים, ואחרים סתם מרעישים. בקבוקים רבים, מלאים יין שחור ומבריק, עמדו על השלחנות, והמלצרים מהרו משלחן לשלחן עם קערות וצלחות מלאות מאכלים שונים אשר מהם תמר ועלה קיטור חם. כשלש מאות חלוצים ישבו מסביב. החם היה גדול בחדר ורבים פשטו את מעיליהם ותלו אותם על משעני־כסאותיהם.

בינתים התאסף קהל גדול של סקרנים, אשר כמוני גם הם מהרו לגמר את „סדריהם" ובאו לשמח במשתה החלוצים. הסעודה נגמרה, והמלצרים יחד עם רבים מהחלוצים הורידו את שיירי הסעודה מן השלחנות, ואת השלחנות עצמם דחו הצדה, ויחלו לשיר שירים עבריים, רוסיים ויהודיים. מישהו מן הקהל פתח בשירת ה„הורה" ומיד פרצו כלם בשירה זו. מעגל נוצר בן־רגע, ורקוד גדול של „הורה" ומחיאות כפים של שאר הנאספים מלא את האויר.

הרקוד נמשך בלי הרף: אלה נכנסו אל המעגל ואלה יצאו מתוכו עיפים ומזיעים. אך הרקוד לא פסק — הוא הלך הלך והתרחב, הלך והתחזק והאויר רעד תחת רקוד פרוע זה. אבק רב נמזג באויר הקלוש של החדר והתערב יחד עם הזעה והחם. החדר נמלא אורחים עד אפס מקום וכולם שרו בכל כחותיהם את שירת ה„הורה". חלוצים מלבשים סחבות וטלאים עם ידים שריריים ופנים מביעים מרץ רקדו עם יהודים לבושי „קפוטות" ארכות וחדשות של משי, בעלי פנים צנומים ודלים ופאות ארכות ומסלסלות. בכולם אחזה איזה מין אכסטזה, איזה בין התעלות הנפש והתרוממות הנשמה שהתבטאה ע"י רקוד זה. הכל מסביב הלך והסתובב, הלך והתרומם, סחור סחור עם הרקוד ביחד. אנשים נשים וטף מלאו את כל החדר. מקצתם עמדו ומקצתם ישבו על השלחנות, על הכסאות, על הספסלים ועל החלונות. והרקוד הלך הלך והתלהב הלך והתפשט ולא חדל. וחשבתי בלבי: בני אדם אלה שבכל ימות השנה הם שבעי צרות ופרעניות; אלה שבכל ימות השנה סובלים חרפת רעב; אלה שהנם חוצבים סלעים ובונים כבישים בעד פרוסת לחם דלה, נלחמים בעד הרעיון הלאומי ומוסרים את עצמם בעד האמה, אלה שבאו מארצות הגולה ובאו אל הארץ וימצאוה טרשים לחצב תחת שמש לוהטת בעד פרוטות אחדות — מצאו להם לילה אחד, ליל סמל החפשה והחרות אשר אליה שאפו כל ימות השנה בכדי להשכיח את צרותיהם ברקוד זה. ונדמה היה כל המחזה הזה לרוקדים פראים משבט פראי המקריב קרבן לאלילו.

מאוחר בלילה יצאתי עם אחי מן הבית כולי מכסה זעה. דממה שררה מסביב. רוח קריר נשב מן הצפון והחיה אותנו אחרי היותנו זמן רב באויר המחניק שבחדר. הלכנו הביתה ורק קול עמום והד שירה רחוקה הפריעה את הדממה והתפשטה על כל הסביבה.

כל אותו הלילה זמזם במוחי קול שירת ה„הורה" — והרקוד הזה התרשם במחי ולעולם לא אשכחהו, כי הוא מזכירני על החלוצים אשר נפשם משתפכת בימות החול בחציבת סלעים וטרשים, ובחגים משתפכת נפשם ה„הורה"...

אהרן טברסקי:

זוועות

זה היה באחד מימי האביב היפים והבהירים. אני ואחד ממכירי יצאנו לטיל על חף העיר אנטורפן אשר בבלגיה. השמש עמדה ברום השמים, ותשלח את קרניה — קרני זהב על העיר הרועשת. לפני השתרע הים בברצי אלפי גליו, גדולים וקטנים בלולים קרני פז. טילנו והסתכלנו בהמון הרב המתרוצץ עובר ושב על חף העיר. עמים רבים חלפו עברו לנגד עינינו. רוסים, איטלקים, יונים, טורקים, כינאים, ספרדים, ערבים ויהודים — כל אחד בתלבשתו ובהלוכו המיוחד — זרמו משני צדי החף.

והנה עברנו על־יד בנין גבוה, העומד זקוף על חף הים ונראה כעין מגדל ובריח. ופתאם, כאלו מאיזו הרגשה אינסטינקטיבית עמדתי מלכת. נשאתי את עיני אל הבנין הרם ואשאל את מכירי: „הגידה נא לי מה טיבו של בנין זה?" — „הבנין הזה," השיבני מכירי בנחת, „הוא בית נכאת האינקויזיציה שהונהגה בספרד." הקשבתי רב קשב לדברי מיודעי ואתבונן אל הבנין במבט סוקר. „ואם יש את נפשך," הוסיף הלז, „בא ואראך את כל הבנין פנימה, וראית בעיניך דברים אשר יזכירוך על התקופה ההסטורית הזו."

נכנסנו אל הבנין. הלכתי לצד מכירי ואתבונן בעינים פקוחות בכל הדברים בבנין פנימה. החדר הראשון היה גדול וגבוה, בצד ימין נמצאו כל מיני סולמות, ועליהם היו תלויים חבלים אשר אבנים כבדות היו קשורות בקציהם. הסולמות, שהיו עשויים עץ שחור, הגיעו עד לתקרה והפילו אימה במראם. האבנים היו גדולות וכבדות והיו קשורות בקצות החבלים. בחבלים הללו היו מעלים ומורידים את הנדונים כדי לענותם שיודו על דברים שלא עשו. את האבנים הכבדות היו קושרים ומהדקים אל רגלי האמללים והיו מעלים ומורידים אותם, מורידים ומעלים — ורבים מתו מתוך יסוריהם. מראה כל הדברים האלה היה נורא, רעדה אחזתני בהתבונני בכל אלה. אבל הנה משכני ידידי בידי ונלך אל החדר השני. שם נמצאו ארונות מרבים ובהם כל מיני כלי חבלה שונים: סכינים, גרזנים גדולים וקטנים, אשר מראם בלבד היה די להפיל אימה ופחד על רואיהם, כי כל אלה היו כלי חבלה שבהם חתכו את ראשי הנדונים. בחדר אחר נמצאו מכונות עגולות העשויות כמשורים. במכונות האלו היו שמים את ראשי הנדונים. צירתי לי אז בדמיוני איזו מיתה נוראה ואכזריה היתה זו, כשהיו חותכים את ראשי בני-ישראל הקדושים על-ידי מכונה מנסרת זו. בחדר אחר הסמוך לו, והבנוי בלב ים, נמצא חלל גדול באמצע הקיר. דרך המקום הזה היו משליכים הימה את כל אלה שנדונו בטביעה.

אבל הנה נכנסנו לחדר אחר, חדר יפה עם רהיטים נהדרים. לרחב החדר נמצא שלחן ארוך ומשלשת צדדיו — כסאות גבוהים. החדר הזה היה חדר המשפט. על הכסאות האלה, כך היה כתוב ברשימה שעל הכסאות, ישבו הכמרים ושרי האינקויזיציה וישפטו את הכופרים. ורשימה קטנה זו היתה דיה לעורר בקרבי רעיונות ודמיונות מעציבים. מחזות שהקפיאו את דמי חלפו ועברו לפני. מתהום הנשיה החלו עולים ועוברים לפני בסך: זקנים וצעירים, יהודים בעלי זקן ארוך, וצעירים בעלי שערות מתלתלות, כלם מובאים אחד אחרי השני אל הכמרים היושבים בתלבשות ארכות עם העינים המפיקות אכזריות נוראה ואש־תפת. וכאלו שומע אני את קול הכמר הפונה אל כל אחד בלשון חלקות: „קבל נא את תורת גואלנו וחיתה נפשך ונפש בני משפחתך כלה." והיהודי משיבהו בגאוה: „לא אמיר את דתי חלף כל דבר בעולם. יהודי נולדתי ויהודי אמות." הכמר נותן את פקודתו... חריקת מכונה נשמעת...

וכאלו נפח מי שהוא רוח חיים בכל כלי

החבלה שראיתי, והנה רואה אני לפני תמונות וחזיונות נוראים: הורגים ושוחטים את אחינו בני-ישראל המוסרים את נפשם על קדוש השם. הנה עלם עברי יפה עינים, שערותיו העשויות תלתלים, פרועות, והוא קשור אל החבל שעל הסולם הרם. אבן גדולה הקשורה לרגליו מושכת אותו מטה ושני מחבלים, לבושים שחורים עם מסכות על פניהם מושכים ומעלים אותו בידיו למעלה. ענוייו קשים אולם העלם מתאפק, אין הוא מפליט אף זעקה אחת. תמונה אחרת: יהודי זקן מענה קשה על ידי מחבליו האכזרים והוא קורא בנשימת רוחו האחרונה „שמע-ישראל" וקולו חודר עד עמקי הנפש והנשמה.

עומד אני שקוע במחשבותי ואין אני רואה מה שלפני, ואין אני מרגיש במציאות. דמיוני עסוק בעבר הרחוק ונפשי שקועה בתמונות מאותם המעשים האכזרים שנעשו לעמנו בתקופה השחורה ההיא. עודני עומד וחולם בהקיץ ותמונות איומות לפני תחלפנה, והנה הפסיקני רעי שעמד על-ידי. „בא," אמר לי, „ואראך את תחתית הבנין, מקום אשר הכופרים היו אסורים."

ראשי היה עלי כגלגל מכל הרשמים שראו עיני עד כה. ירדנו למטה. אחזתי נר בידי כי שם שורר חשך רב וכמעט שאין שם כל אויר לנשימה. שערתי בנפשי כי כל מי שירד לבור צלמות זה לא יצא משם חיים, כי לרב נחנק מחסר אויר ומהתנאים הרעים של הסביבה.

הבטתי אל הכתלים הנמוכים והשחורים; על הקורות שהיו תקועות בארץ עם שלשלאות ארכות, והנה ראו עיני שם בפעם הראשונה אותיות עבריות. האותיות היו מחוקות פה ושם מרב הזמן, אבל אפשר היה עוד לקרא שמות וחצי שמות עבריים. בלי שום ספק, אמרתי בלבי, חרתו אבותינו אותיות אלה בשלשלאות שעל ידיהם, ובצפרניהם בכדי שיהיו לזכרון עולם לבניהם ולדורות הבאים אחריהם.

כשעמדתי והתבוננתי באותיות הללו ובכתלים הקטנים האלה הרטובים ברמעות ובדם אחינו שענו ונהרגו על קדוש השם, וכשזכרתי את כל הרצח הנורא שנעשה לאחינו במקום הזה שאחרי דורות רבים עומד אני עליו, לא יכלתי להתאפק, לבי נרתע בקרבי ואתפרץ בבכי...

עיני זלגו דמעות וזמן רב אחרי צאתי מהבנין לא יכלתי להרגע מכל אשר ראו עיני, ויהיו לי הדברים כחלום זועות...

* * *

מאות אנשים עוברים בכל יום ומבקרים את הבנין הזה הנמצא בחף העיר. בני עמים שונים, ובני תרבויות שונות עוברים ורואים את שרידי התקופה השחורה ההיא בדברי ימי עולם, ובלב כל אחד ואחד מתעוררת בודאי השאלה האיומה, איך זה אפשר היה רצח גדול כזה? להרג אנשים על לא עון ופשע?... ומחאה גדולה, מחאה נגד הברבריות ההיא הולכת ומתפשטת, הולכת וגדולה...

זלמן סגל:

רשמי טיול

בקר השכם. עם הופעת נץ החמה היינו, אנו, תלמידי „בית הספר למסחר" בירושלים, כבר נכונים לעזב את חצר בית ספרנו כשהילקוט על שכמנו והמקל ביד. בפקודת לכת מאת מורה-הדרך שלנו, הד"ר שלם, החביב על כל התלמידים, החלונו לצעד בשיר לכת. עברנו את הסמטאות הצרות ונופיע ברחובות העיר הרחבים בשירה ובצהלה, כשכל אחד מהעוברים שולח את מבטו אלינו, כאומר: „ראו, דורנו הצעיר הולך!" חיש מהרה נשארו הבתים והרחובות מאחורינו ואנו הגענו אל השבילים הצרים אשר מחוץ לעיר. השדות השטוחים עשב ירקרק נודפים ריח מבסם, האויר צח ונעים, והעצים בדליותיהם הכפופות

ממשאת הפרות מתנדנדים וכאלו מברכים הם אותנו בצפרא-טבא ובדרך צלחה.

ירדנו מעל הר-ציון ונגיע אל נחל קדרון היבש בימות הקיץ, והמלא אבנים חלקות ומעגלות. משם העפלנו בשביל העולה אל הר־הצופים והמתנשא מזרחית-צפונית לירושלים. ההר הישיש — קסם אלפי שנים יעטהו והדר זקנה חופפת עליו. השקפנו ממרומי ההר על פני המרחב הגדול שהשתרע לפנינו; ועינינו צפו למרחוק את כל הארץ, צפונה ודרומה, קדמה וימה. ממולנו רואים אנו את ירושלים עיר קדשנו, עם חומותיה, בתיה וגנותיה, את הר המוריה שבקצהו יציץ נזרו צבי תפארתנו לשעבר — „מקום המקדש". שם במרחק, תחת קרני השמש הלוהטות מתנשאים צלעי ההרים הירוקים והמכסים בר — „הרי־יהודה". ממזרחית־דרומית נראים לי הרי מואב וממעל להם מרחף הערפל הכחל התלוי מעל פני ים המלח הסגור בין מדבר הסלעים. שם, מנגד, מתנוסס ליפי בהדר גאונו הבנין הנהדר אשר הוקם לתפארה לפני שנים אחדות — המכללה העברית אשר ממנו תצא תורה לכל הגולה כלה ואשר בו ירום לתחיה המדע העברי.

מהר הצופים המשכנו את דרכנו בשבילים הצרים המתפתלים בין ההרים הזקופים. בדרכנו נפגשנו לעתים ברועים ערבים עם עזיהם המפזרים פה ושם בין נקרות הסלעים ושנראו מרחוק כשיחים שחורים המציצים מבין הסלעים. אחרי הליכה של שעות אחדות באנו עד לבאר מים חצובה בסלע, ושם נחנו. ברם זמן רב לא בטלנו במקום הזה, כי צריכים היינו להגיע למקום לינה טרם הערב שמש.

צפצוף משרקה נשמע, אות הוא כי הגיע הזמן להתקדם. קמנו ונצעד קדימה, ואחרי הליכה ארכה, תחת קרני השמש המטרידות, הגענו לעת ערב לפני שערי „מר-סבא". שם החלט ללון ולהמשיך את דרכנו לים המלח ביום המחרת בבקר.

דפקנו על שערי הברזל הענקיים והמכסים חלודה. נשמע קול השומר מבפנים: „מי אתם ומה אתם חפצים?"

— סטודנטים, מירושלים,— היתה תשובה.

הדלת סבבה על צירה באיזו חריקה צורמת את האזנים, ואיש חור עם זקן לבן הופיע. אחרי רגעים אחדים של השתוות ועמידה על המקח בענין מחיר הלינה, נתנה פקודה לכל התלמידים שהשתטחו בינתים על הארץ מחמת עיפות להכנס בשקט אל הגיטו של הנזירים הללו אשר נבדלו מן העולם לעד כדי להטהר מחטאותיהם, ומחלאתם וטמאתם לשוב אל אלהיהם בלבב שלם.

בפסיעות אטיות ירדנו מעל מדרגות המסדרון הארוך ונגיע לחצר רחבה. מסרו לנו חדר רחב ידים ששמש בודאי למחסן ושאך שני חלונות היו בו. בפנות החדר היו מפזרות בלי סדר ערמות חטה.

אנו, שהיינו חמשים במספר, נחלקנו לקבוצות, ובראש כל קבוצה היה נזיר שהראה לנו את מקומותיהם הקדושים. בשעה מאוחרת נכנסנו למרתף לישן. כמובן לא יכלנו להרדם, אף כי היינו עיפים למדי, מרשרוש ואושת העכברים שהחליקו בין רגלינו לעתים תכופות.

טרם הופעת השמש קמנו ונסתדר לצאת אל מקום חפצנו. נפרדנו בידידות רבה מאת הנזירים שהשאירו עלינו רשם כביר ביחסם הטוב ובחביבותם הרבה אלינו.

בחוץ נחמד ונעים, רוח קלה מנשבת ומלטפת את פנינו. צעדנו לארך נחל קדרון המשתפך בימי החרף לים-המלח והמבתר את מדבר יהודה. עיפים מעמל הדרך הגענו לשפת ים-המלח. התרחצנו במימיו המלוחים ונשב לנוח. כל אחד חפש לו מקום בודד תחת סלע או זיז בולט להסתר מחמת השמש הבוערת.

היום נטה לערב. צללים שחורים משתרעים על פני שבילי ההרים ומכסים את היקום בצעיפים שחורים.

אט, אט שקעה השמש ונעלמה כליל מן העין, ושקועים במחשבות נעימות נכנסנו באותומובילים שהיו מוכנים לקחת אותנו חזרה לעיר קדשנו.

יעקב רוזן

ר׳ דוד באמריקה

בעל בית אמיד היה ר׳ דוד הסוחר. הוא פרנס את משפחתו בריוח, ושם „גביר" יצא לו בעירה; נעשה גבאי בבית המדרש, יסד חברת גמלות חסדים — כי קבצנים לא חסרו שם ב"ה, בנה מקוה כשרה במקום הישנה והרעועה, תקן את הערוב, וכיוצא בזה. בכל שבת היה מזמין ארבעה אורחים ומעניק להם רב טובה. חוץ מזה חננו אלהים בקול נעים החודר אל הלב פנימה, ומי שלא שמע את ר׳ דוד בעברו לפני התבה בשבת או בחג לא שמע תפלה מימיו. בשעת תפלתו היו פניו מאירים, עיניו חצין סגורות מדבקות ויודע לפני מי הוא עומד. ככה חי ר׳ דוד הסוחר חיים שלוים ושקטים, חיים מלאים ישר וצדק, ולא דאג דאגת מחר.

שנים על שנים חלפו, עברו. דוד זקן, קולו חלש, המסחר פסק, וזמנים רעים באו. אשתו מתה עליו, בניו שהיו נחמתו בחיים עזבו את הארץ ללכת ולחפש להם את עשרם באשר ימצאו. שנים מהם נסעו לאמריקה, ושלשה לקנדה. ר׳ דוד נשאר בודד ועצוב כל הימים. בימי שכול ואלמון אלה היו עוברים לפניו בסך ימים מקדם, עת היה עוד בריא אולם וימי הנוער עברו לנגד עיניו. הנה הוא לומד בישיבה, הגמרא פתוחה לפניו והנהו לומד בנגון גמרא ערב. מה נעימה היתה השעה עת היה עובר לפני התבה ומסלסל בגרונו. עדיין שומע הוא את השבחים שהכל היו מחלקים לו ו„זמיר ישראל" קראו לו אז. כמה מאושר היה בשם זה! כל מה שנשאר לו מהימים הטובים ההם היה נותן אלו היה יכל עתה להקרא בשם זה. והדמיונות נמשכים, נמשכים, ומגיעים עד לזמן שהיה סוחר עשיר ובעל מוניטין. הכל הכירוהו, הכל כבדוהו, כי מעולם לא קפץ את ידו. רואה הוא את עצמו גבאי בבית המדרש, עושה הרבה לטובת הקהל, ומשתדל בעדו ב„חלונות הגבהים". ועתה נסעו בניו מעבר לים, אשתו היקרה לו מכל מתה, וכספו אבד לו בענין רע. השם גבר לקח ממנו. נדמה לו כי הכל בגדו בו ואין לו רע אשר לפניו ישפך את לבו. ובאותו זמן כועס הוא על העולם כלו. אכן טובים הם בני אדם בשעה שהם מקוים להפיק תועלת ממי שהוא. כשהיה עשיר עמדו הכל לימינו, החניפו לו וידברו אליו חלקות. אך בזמן שיד הגורל נחתה בו, עזבוהו רעים לנפשו ואין מהם דורש ושואל בשלומו.

ככה ישב ר׳ דוד וחשב על גורלו המר. דמעות חמות נגרות מעיניו ומתגלגלות על לחייו הצנומות והמקומטות, מתעכבות קצת על דרכן ולבסוף נופלות הן ונבלעות בזקנו הלבן. לפעמים מקבל הוא מכתבים מבניו. במכתבים מציעים הם לפניו שיבא לאמריקה. לא! אין הם „מציעים"— מתחננים הם לפניו: „אבא," כותבים הם לו, „בא אלינו, למה זה תשב בדד?" אך קשה לו לעזב את הארץ שבו נולד ובלה כל ימיו. עברו ירחים מספר ור׳ דוד נמלך והתישב בדעתו, מי יודע.. אולי... הרי סוף סוף בניו הם ומבטיחים הם שייטב לו. הוא קבל תעודת רשיון לנסע לאמריקה. קשה היה עליו להפרד מעירתו, בכל זאת נסע ויקוה ששם בארץ הזהב יוקל לו מעצבונו.

אחרי טלטולים ונדודים רבים בא לאמריקה. בנו, בחור שלמד בישיבה לשעבר, ואשר עליו תלה תקוות גדולות שיעשה בקרב הימים לרב בישראל, נהפך והיה לאחר לא רק בדרך הלוכו אלא גם ברוחו, כופר בכל ומלגלג לכל דבר. בתחלה נסה להעלים את כל הדברים הללו מעיני הזקן. אולם לאט לאט נגלו לו תעלומות ונסתרות. הוא מביט על כל אשר מסביב לו ואינו יכל לפצות את פיו. מרגיש הוא כי מיותר הוא בסביבה זו. הם הקציעו לו חדר מיוחד כדי שילמד שם, אולם הוא מבין כי מתבישים בו בפני אורחים. כאב גדול מעיק

על לבו, כאב אנוש שאיננו יכל להרפא. כלתו איננה מדברת יהודית וכשהיא צריכה לאמר לו דבר מראה היא לו בידה כשליט ומפקד. בבית אין נזהרים בכשרות, והזקן מביט וכאלם הוא לכל דבר, ואם יפצה פיו להגיד דבר מה, יענו לו מיד שהוא הנהו מן הדור הישן, וכי פה באמריקה הכל עושים כך.

ימי הפסח קרבו ובבית הכל כשהיה. אין מנקים את הבית ומתכוננים אל החג. בא היום האחרון שלפני החג; ערב פסח. תמה ר' דוד: „מילא כל השנה, אבל פסח...“ אולם דבריו נכנסים לאזנים בלתי קשובות. שעות מספר לפני החג ובבית אין מצות, יין וכלים לפסח. לא יכל ר' דוד להתאפק וצעק: „איפה מצות ויין? הלא כבר קרב הפסח?“ „מה מפטפט הוא,“ אמרה כלתו באנגלית, „מה חפץ הזקן?“ כשראה ר' דוד שהיא אינה יודעת אפילו אל מה דבריו מכונים נכנס לחדרו וישב על הספה דומם. זכר את ימי אשרו מלפנים, ירחי קדם, ועיניו זלגו דמעות...

י. מובשביץ:

חשיבות בית המדרש

נרות השעוה בוערים באור כהה ומפיצים מרה שחורה מסביב. דומיה בחדר. שלות השקט שוררת על פני כל הבית. את הדממה הזאת יפריע רק קול המורה הנואם לכבוד יום נסיעתי לאמריקה.

„... והנה עוזב אתה אותנו ונוסע לארץ החפש. אתה נוסע לארץ ההתבוללות הדתית והלאומית. ועכשו יכולים אנו כבר לאמר „לא לנו אתה.“ לא אמר „כי אם לצרינו,“ אבל זה הראשון בודאי. אתה החלש והרפה לא תוכל לעמוד נגד זרם החיים השוטף, כי הוא יסחף גם אותך לארץ השכחה...

„ואז במקום שמך העברי „שמחה“, „סיירוס“ יקרא שמך בארץ החדשה. ובכן יש לי רק ברכה אחת, הנובעת מן הלב: עלה והצלח ואל תשכח שעברי הנך!“

דומיה בחדר. נרות השעוה בוערים באור כהה ומפיצים מרה שחורה מסביב. צללים ארוכים מתפשטים מכל פנות הבית, מתרחבים ומתפשטים, מתפשטים ומתרחבים, עד אשר התלכדו יחד ויכסו את כל החדר...

עברו שבועות מספר ואני לומד בבית המדרש למורים של ישיבת ר' יצחק אלחנן. שוב אני מקבל חנוך עברי; עוד הפעם הנני שומע את צלצול השפה העברית בפיות הנוער העברי. אני רואה את התחיה הגדולה של עמנו באמריקה ואיני מאמין למראה עיני.

ויש אשר אני נזכר בדברי מורי מפולניה, ואז אני מבין את התפקיד החשוב שממלא בית המדרש למורים. ובשעות אלה לבי מתמלא רחשי תודה למוסד. ועולים על זכרוני דברי אנסקי: „נשמת העם אלמותית היא.“

חברי המערכת

(מימין לשמאל) א. ווכטלקניג, א. י. קינג, מ. טברסקי, י. שטיינהויז, נ. בוצ׳צ׳ר.

חברי המערכת

נחום בוצ׳צ׳ר
עורך

אהרן ווכטלקניג
מנהל-המסחר

יעקב א. קינג
סגן-העורך

אהרן טברסקי
סגן מנהל-המסחר

יהודה שטיינהויז
מנהל ההפצה

חברי המערכת מביעים את תודתם למר גרין ולמר ו. גאטטעסמן
על עזרם לנו בסדור ציורי הניר.

יעקב אריה קינג:

ארץ אבות

(פנטסיה)

„אם תרצו אין זו אגדה."
(הרצל)

ליל שמורים לי הליל; ליל ראשון בארץ אבות. חבלי שנה עזבוני, עפעפי לא ידעו תנומה ולא יכלתי למצא מנוח כל הלילה. לבי מפכה בלי הרף, רותח ואינו נח. מה התעטפה עלי נפשי, סערה בי עד בלי די. חזון-חיי, חלום עלומי הנה בא, בארץ מכורתי הריני נמצא. ליל ראשון בארץ אבות מה נעים!

מחצות הלילה ואילך נשב הרוח, רוח רטב ולח, מן הים הגדול, ותשא זרמי ריח ניחח על נבכי השקט. נגשתי לחלון חדרי ואפתחהו ואשאב מהאויר הצח והבהיר של הכרמל. אכן, אוירא דארץ ישראל מרפא לנפש גם לגויה.

אשמורת הבקר. כשנצנץ השחר על הכרמל וקוי אור ראשונים התגנבו בלאט לתוך חדרי, לא יכלתי השאר פנימה ואצא החוצה. בחוץ עוד לן הטל המשכים. לאן? אל אשר ישאני הרוח. תשוקה עזה תקפתני לשוט בארץ ולהתהלך בה, ולחזות באחי העובדים הזורעים בהרי יהודה ובעמק, מן הגליל עד הנגב.

עשיתי את דרכי הלאה. עוד מעט ורגלי עומדות על ראש הכרמל. ופתאם עמדתי מלכת. מה נפלא המחזה שחזיתי מעל הכרמל! עיני תועות הרחק, הרחק על כל הסביבה. מסתכל אנכי במקומות נהדרים ואיני יודע על מה להפנות את מבטי ראשונה. עולם של יופי, נוי פרוש לרגלי, המרהיב עין בשלל צבעיו. מסביב אך שקט והס, הטבע כלו שקוע בשנה, ורק משק כנף בודד יפריע את הדומיה. לא רחוק מכאן שוטפים המים, מי הים הכחולים, ולמעלה פרושים שמי תכלת דארץ ישראל. כחצי לבנה נראה מפרץ חיפה, וגליו השוטפים לאטם מספרים סודות ורזין מני קדם, ומתלחשים המים ומבשרים עתידות מזהירות לעיר חיפה.

כענק עולה ונצב הר הכרמל על החף השטוח לרגליו, ובקומה זקופה מתנשא הוא מעל המים הכחולים. וכחולים מי הים כשמים המשתקפים בהם. ושקטים המים המלחכים עפר רגליו, ואף פעם לא יעלו קצף וזעף. ויש אשר ירעש הים ויחרד, אך מי מפרץ חיפה שלוים תמיד, ומנוחת שלוה על פני המים. לכן אניות יכולות לחסות בצל קורתו מבלי פחד כל ימות השנה. כאן ישנו הנמל הכי-טוב שבארץ.

הנה ימים באים, נאום חכמי הכלכלה, וחיפה תהיה לעיר ואם המזרח הקרוב. שירות של אניות תפלגנה מן העיר יום יום להביא מתוצרות הארץ לכל הארצות. בתי חרשת רבים יכסו את עין האדמה שעל יד הכרמל והעיר תפרץ נגבה צפונה ומזרחה. חיפה תהיה לכרך מרובת אוכלסין, מנסר וסואן כל היום לרגל ההמונים העליזים הממלאים רחובותיה היפים ושדרותיה הרחבים.

אל ארץ ישראל ינהרו אנשים מכל קצוי תבל לחזות ביפיה, ליהנות מהדר הרריה ועמקיה ולבקר את המקומות בעלי השם, והארץ תמלא תירים מכל העמים הבאים להרפא במים החמים של טבריה, ולחיות בגן העדן התחתון — בקעת גינוסר. האנשים האלה יסעו בהמוניהם באניות היורדות בלב ימים עד הניען לחיפה, עיר החף. דרך חיפה יעברו לתור את הארץ מדן עד באר שבע.

והעיר חיפה רבתי עם בימים ההם ומליון נפש בתוכה. לא רק רבים מבני עמנו חיים בה אלא גם מבני הנכר. מכל הארצות באו, כלם באו לעבוד ולחיות בעיר המהוללה שצמחה כספיח על גדות הים התיכון.

והכרמל, השומר על חיפה, עתיק יומין הנהו. תקופות על תקופות חלפו, עברו למן יום גלות אבותינו מארצם. והכרמל, זה הסבא הדואג לגורל בניו בנכר מאן הנחם, וכמעט שהכסיפו שערותיו מיגון. אך הנה בא היום הגדול, והבנים שבו לגבולם, לארץ מכורתם, והכרמל גם הוא שב לתחיה. רטב בטללים כלו, טל שחרות, טל נער ועלומים. מתנשא הוא בקומה זקופה מעל לגלי הים ומגלה את ראשו הנאוה ששזפתו עין השמש.

ראשו מה נאוה! כמה שירה תמימה שפוכה בדברי המשורר הקדמון: ראשך עליך ככרמל.

ונהדר הכרמל והרבה סבין יופי ירדו על ראשו בששת ימי בראשית, והנה שבו בני עם קדם אל אדמתם, ויוסיפו על יפיו, וישפרו את נפלאות הטבע. על ראשו שמו את „הדר הכרמל", עיר המפארת ברחובותיה ובבניניה הבנוים לתלפיות, המתרוממים במעלה ההר עד למרום גבהו ומשקיפים על הים ומורד העיר. כלו מכסה באילנות ודשאים. גנים וכרמי חמד משתרעים מכל עבר. הבנינים יפים עד להפליא ועומדים בין שורות עצי השקד.

עוד החורף בארצנו; הגשמים לא פסקו מרדת; ונצני השקד נראו בארץ. מבשרי האביב הבא; פעמי אביב, בארצנו — ברוכת השמש והאור.

עם שמש משכימים יושבי „הדר הכרמל" לעבודתם. יורדים הם למורד העיר, מול החוף, איש איש לפעלו ולמשלח ידו. פה, במורד, נמצא הנמל, ואניות רבות מפליגות ממנו מדי יום ביומו, בהולות להעניק ממגד ארצנו לגויים רבים, ואניות אחרות טעונות מכל טוב ארצות נכר תביאנה לארצנו את מיטב תנובתן ויבולן.

חיפה היא מרכז המסחר והתעשיה למזרח. הרחובות כאן מלאים אדם, וכל לשון שבעולם תשמע מפיות העוברים, כי באים הנה סוחרים מירכתי תבל, איש איש בלשונו וכתבו. על כל מדרך כף רגל — קבוצות תירים. מהם הרבה מבני עמנו הגרים בארצות הגולה. באים הם לחזות בבנין ארצנו ולהתענג על שעשועיה. ממהרים הם ופזיזים בלכתם, כי הזמן כה קצר והמקומות היפים מה רבו. „אכן נפלאת הארץ ואין ערוך ליפיה!" יקרא האחד לשני בהתפעלות. המסחר גדול לאור היום אך גם בלילה לא יחדל, כי החשמל **מפיץ זיו אורו** בלילה, וגדולים ורבים הם פנסי החשמל בכל הרחובות והמגרשים.

מבתי החרשת המפרסמים בתוצרותיהם המשבחות בכל העולם יוצאים פועלים לאלפים אחרי יום עבודה. עוזבים הם את שכונות בתי החרשת ומרכזי המסחר והתעשיה אשר במורד העיר להגיע הביתה. רבם גרים ב„הדר הכרמל" ומקצתם ב„בת גלים", עיר יושבת על הדם רגליו של הכרמל. מסלות החשמל עוברות במהירות בכל פרורי העיר ומבילות את התושבים למחוז חפצם.

ובבא שבת ומועד — ומתו החיים במורד העיר. החנויות הגדולות עם חלונותיהן הערוכים בטוב טעם, בתי המסחר הרבים אשר בקרבה, ובתי החרשת הנמצאים לרב — בכלם שולטת דממה ועזובה. אפס סוחר ומוכר בעיר, והשוקים עזובים מאדם.

והחיים מה רעננים הם ועליזים באותם הימים בשכונות אשר התושבים לא יעשו שם מסחר אלא גרים בתוכם בלבד.

כחם היום, בהיות החמה יוקדת ברקיע, נמלאים גני העיר והגנים אשר מסביב להיכלים וארמונות, אנשים נשים וטף ההולכים לשוח לרוח היום. דורכים הם עז, פניהם צוהלים, וששים אלי גיל לחיות חיי אזרח חפשי בארצם, ארץ ישראל. ומעל לבנין העיריה מתנוסס דגל לבן ותכלת, ומבריקה המלה „ציון" לעין השמש השפוכה עליו.

חוצות העיר מלאים אדם — כלם מבני הנער. וכי יש למצוא זקניב בארצנו? זקן כי יבא מהגולה לארץ ויעשה ימים מספר בה ושבה רוחו לתחיה. הכל חי, הכל פורח; אין מות בארצנו. ילל הישימון הנשמע בארץ בהיות עמנו בגולה, חרבות שממה אשר היו דביר מלפנים — כל זה עבר וחלף מן הארץ.

עמנו הקם לתחיה החיה את ארצו, בסר בסר מרטיב טל תחיה את הארץ ואנשיה. ומרגישים יושבי הארץ כי חיים הם בארץ ישראל המשוחררת, החדשה, וכי בני עם הקדם הם, בני עתיקי דור, בני עם הנצחי. בארץ זו, במדינת הפלאות הכל קם לתחיה, הכל חובש כח עלומים ונוער.

הרחובות מלאים תשואות וגיל. בחורים עם בתולות צועדים צעדי און על המדרכות הרחבות ושרים שירי אהבה ועלומים. עלם חסון כאלון ושזוף פנים מתהלך לימין בחירת לבבו, בת יהודה שחרחרת וענוגה ובעלת עינים מאירות. עת דודים היא להם ומגלים הנם לכל המטילים סביבם את אשרם כי רב הוא. מתהלכים הם בנחת ושרים את המנגינה „באביב ימינו“.

הכל שר בארצנו. את שירו ישמיע שומר הגליל בצפון; ואכרי העמק — שירתם תשתפך במרק המרחביה ותנשא על כנפי הרוח ותחדר ללבות בני השרון, וגם הם עונים בשיר רענן, שיר עז. משדמות השרון ופרדסיו תנשא המנגינה למרחקים ותמלא את חלל הערבה. רועה העדר נפשו תשתפך בחיק הטבע וישמיע קוה החליל על שפת הנחל.

ומתמלא האויר הארץ-ישראלי רנה; רננת עז ועבודה. זוהי מנגינת החפש של בני חורין, עם הקם לתחיה תחת שמי התכלת דארץ ישראל. ושיר בריא, רענן ממלא חלל השמים במקום יֵלל הישימון, יללת תנים נוגה, אשר נשמעה מאות בשנים בארצנו. — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

השמש שלחה קוי אורה על פני הארץ והכרמל טובל באורות. הזמיר פתח פיו בציוץ על ענף אחד מעצי התמר אשר בגן, ויעוררני מחלומותי בהקיץ ואראה כי רגלי עודן עומדות על ראש הכרמל. יושבי הכרמל השכימו זה כבר לעבודת היום, ונמלא האויר חיים ותנועה. הנה חלוצים שנים ממהרים להגיע לפרדס הקרוב. מאחוריהם קבוצת צעירים עברים ופניהם קדמה, לשמש... — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

כן, אחי, חולה אהבה אני... אהבה למולדת, געגועים לארץ צבי. ניצוץ אחד שמור בלבי מקדמת ילדותי — אהבה ליפה נוף מכורתי, לארץ אבות.

חיים ליפשיץ:

שקיעה

מופז העולם משרידי הנגהות
נשתירו מזהר היום,
ושירה חרישה מתנשאה ברמה
נארגה מצלילי תם.

דממת קדש שוררת מסביב,
דם יתלחשו האילנות,
מעלפי צללים וסודות קדומים
יתנועעו ויספרו נושנות.

האויר כלו ספוג דמיון
של ערבובית יום וליל,
רחשי סודות, פלאי בראשית
לוחש צל אלי צל.

והשמש אחוזה תנומות,
עיפה מעבודת יום,
גלשה אט מרום רקיע
כנבלעת בעמקי תהום.

וטרם כליל הועם זהרה
את יושבי מעלה ברית הפרה.
אש הציתה בקצה רקיע
ותעלם עם הבערה...

ד ו ד מ נ ג ל

שאלה ופתרונה

מדי שנה בשנה מסיימים עשרות מוריב את בית־המדרש למורים. יוצאים הם לעולם הרחב, מזוינים בידיעותיהם הרחבות אשר רכשו להם במוסד זה. אולם מה תועלנה ידיעות אלו להם אם אין מי שידאג למצבם, ואין יודע גורלם? והלא בית המדרש שטפח והדריך את המורים הללו בכדי להרביץ תורה ברבים צריך לשקל ולבחן הליכות חניכיו. כבעלי התעשיה וחרושת המעשה, צריך גם הוא לראות היטב מה הן הדרישות שהזמן גרמן, מה הן דרכי החנוך ותביעותיו, ועליו איפוא לפקח את עיניו ולראות נכוחה, כדי לדעת את איכות הסחורה וכמותה אשר הוא מוציא אל השוק, ואת כמות הקונים ואיכותם.

ההוראה והחנוך, כידוע, נמצאים עכשו בשפל המדרגה — רוחנית וחמרית. המחנכים והמורים מרכינים את ראשם ומקבלים את מרותם של בעלי הבתים בשתיקה. ומי הם אותם האנשים, העוסקים בחנוך, ואשר ידם בכל ואין מי שימרה את פיהם? הלא המה לרב אלה המהגרים שנכנסו לארצות־הברית לפני כעשרים או שלשים שנה, אנשים מהשדרות הנמוכות אשר בבואם הנה הניחו את היסוד לרשת הת"תים המסבכה, מבלי שתהיה להם ידיעה כל שהיא על אודות החנוך ומסלותיו. אין הם יודעים שהחנוך מהזמן ההוא צעד קדימה בצעדי און, והת"ת במצבו הנוכחי כאן כבר אין לו זכר בשום ארץ אחרת שבארצות אירפה. מנהלי הת"תים במזרח אירפה, כידוע שאבו את הכסף בעד הוצאותיהב מצדקה ומנדבות הקהל, ועל יסוד זה הניחו גם כאן המהגרים את מוסדות החנוך, והם נעשו למקורות פרנסה בעד מאות בעלי בתים. עלינו להפך את הקערה על פיה ולתת לחנוך שנוי רדיקלי, שאם לא כן ילך החנוך וידל משנה לשנה. מספר הילדים ילך ויפחת, והמורים יעזבו את ההוראה. ומה יהיה עם אלפי התינוקות של ישראל בארץ?

בבתי הספר הללו אין כל משטר וסדר, כל אחד הישר בעיניו יעשה, ומצב כזה מן ההכרח הוא שישתנה, שבלאו הכי תהיינה התוצאות מרות. הצעד הראשון הוא לאחד את כל בתי הספר תחת הנהלה אחת. ומדוע לא נעשה צעד זה עד עכשו?

— מפני שבעלי הבתים אינם נכספים לדבר כזה. יודעים הם היטב שצעד כזה ימיט עליהם רעה גדולה, וממשלתם התקיפה תשמט מתחת ידם, ולכן אין הם ממהרים לקראת תמורה זו, כי הרי אם יוצר ועד של מומחים המפקח על בתי הספר, והמספיק את צרכיהם, כי אז בעלי הבתים מה יהא עליהם? הלא מאומה לא ישאר בעדם ודעתם כאין תהיה, ולכן לא נשתנה המצב במאומה. אבל אנחנו המורים והמחנכים, היודעים את ערך הדבר והרואים את ההפקרות הרבה והעזובה הנוראה השוררת בחנוך פה בארץ, צריכים להושיט יד למפעל זה ולהכנס לתוך עבודה ברוכה זו בהתלהבות ובעקשנות נמרצה.

לכו נא והתבוננו מאד, הנעשה כדבר הזה? ישיבות גדולות ות"תים ידועים לשם נסגרים. מפטרים מורים ומקצצים את משכרת המורה המתפרנס מהוראה. מקבלים מורים בלתי מנוסים בעד משכרת זעומה. מקצרים את שעות הלמוד של הילד הלומד בבית הספר, ומרבים את מספר הילדים במחלקה. וככה הולך יסוד החנוך ונהרס לאט לאט, ואנחנו עומדים מן הצד ובאדישות גמורה מסתכלים למהלך ההריסה ואין מחיש עזרה. הגיע הזמן שנתעורר ונראה גם אנו את חזקת ידנו. אל נאמר נואש, אלא נתחיל לתקן באמונה את בדק הבית. אל נא נחשב ששאנו נהיה היחידים הרואים את הנולד. קולנו לא יהיה קול קורא במדבר.

הקרקע מכשר לכך, ודוקא עכשו נוכל לפעל גדולות אם רק נעשה את הכל בבטחה ואמץ לב. בית המדרש יחל בעבודה, ואלפי עסקנים ומחנכים יעמדו לצדו ויעזרו לו במפעל חשוב זה של אחוד בתי-הספר. יש לקרא לועידת כל המחנכים והמורים אשר בניו־יורק וסביבותיה ולהציע לפניהם את הצעת האחוד. בועידה זו יבחר ועד של מפקחים אשר יכלכל את כל עניני החנוך, בין הרוחניים ובין הכספיים.

אלפי דולרים נשלחים חוצה לארץ בעד מוסדות החנוך דהתם, ובעד מוסדותינו אנו אין מי שידאג. בית הספר, או אלו העומדים בראשו אינם צריכים לדאג מאין לקחת בעד ההוצאות, כי דבר זה בעצמו עושה את החנוך לדבר מסחר וכל מעינם עובר אל השאלה איך להשיג את הכסף, ובינתים המטרה העקרית — החנוך, נשכח ונאבד מן הלב וע"י כך יוצא החנוך נפסד. המצאת הכסף תהיה פעולתו של הועד. ועד מאוחד יאסף את הכסף בנקל, בעת שכל בית ספר לחוד מתקשה בעבודה זו. הועד הזה יעשה תעמולה בראשית שנת הלמודים בקהל הרחב. ימצאו גם יחידים אשר ינדבו ביד רחבה, והכסף יכנס לתוך קופה אחת, וזו תכסה את התקציב של כל בית ספר. (מקור חשוב יהיה כמובן גם ההכנסות משכר הלמוד שהתלמידים משלמים.) ועד זה יהיה רק ועד הפועל, ויפעל לפי הוראות מועצה אשר תבחר ג"כ בועידה גדולה זו.

הצלה גדולה תעמד לחנוך כלו מצעד זה, וברכה ימצא בית המדרש בעמלו. יתחיל הוא במצוה ויבואו אחרים וישכללו את מפעלם, וכלם כאיש אחד יענו אמן אחרי מפעל כביר זה אשר בית המדרש יהיה מחוללו.

יהודה שפירא:

חזון יהודה

ויהי באחרית הימים, בשנת תשל"ט, ויזדרז מנהל בית המדרש למורים, הוא הד"ר חורגין, ויקהל אליו את פקידי מחלקתנו ויען ויאמר אליהם: „שוטטו בחוצות ניו־יורק וראו נא ובקשו ברחובותיה ובשדרותיה אם תמצאו תלמיד אשר סים את בית המדרש בשנת תרפ"ט הביאוהו הנה כי כבר נכונות הן התעודות, לכן השמיעו על ארמונות באשדוד ואל ארמונות בארץ מצרים ואמרו: האספו אל מרומי־ושינגטון"...

ויפתח סקלר את פיו, והוא הנשיא שלנו, ויען ויאמר: „אך צחוק עשה לי הד"ר חורגין כל השומע יצחק לי."

ויען המנהל ויאמר: „הישאג אריה ביער וטרף אין לו?"

וד"ר חורגין בימים ההם זקן, בא בימים, חדל לד"ר חורגין הצחוק המלבב, כי נעשה לפרופסור אחרי אשר הוציא שנים-עשר כרכים גדולים על אודות תרגומו של יונתן בן עוזיאל, ו„יתבטן" ויקרח קרחת גדולה, מבריקה — קרחת פרופסורית.

ויהי כי נוכחנו כי אמנם כנים הם דבריו ונבטיח לו כי יצא נצא ושוט נשוט בכל רחובותיה ושדרותיה של ניו-יורק רבתי עד שמצאנו את בחורי המחלקה, ונצא מלפניו. ופני טברסקי חורים ויפג לבו ויפל ארצה מתעלף. ונגיש לאפו מעט מאבקת-הגלות, או „כשר שייווינג פאודר" בלע"ז, אשר הד"ר קלאץ משתמש בה, ויזורר שבע פעמים ויפקח את עיניו ויחי. ויקם חיש ויבטיח לנו לבלתי התעלף עוד בתנאי שלא נוסיף עוד להנותו בריח הניחוח הזה. אנו, ארבעת הפקידים, התיעצנו בינינו ונטכס עצה כיצד לקים את הבטחתנו לד"ר חורגין. אנכי, המזכיר, מוסר לכם כאן בקצרה את כל המוצאות אותנו בעבודתנו זו למען ידעו זאת הדורות הבאים אחרינו.

העבודה לא היתה קשה, כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקנו אלינו את כל בחורי מחלקתנו, כי תקוה אחת היתה לכלנו — התקוה לתעודות. בכל אותן השנים שבין תרפ"ט ובין תשל"ט היו באים על גבים לא מצאו מים, שבו וכליהם ריקם בשו והכלמו וחפו ראשם, ועתה כשנודעה הבשורה הטובה

התאחרנו, אנו הפקידים, בשאיפה אחת לאסף את תלמידינו.

לקחנו לנו אוירון וננשא ממעל לחוצות ניו־יורק. התבוננו אל כל אשר מסביבנו. והנה ראינו על כתל האוירון מודעה המכריזה על התכונות הטובות של בורית „דז׳יפ" ובקצה המודעה, תמונת איש, ומראהו בין אנשים כתפוח בעצי היער. כלו מחמדים, יפה ומום אין בו, וממעל לתמונתו כתוב באותיות מאירות עינים: לאיש זה יש עור צח הנעים לגעת בו, כי משתמש הוא בבורית „דז׳יפ". ונתבונן בתמונה דקים אחדים ונצעק כלנו פה אחד: ווכטלקניג. ירדנו כלנו מעל האוירון ונכנס לתוך בית החרשת ושם מצאנו, בסטודיא נהדרה, את חברנו „ווכטל". הגדנו לו את מטרת בואנו וישמח שמחת אין קץ וילך עמנו.

את החבר חשני פגש סקלר בעצמו. ויהי היום ואשתו נצרכה למעיל ויצא סקלר אתה ויבואו לחנות גדולה ומפארת, ויכנסו מר סקלר ואשתו אל החנות ויתבוננו בבגדים. והנה נמשכו עיני מרת סקלר אחרי המעילים המרהיבים אשר בקצה החנות ותלך אחר תאותה. בינתים ראה נשיאנו מעיל שלקח את לבו ביפיו ויפן וירא כי אשתו נדדה הלכה ממנו, ויפן כה וכה וירא אותה עומדת בקצה השני של החנות. ויקח את המעיל וישאהו אל אשתו. אבל אחד המשרתים בחנות ראהו ויחשבהו לגנב, וישא את קולו ויצעק: „גנב, גנב!" ואנשי הבית והקונים שמעו את קול הצעקה וירוצו אל המקום לראות מה נעשה. ויחי כי הוציא המשרת את דבתו רעה ויתבוששו סקלר ואשתו עד מאד, כי מיום הולדו לא נשמע כזאת עליו. לאשרו נמצא בין האנשים הנאספים בעל החנות ויתבונן בו ויכירהו וסקל לא הכירהו. ולא יכל האיש להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא: „הוציאו כל איש מעלי!" ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף פנקום אל חברו סקלר...

אחר הדברים האלה הלכנו אל שכונת התיאטרונים ונראה על כתל תיאטרון אחד מודעה אלקטרית, בפנסי חשמל בעלי צבעים שונים: „באו ושמעו לבדיחותיו של המוקיון הנפלא, רבי פרידמן." מול הבית הזה היה תיאטרון שני ועליו מודעה המכריזה על משחק הבמה המפאר שמואל׳יקל. נבא לנו לבנו, כי במקום הזה נמצא לכל הפחות את אחד מחברינו, ואם אפילו לא נמצא יצא הפסדנו בשכרנו, כי התמונות היו מגרות את היצר הרע שבנו, וסקלר וטוורסקי התאוו מאד להכנס לתיאטרון זה. פיין ואנכי נכנסנו לשמע לבדיחותיו של מר פרידמן. נכנסנו. אחרי זמן קצר הופיע על הבימה איש וצלינדר ישן נושן חבוש לו על ראשו. מלבש הוא בגדים ישנים ומטולאים ועל סנטרו צומח זקן עלוב... אבל רק פתח את פיו, ואנחנו הכרנו בו מיד כי בדחן זה הוא מאיר פרידמן שלנו בכבודו ובעצמו. הבטתי על פיין והוא עלי ונאמר: „אמת ויציב." כי המשחק הגדול שמואליק לוין בתאיטרון השני היה שמואל לוין שלנו, הוכיחה העובדה כי נכנסנו לשם ארבעה חברים ויצאנו משם „ששה בכרם אחד."

עיפים ממלאכתנו נסענו ל„קוני־איילנד" להנות מעולמו של הקב"ה. ויהי בבואנו אל מחוז חפצנו והנה אנשים כעפר הארץ יפרצו „ימה" להקר את עצמם מהחם הגדול. השתדלנו לטיל על ה„בורד־וואק" אבל לא יכלנו, כי יצאו הנשים בתופים ובמצלתים לחול במחולות, ותבקע הארץ לקולן. פתאם שמענו צעקות גדולות בוקעות את האויר והנה שומעים אנחנו קול דברים. ונביט כה וכה ונרא איש מלבש בבגדי בדחן עומד על במה צרה וגבוהה ומדבר אל ההמון לקנות כרטיסים ולהכנס אל ה„פריק־שאו" שעל גדולותיה הכריז. כששמענו את הקול הצורם את האזן, את הדברים הבלתי שכליים, ולרעש שעשה היחיד הזה הכרנו את מנגל שעדין לא פסק מדבר. הגדנו לו על דבר התעודות ויצהבו פניו וישמח כל כך עד שהכניסנו לבית ה„פריק־שאו" חנם אין כסף. ומה התפלאנו בראותנו „נמר־גמל" בצורת אדם, ונמר־גמל זה היה פלקסמן שלנו, פלקסמן בכבודו ובעצמו, הוא ולא אחר!...

התענגנו עד הערב ונפן לשוב הביתה ובדרכנו פגשנו בחוט המשלש שעד היום לא נתק ופתגמם היה: „מבלי להזכיר מולדת", והם: ווינגרד, סניקר וסגל. בוצ׳צ׳ר שגם הוא נטה לצדם היה עכשו לאיש מסחר גדול והתגאה בזמן שבא לא"י, כי אמרו עליו: „איש זה אמריקאי הוא ו„אלרייטניק" נפלא!"

במשך הימים הבאים פגשנו בחברים אחדים. קינג, שאנו הכרנו את מעלותיו בתור ספרן, זכה לעבד בספריה הגדולה של רחוב מ"ב. עבודתו היתה להסיר מדי יום ביומו

את האבק מעל אצטבאות הספרים. חבר שני אשר פגשנו בספריה היה ברטמן, הוא הכין הרצאה, כי מתעתד היה להיות פרופסור לפסיכולוגיה ב„מכללת-דראפסי“. ולא רק ברטמן בלבדו עלה לגדולה כזו, כי גם חברנו איצקוביץ זכה לפרופסריות ב„מכללה לספרים“. לולב נעשה לרופא בהמות וחיות ועליו נתקים הפסוק: „וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדו ולולב ה„קטן“ נוהג בם.“

גם בשדה הציור היה לנו בא כח והוא מיכאל אנג'לו גולדשטיין. אותו פגשנו בבית הכנסת שעל יד „ריווערסייד-דרייו“ אשר בו נתמנה טברסקי לרב עצום ו„גוי גדול“. עבודתו של גולדשטיין היתה לציר תמונות מלאכים ושרפים על כתלי בית הכנסת. באותו מקום מצאנו גם את פדר — החזן ההונגרי שזרז את גולדשטיין בעבודתו ונבין כי כאן מקוים הפסוק: „הקול קול פדר והידים ידי גולד-שטיין.“ את ישראל קורלאנד מצאנו ג"כ בבית-כנסת זה. כל היום ישב ונם, ובעת שלא נם — אכל, ובעת שלא נם ולא אכל שמר את הבית שמירה מעולה. כשנתקלנו בו ספר לנו מעשה שהיה: פעם בחצי הלילה נדדה שנתו, וכיון שלא ישן ולא היה לו מה לאכל שמר את הבית. והנה בחשכת הלילה נפתח פתאם החלון ואיש נכנס בו, ירד על הרצפה ועל בהונות רגליו נגש אל ארון הקדש. קורלאנד הלך אחריו בפסיעות אטיות. ויהיה בשמוע האיש את צעדי השומר וישתדל לשוב על עקביו, אבל השומר הגדול עמד כעת ממולו ויתפסהו ויפלו שניהם ארצה מתגוששים. ותצלח רוח אלהים על קורלאנד ויוכל לאיש. ויהי בהדליקו את החשמל וירא כי אחיו אלחנן הוא האיש הזה. וישאלהו: „אחי, הלא תגידה לי מה פשר מעשיך?“ ויען אלחנן ויאמר: „שלח ה' רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמע את דברי ה'...“ וילכו אחרינו גם קורלאנד ואחיו אלחנן.

את עוד אחד ממחלקתנו מצאנו בימים ההם. פעם בישבי בחדרי והנה קולות זמרה חודרים אלי דרך חלוני הפתוח. הצצתי בעד החלון ואראה איש מחזר על החצרות הולך הלך ורנן והקול צובט את הלב, ואנשים רחמנים זורקים פרוטות בעד החלונות. גם אני רחמן בן רחמן שמתי את ידי בכיסי להוציא פרוטה, אבל לא זרקתיה, כי אך הרים האיש את עיניו אל חלוני הכרתי בו כי בשקוביץ הנהו. קראתיו לביתי, התודעתי אליו ואגיד לו את הבשורה הטובה על אדות התעודות וישמח העלוב מאד מאד...

* * *

ויהי בהתאסף קהל עם באולם הנהדר של בהמ"ל, כלנו צוהלים ושמחים בראותנו יחד את כל חברינו, וישרר רעש באולם, כי לכל אחד היה דבר מה לספר לרעהו. אבל פתאם עלה על הבימה ד"ר חורגין הישיש ויפתח את האספה. הוא באר לנו שאספה זו היא להכין אותנו לסיום הגדול שיערך בעוד יומים. ויקרא הד"ר חורגין להרטשטיין מזכירו והוא עודנו משרת את פני מנהלו, כי מצא הבחור חן בעיניו ויפקידהו על כל לשכתו, וכל יש לו נתן בידו. והרטשטיין שלא גדל בגבה, אלא ברחב, מהר ויבא לקול אדוניו ויביא מחברות רבות שבהן היה כתוב משפט כל אחד מאתנו. קדם כל קרא הד"ר חורגין את שמות התלמידים ולא היה איש נעדר (מחיאות כפים סוערות נשמעו, כי זו היתה הפעם הראשונה בהסטוריה של בית המדרש שאיש לא יחסר). אחר כך החל לחקר אם ראוי כל אחד לקבל את תעודתו. והנה התחילו פרעות: סנאו, בקבלו בחינה בהסטוריה כתב את כל המליצות והפסוקים שבתנ"ך ושכח להזכיר את ההסטוריה גופא. בעבור זה החליט חבר-המורים לבלתי תת לו את תעודתו. בוקסרמן לא עבר את בחינתו של ד"ר קפלן בגמרא בשנת תרפ"ד וד"ר קפלן ה„נודר נדרים“ נדר לבלי לתת לו תעודה. ומכיון שדבר חמור הוא הנדר, לכן לא יוכל „בוקסי“ לקבל תעודה. דנציג העלוב — יזכרו לו הימים, אשר בהם עסק בענין ה„סמלים“, לטובה — לא הביא „תעודת-המלצה“ מת"ת אשר בו היה צריך לתת שעורים לדונמא.

וכך היה הד"ר חורגין הולך ומונה: אחת. אחת ואחת. אחת ושתים. אחת ושלש... עד תם כל הרשימה.

ולא היה ביום ההוא איש שקבל את תעודתו. אבל נחמו, נחמו חברי, יאמר נביאכם, שירו לה' שיר חדש; הקצרה יד ה' מהושיע, היפלא מה' דבר? אנכי, אנכי הוא מנחמכם. שובו לבתי-מסחרכם ושמחתם בחלקכם.

אלעזר איש-גואל:

ל״ג בעמר

(מקצת מחיי התלמידים העברים מעבר לים)

„אל תשכחו, תלמידים, לבא מחר בשעה השביעית בבקר, להשתתף בתהלוכה הנערכת לכבוד ל״ג בעמר," אמר מורה-ההתעמלות אל תלמידי בית הספר „תחכמוני".

„ומי יפקד עלינו בתהלוכה," נשמעו קולות מעברים שונים.

„שלמה יפקד עליכם," ענה המורה בהראותו באצבעו עלי. „איש אל יהין להמרות את פיו," הוסיף בתקנו את כובעו שנשמט קצת אל מאחורי אזנו אגב דבורו. „ואתה שלמה," אמר בפנותו אלי, „בא מחר בשעה מקדמת ואל תשכח לרשם את שמות הנערים אשר לא יסורו למשמעתך. אני אדע לשלם להם כגמולם. לעת עתה צום לחזר על תרגילי ההליכה בסך, אני צריך ללכת."

„שלום תלמידים, להתראות."

„בארץ אבות אבל לא כאן," נשמע קול מלוה את המורה ההולך ונעלם מעינינו. צחוק משובה פרץ מפי כלנו לשמע הערתו של נחומ'ל הבדחן. מבטחני שגם המורה שמע אותו אלא עשה את עצמו כאינו שומע.

„להסתדר על פי הגדל," נזרקה פקודה מפי. בראשונה עמדו חברי נמלכים בדעתם אם למלא אחרי דברי או לסרב לי, אבל כנראה שנזכרו באזהרת המורה, כי הם הסתדרו בשורה ישרה כחיילים הנכונים לקרב. לא האמנתי למראה עיני. לפני עומדים ארבעים נערים, נכונים למלא כל פקודה היוצאת מפי. שעה שלמה עמדתי ודרשתי לפניהם מעניני דיום מחר. צויתי אותם לקום עם שחר ולהקדים לבא, והראשון אשר תצעד כף רגלו על הככר ישא את דגל המחלקה בעת התהלוכה. הזכרתי להם כי זריזים מקדימים למצוות.

„ומה אעשה אם יצרי הרע לא יתנני לקום בשעה המיועדת," שאלני בתמימות ישראל הידוע לעצל.

„צריך אתה להלחם עמו ולהכריעו, ואם תנצחו — בשם גבור תקרא כמו שנאמר: „איזהו גבור הכובש את יצרו", וכל המקדים לבא הרי הוא משבח. ולכן חברים," — פניתי אל שאר התלמידים, — „השתדלו כלכם להיות „משבחים". ובזה סיימתי את דברי.

שבתי הביתה עם הערב שמש ונדמה היה לי שהכל הביטו עלי כעל איש מבגר. פעמים רבות חזרתי על דברי המורה: „שלמה יפקד אתכם." דברים אלה הסבו לי ענג ונחת רוח יתרה.

בשעה מקדמת שכבתי לישון, ותקוף הזיות נעימות נרדמתי.

עם קריאת הגבר קמתי ויחד עם שירת המלאכים עלתה תפלתי השמימה. לקחתי את ילקוטי אשר אמי מלאתו עוד מיום אתמול בכל מיני תרגימה ובשאר צידה לדרך, השויתי רגלי כאילות אל הככר ולשמחתי לא היה קץ בראותי אותם עומדים בשורה ומחכים לבואי. בגשתי אליהם קדמוני בקריאה: „צפרא טבא מפקד!" מבט עיני נפל על דגל המחלקה ועל נושאו — ישראל העצל. אין זאת כי מלא העצל אחרי דברי. ומתאר אני לי את מלחמתו הקשה של ישראל עם יצרו הרע, אין זאת כי זכותו של יום זה עמד לו להתגבר על יצרו. אך הנה נפסק חוט מחשבותי. המורה הזכיר לי את תפקידי. מסדר אני את התלמידים ארבעה בטור, מבנה את ראשי ורואה את הדגלים המתנוססים מעל לראשי התלמידיר, ונדמה לי בשעה זו שהנני נמצא בירושלים, ונדוד של קנאים אוהבי חופש ומוקירי דרור צועדים אחרי...

הגענו לשוק הגדול שעליו התנוסס לתפארה בית שר העיר, ונזכרתי שהגיעה העת לעמד ולשיר „התקוה" לפניו משום כבודו של השר. השירה פרצה מפיות מאות תלמידים. גם קולי נמגז בין שאר הקולות, אבל עד מהרה חדלתי. ראיתי את שר העיר יושב על גבי המעקה ומשחק עם כלבו, כששחוק בוז מרחף על שפתיו. לבי, לב צעיר ובלתי רגיל לעלבונות מעין אלו,

התחמץ בקרבי למראה העול הזה הנעשה לנו. הוא, הערל, יושב ומשחק עם כלבו, ואנו, המענים, שרים לכבודו של בן חמור זו. לעיני המלאות דמעות התחילה רוחפת תמונתו של אימבר כשידיו פרושות ופיו ממלל אלי: צוה לסרים למשמעתך ויחדלו לשיר את שירי אשר חבר למען הבע את רגשות בני עמנו, אבל לא בכדי למלאות בו דרישת כל צרוע וזב... והרגשתי בלבי כי חברי לא יאזינו לי, מפני שרגש זה לכרע אפים ארצה לכל נוגש ומצוה כבר השתרש בלבם עמוק וגם לא בהם האשם אלא באבותיהם. לולא כרעו הם ברך לפני הפריצים ולולא שרו ורקדו לפניהם את ה„מה יפית", לא היה רגש של הכנעה זה מוצא מקום בלבות יוצאי חלציהם הצעירים...

כל העת ההיא עמדתי שקוע במחשבותי, ולא הרגשתי כלל במבטיו החודרים של המורה. הבינותי שיש לו טינא עלי על שלא שרתי יחד עם שאר התלמידים ואמנם צדקתי בחשבי כה, כי נגשתי אליו אח"כ והסברתי לו הכל, הכל... הוא לא ענני מאומה, רק הסב את פניו ושתי דמעות חמות התגלגלו מעיניו ויפלו על העשב המבצבץ בין רצפות האבנים המסתתות, והבנתי כי המורה תמים דעות הוא אתי.

הגענו היערה. הריקונו את תרמילינו ונשב לאכל. אחר ארוחת-הצהרים הלכנו לסיר את הסביבה. הגענו אל הר גבוה ונשפה שלרגליו זרם מעין זך ושקוף, רחצנו את פנינו במים הזכים ורגש נעים חלף בעורקינו. צויתי לנערים לשוב אל המחנה ובעצמי השתטחתי על הגבעה הירוקה הסמוכה למעין. עצמתי את עיני ותמונות שונות עברו לפני: הנה טיטוס ואנשי חילו צרים על ירושלים, עוד מעט והעיר נופלת, לולא אני הממהר אליו בסוסי הדוהר, אוחזו בציצית ראשו ומושכו אל מחננו לקול תרועה גדולה הפורצת מפי לוחמינו... תמונה זו חולפת ומקומה תקח אחרת. הנה שר העיר עומד על נבי. אני נאבק עמו ומכריעו ארצה ומגלגלו אל המעין הזך... — — — — — — —

קרני השמש הדועכות הזכירוני כי רק חוזה בהקיץ הנני וכי עת לשוב אל החבורה. בשעה מאוחרת שבתי העירה כשלבי מלא נעגועים טמירים אשר לא אדע פשרם.

יעקב האכמאן:

השפה העברית

שמי בישראל חוני המעגל. הריני זקן וכבד שנים ורב ימי בליתי בעולם התהו וההזיה, כי בהיותי צעיר נפלה עלי תרדמה עזה ואישן ימים ולילות רבים.

בשנת תרפ"ט היה הדבר. ומעשה שהיה כך היה. בקר לא עבות, ואני, חוני, קצתי בעיר הגדולה ניו־יורק ותענוגיה ותשואות החיים אשר בקרבה. הרגשתי תשוקה לבלות יום אחד לבדי. רציתי לברח מן האנשים עם דאגותיהם ועניניהם הפעוטים ולהתיחד בחיק הטבע.

החלטתי לבא לחרשה הסמוכה לעיר ולנוח. יצאתי את העיר ופני מועדות החרשה. עיפתי מלכת ואשכב תחת אחד העצים אשר בשדה, רחוק מאם הדרך ואישן.
— — — — — — — — — — — — —

בהקיצי — והנה הבקר אור. בקר אביב. הצפרים אומרות שירה, וכל היקום התחדש אחרי חרף עז ומר. קמתי ממקום שכבי לשוב לעיר, אך איזו חלשה מרגשת בכל עצמותי. כח העלומים כאלו סר ממני. האנשים שפגשתי על דרכי היו לבושים בגדים כה משונים ומוזרים. מאין באו כל אלה הזרים?

לבסוף הגעתי לקצות העיר ואזכר כי אתמול לא היו כאן בתים, וכעת — רחובות יפים המלאים אדם. האנשים לא הכירוני ואני לא זכרתי אף אותם.

פתאם עמדתי מלכת. מה זאת תשמענה אזני! הנה עומד איש בקצה הרחוב ומדבר אל קהל הנאספים בלשון העברי: הגיעה עת הבחירות. יש לכם, אזרחי ארצות הברית, את האפשרות לבחר כעת בנשיא מתוך אחיכם.

חלמנו כל אלו השנים על נשיא היושב בעיר „וושינגטון" ומוצאו מבני עמנו. עכשו הגיעה לנו שעת הכשר להושיב נשיא יהודי ב„בית הלבן". ובכן, רבותי, האם לא נשתמש בהזדמנות הנתנת לנו לבחר באחימלך גדעוני בתור נשיא ארצות הברית?

הקהל מחה כף והרחוב נמלא תרועות נצחון וגיל; קול אנשים, נשים וטף הצועקים: אנו חפצים באחימלך גדעוני לנשיא!

השתוממתי למראות עיני. חשבתי שלא בהקיץ, כי אם בחלום רואה אנכי את הדברים האלו. האמנם אפשר הדבר כי נשיא אמריקה יהיה יהודי? ומדוע נאם האיש בלשון העברית ולא השמיע את נועם מדברותיו באנגלית? הסתכלתי בפני הקהל והאזנתי לדבריהם, ואתפלא כי הלשון המקובלת עברית היא. מה יום מיומים?

הנאספים התחילו להתפזר, וילכו איש איש לעברו. שלום! שלום וברכה! נתראה מחר השכם, ועוד קריאות כאלה שמעתי בלשון העברית מפי האנשים טרם יפרדו זה מזה.

הלכתי הלאה. פגשתי ברוכל איטלקי המושך עגלה קטנה מלאה תאני חוה. הוא עבר בשכונה היהודית. וילך הלך וצעק: תאני חוה! „באנאנעס!" תאני חוה!

עברתי על יד בית רם ונשא בעל קומות רבות. פתאם שמעתי צלצול פעמון, ועד ארגיעה התפרץ מחנה צעירים וצעירות החוצה. יצאו ברעש והמולה, התוכחו ופטפטו בעברית, וימלאו את הרחוב ששון וגיל. התבוננתי הטיב ואראה כי על שער החצר המוביל לבית כתובות זהב המלים **בית ספר גבוה לצעירי ישראל.**

בעברי על יד החנויות המפארות של ניו-יורק רבתי, מקום אשר שם מציגים לראוה את השמלות והעורות היקרים בעד הגבירות הכבודות מסלתא ושמנא של „יורק-חדתא", נפל מבטי על שלט קטן כתוב באותיות מזהבות, כעין אלו של עורכי הדין „ללקוחותינו היהודים: „העוזרות בחנות מבינות עברית ומדברות שפת כנען."

התפלאתי למראה עיני ולא ידעתי פשר דבר. לבסוף נתחור לי כל הענין, אם כי לא בנקל עלה לי הדבר — כל אחד מהעוברים הביט עלי כעל מטרף בפנותי אליו למען דעת את אשר נתהוה. „אכן גדולות נוצרו במשך הזמן," ענה לי אחד העוברים. „אחרי הקונצסיה של נצול ים המלח הלכה ארץ ישראל הלך והתפתח הלך והעשר והרבה בתי חרשת הוקמו בה. היא באה בקשר מסחרי עם ארצות הברית וארצות אירופה לרגלי התוצרות החשובות שהוצאו שם, וע"י מגע ומתן זה נפוצה השפה העברית בכל הארצות השכנות והרחוקות עד כי לבסוף הכניסו את השפה העברית לאוני-ברסיטאות בתור אחת השפות שכל מסיים חייב לדעתה."

יעקב י. הארטשטיין:

שנת תרפ"ט בבית המדרש למורים

(סקירה שנתית)

שנה זו, שנת תרפ"ט, היתה שנת מקרים חשובים בחיי בית המדרש. בה בשנה עבר בית המדרש אל הבנין החדש של הישיבה, מעין מאורע של יציאת מצרים — מאפלה, ממחנק, מצפיפות לחדרים מוארים ומשובללים ומרווחים. בתכלית ההוד והיופי — בבחינת „ואנוהו". אלה שבילו את זמנם בבית הישן ידעו להעריך כראוי את התמורה הגדולה הזו במצב המוסד.

בשנה זו חל גם כן חג הסיום. ארבעים וחמשה קבלו את תעודות הגמר שלהם ביום שלישי, ז' לאדר ב'. זה היה חג הסיום השלישי מיום שעבר בית המדרש למורים לרשותה של הישיבה. בחג סיום זה סיימו שלשה מחזורים — המחזור של שנת פ"ו, פ"ז, ופ"ח. המחזור האחרון הוא המחזור העשירי של המוסד.

חג הסיום הוחג ברוב פאר והדר. האולם

הגדול של הישיבה היה מלא מקרובי המסיימים ומאורחים רבים אשר נתכנסו לראות במחזה המעודד של מחנה צעירים היוצאים הכן, באמונה ובבטחון ובעוז נפש לחנך כאן דור יהודי נאמן ליהדות ומתחזק בקיום האומה. נאום נלהב ונלבב נשא בשם המסיימים מר נפתלי פרישברג.

לפני חג הסיום נערך משתה לכבוד המסיימים במסעדת הישיבה. השתתפו במשתה הרבה מן המסיימים של השנים הקודמות, מורי בית המדרש ואורחים ובין אלה האחרונים, הרב מאיר ברלין, ראש ההסתדרות מזרחי העולמית.

במוצאי שבת ד' אדר התקיים הכינוס השני של התאחדות המסיימים. כינוס זה הצטיין ברוח פעולה ורצון. התעסקו בשאלות תשובות בחיי החנוך שלנו כאן. בכינוס הזה נתקבלו החלטות מרובות ערך ובין אלה — להגדיל את מספר שעות הלמוד של המחלקות בבתי הת"ת בהתאם אל מדרגת המחלקות, ושלא יקבלו תלמידים לבתי הספר של יום א' מגיל תלמוד תורה. כך נתקבלה החלטה לעמוד ביחוסים תמידיים עם הסתדרות המסיימים של בית המדרש למורים של המזרחי. החליטו גמן כן על שורה של פעולות לטובת בית המדרש ולשם חיזוק ההסתדרות. נבחר ועד פועל חדש ובחריו הם: מר י. בוקסנבוים — נשיא, מר י. קליימן — סגן נשיא, מר א. ספיווק — מזכיר, מר ש. נ. ליפמן — גזבר, מר מ. טרוצקי — עורך.

התאחדות המסיימים הוציאה, בעריכתו של מ. טרוצקי, את העלון הדו־חדשי הראשון, שבו משתקפת ערות הפעולה, הנכרת בועד הפועל החדש.

הסתדרות התלמידים של בית המדרש למורים אף היא הרחיבה את רשות פעולותיה בשנת המלודים הזאת. קודם כל ראוי לציין את הוצאת עלון מזמן לזמן, שהתחיל בה ועד הפועל של הזמן הראשון, ושנמשכה בהצלחה על ידי ועד הפועל של הזמן השני. העלונים נתחבבו על קהל התלמידים. וכן נאה היתה החגיגה שנערכה מטעם ההסתדרות בחנוכה, שהצטיינה בהדרה ובתכנה וביחוד בזה, שבה השתתפו רבים מהורי התלמידים. עלתה על החגיגה הזאת חגיגת הפורים. זו היתה ממין חדש לגמרי. סעודה ממש, שהשאירה אחריה רושם עז על התלמידים ועל ההורים, שהשתתפו בה.

פעולה חדשה בפרק הפעולות של ועד הפועל של הזמן השני היא יסוד ועד מתוכחים. הועד הזה הספיק במשך קיומו הקצר לסדר שני ויכוחים פומביים. הנסיון עלה יפה.

בחלק ההרצאות גם כן יש לציין התקדמות חשובה. בין אלה שהרצו השנה לפני התלמידים היו הרב יעקב לוינזאהן, הרב חרל"פ, מר דוד ילין, הרב מאיר ברלין, ואחרים. כך נתנה האפשרית לתלמידי בית המדרש לשמע דברים רחבים על שאלות חיינו.

בחלק התכנית של הלמודים באו שינויים אחדים. המכינה הראשונה נתבטלה, והמכינה השניה נעשתה למחלקה יסודית. באותו שעה הוסיפו עשר שעות למוד בשבוע למחלקה המסיימת ושלש שעות למוד בשבוע ליתר המחלקות. בשנה זו נקבע מספר שעות הלמוד של שלש המחלקות הראשונות לעשרים ושמנה.

שנוי זה גרר אחריו שנוי בדרישות הכניסה. התלמידים המתקבלים עתה לבית המדרש למורים צריכים להבחן בלמודים של המכינה הראשונה. ההנהלה באה בדברים בענין השנוי הזה עם מנהלי בתי תלמוד תורה, הקשורים עם המוסד, לשם הרחבת תכנית הלמודים שם. כן, סדרה הלשכה, שתלמידים העומדים להכנס לבית המדרש יפנו אל הלשכה בענין התקבלותם כששה חדשים לפני התחלת שנת הלמודים, בכדי שיספיקו להתכונן במשך הזמן הזה הכנה אינטנסיבית.

הלמודים החדשים שהוכנסו אל התכנית בשנה הזאת הם: משנה במחלקות ב', ג', וד', ותורת המשחקים במחלקה ד'. ביחס אל למוד הגמרא הנהיגו שילמדו שמחלקה ב' את האלפסי של הסוגיה; במחלקה ג' את הרא"ש; ומיד החזקה — במחלקה ד'. וכן הקדישו בשנה הזאת תשומת לב מרובה לענין של ההכנה העצמית בכל הלמודים.

בשנה זו הוכנס סדר חדש להכשרה

נסיונית בהוראה. כל תלמיד של המחלקה המסיימת קבל ת"ת ללמד שם לשם הסתכלות להוראה למעשה בהשגחת המנהלים. זהו נסיון חדש וכדאי לציין שרוב המנהלים נתנו את עזרתם אל המפעל בקורת רוח.

שער הכבוד בשנה זו כולל את השמות האלה:

אברמוביץ, חיים
אפלבוים, בן ציון
בוצ'צ'ר, נחום
ברטמן, מרדכי
גינזבורג, נחום
כץ, חיים
כץ, שלמה
ליפעץ, יחיאל
לוי, צבי
מיליאנס, דוב
גינזבורג, פנחס
האכברג, ישעיה
הורוויץ, נתן
הירשפלד, ישעיה
הירשפלד, משה
ווייטמן, עמרם
ווייסברגר, משה
חזן, פנחס
טוורסקי, אהרן
טרייווין, שאול
ניימן, משה
סטראוס, יוסף
סילוורמן, ישראל
פאליק, דוד
פרידלנד, אליעזר
קאלאטש, שמואל
ראזין, יעקב
שמים, זאב
שמערלער, דוד
שקלאר, ראובן

בכלל היתה השנה הזאת שנה פוריה בעבודת בית המדרש.

תכנית בית המדרש למורים

בית מדרש למורים של ישיבת ר' יצחק אלחנן תעודתו להעמיד מורים עברים בעלי רוח ובעלי הכרה, שומרי מצוה, שיהיו ראוים על פי השכלתם במקצעות הרוח שלנו, חנוכם הכללי, הכשרתם החנוכית והשקפותיהם הדתיות למלא את התפקיד האחראי של מחנכי הדור הצעיר שלנו באמריקה. בתעודתו זו מכוון בית המדרש למורים, שהנהו המוסד החרדי הראשון מסוג זה בארץ ישראל ובגלות, להביא לידי קביעת הצביון הראוי של בית הספר העברי באמריקה ולהכשיר את הקרקע כאן לחנוך עברי מקיף ולמנע בעד ההכרח להסתפק בחנוך מצומצם מפאת חוסר במורים, המתאימים לדרישות של סדר חנוך מרובה.

מוסד זה הוא בעל ארבע מחלקות שנתיות. שעות הלימוד הן עשרים ושמנה בשבוע לשלש מחלקות ושבע עשרה למחלקה הרביעית. שעות הלמודים הן לפני הצהרים ואחר הצהרים עד שלש; שאז מתחילים הלמודים בבית הספר הגבוה והקוליג' של הישיבה. שפת ההוראה של כל הלימודים היא הלשון העברית.

הספריה

מלבד הספריה הגדולה של הישיבה, הפתוחה לתלמידים ומבקרים מתשע בבקר עד חמש אחר הצהרים, מתקיימת ספריה מיוחדת על יד בית המדרש למורים, הכוללת שורה של ספרים, הדרושים לעבודת ההכנה של התלמידים. ספריה זו, שנוסדה לפני שנים אחדות, הולכת ומתקדמת.

הסתדרות התלמידים

כל תלמידי בית המדרש למורים מאורגנים בהסתדרות, העסוקה בצרכים החברותיים של התלמידים. ההסתדרות מוציאה קבץ ספרותי שנתי — ניר. היא מסדרת הרצאות, עורכת חגיגות ומפקחת על עניני התלמידים. ברשותה עומדת הספריה. רשת הפעולות של ההסתדרות התרחבה במדה, שמתרבה מספר התלמידים והתענפו הפעולות בין כתלי המוסד. מלבד הענינים הפנימיים לוקחת ההסתדרות חלק בעבודות הצבוריות והלאומיות, הקרובות לרוח המוסד.

קבוצות

בכדי ליצור יחוסים מתמידים בין התלמיד והמוסד — מתקיימת הקבוצה. כל תלמיד מנוי על קבוצה והיא בת תשעה חברים. בראש הקבוצה עומד מורה והוא היועץ של חברי הקבוצה. פעם בשבועים מתאספים חברי הקבוצה עם היועץ לשם שיחה חברותית. היועץ נמצא בקשר תמידי עם כל אחד מהחברים ועומד על מצבו, תנאי חייו, צרכיו ולפיהם הוא מדריכו בעצה בנוגע ללימודיו וליתר משאלותיו.

התאחדות המסיימים

כל אלה שסיימו את בית המדרש למורים מאורגנים בהתאחדות המסיימים. מספר חבריה עולה עתה לשמונים וארבעה. ההתאחדות עוסקת בפעולות חברותיות והנוכיות. היא עורכת הרצאות ושיחות חברים בעניני חנוך ובשאלות החיים. על יד ההתאחדות מתקיימים שיעורים במקרא, בתלמוד ובספרות. כמו כן נמצאה ברשות ההתאחדות לשכת מודיעים, הממציאה משרות למסיימים. היא מוציאה עלון דו-חדשי. מדי שנה מתוועדים החברים בכנוס. בכנוס האחרון החליטה ההתאחדות ליסד קופת מלוה לשם חבריה ותלמידי בית המדרש וליצור יחוסי־פעולה עם הסתדרות המסיימים של בית מדרש למורים מזרחי בירושלים.

תולדות בית המדרש למורים

בית המדרש למורים נוסד בשנת תרע"ז על ידי הסתדרות המזרחי באמריקה. המוסד נמצא ביסודו בבית המזרחי ברחוב אורטשארד. משם עבר המוסד לבית המזרחי ברחוב השני. בשנת תרפ"א עבר המוסד לרשותה של ישיבת ר' יצחק אלחנן. בשנה זו עבר המוסד, עם יתר המחלקות של הישיבה לבנין חדש, רחוב מאה ושמונים וששה ושדרת אמשטרדם. עתה מקבלים תורה בבית המדרש למורים מאה וחמשים ושנים תלמידים, רובם ילידי אמריקה.

תנאי הכניסה

דרישות הכניסה הן: ידיעה בתלמוד, ידיעה הגונה בחמשה חומשי תורה, נביאים ראשונים, ירמיה ותהלים, היכולת להשתמש בלשון בכתב ובדבור, ידיעה של המאורעות החשובים בתולדות ישראל וידיעה אלמנטרית בכללי הדקדוק. תלמיד מגיל החמש עשרה, אשר סיים ישיבה קטנה או שבע שנות למוד בתלמוד תורה מהסוג המעולה ואשר נכנס לשנת הלמודים השלישית של בית הספר הגבוה, רשאי לקבל את בחינות הכניסה. על התלמיד, הרוצה להכנס לבית המדרש למורים, לפנות על ההנהלה ששה חדשים לפני מועד התבלותו, בכדי שההנהלה תוכל לשים עין עליו בעבודת ההכנה.

תלמידים מתקבלים פעמים בשנה: באלול ובשבט.

תנאי הסיום

תלמיד, שהשלים כדין את חוק למודו בבית מדרש למורים ושנתים בקוליג' והורה לשם נסיון מאה וחמשים שעות מקבל את בחינות הגמר. מלבד זאת הייב המסיים להמציא תעודה ממנהל ביה"ס, שבו הורה, המעידה על הכשרתו להוראה. אין תלמיד יכול לקבל תעודת מורה מבית המדרש למורים אם לא למד שנתים במוסד.

מחלקה א׳

תלמוד

מסכת גיטין (או בבא קמא). גמרא עם פירש״י ותוספות. תשומת לב ניתנת להדרכת התלמיד לשם הכשרה ללימוד עצמו.

תשע שעות בשבוע. הרב שלמה ווינר.

תורה

בראשית ושמות עד תרומה עם פירש״י. התלמידים מכינים את השיעור בפירש״י. הארות לשוניות וביאורי התוכן על פי מפרשי ימי הבינים והמפרשים של הזמן הזה. שתי שעות בשבוע. מר אברהם שוער.

נביאים

ישעיה. התוכן מבואר לפי מפרשי ישראל ועל פי הידיעות החדשות בתולדות אשור ובבל ועמי כנען של תקופת הבית הראשון וחידושי הלשון.

ארבע שעות בשבוע. מר שבתי טורבוף.

נביאים ראשונים ודה״י

מלכים א׳ וב׳ ודברי הימים א׳ וב׳. המאורעות מבוארים לפי הידיעות החדשות. השוואות בין דה״י ומלכים ע״י התלמידים ברשימות חדשיות בהדרכת המורה. שתי שעות בשבוע. מר שבתי טורבוף.

לשון

קריאה במבחרי הספרות. נתוחים ותרגילי סגנון. שיחות בעל פה וחבורים. רשימות חדשיות על הקריאה הדרושה. חמש שעות בשבוע. מר אברהם שוער.

דקדוק

כללי הנקוד, נטיות השם. כלי הפעלים, הגזרות, הבנינים וכנויי הפעלים. נתוחים ותרגילים. שתי שעות בשבוע. מר אברהם שוער.

תולדות ישראל

תקופת בית שני עד חתימת המשנה. עלית זרובבל וישוע בן יהוצדק. השומרונים. עזרא ונחמיה ותקנותיהם. השקפה כללית על מצב העם בארץ ובגולה בתקופה הפרסית. ארץ ישראל תחת שלטון היונים. התמורות במצב המדיני של א״י. אנשי כנה״ג. בני טוביה. יחס התלמים והסיליקים אל היהודים. תרגום התורה. התקוממות החשמונאים. בית חוני. הכתות ביהודה. עלית בית אנטיפטר. הזוגות. אגריפה. המאורעות באלכסנדריה. התפשטות הישוב היהודי בארצות רומי. היהודים בבבל. מרד היהודים וחורבן ביה״מ. הסנהדרין ביבנה. תוצאות החורבן ליהודים בארצות הגלות. המהומות בזמן טרויאנים. מרד בר כוכבא. גזירות אדרינוס. מסעות הסנהדרין. ירידת היהודים במצרים ומצבם בבבל. חתימת המשנה.

שתי שעות בשבוע: מר שבתי טורבוף.

דינים

דיני השבת, החגים והצומות. דיני ביהכ״נ ודיני מאכלות עפ״י שלחן ערוך אורח חיים. שתי שעות בשבוע. הרב שמואל ק. מירסקי.

מחלקה ב׳

תלמוד

סנהדרין עם פירש״י ותוספות. כל סוגיה נלמדת עם האלפסי. התלמידים מכינים את השיעור של הגמרא. שבע שעות בשבוע. הרב שמואל ק. מירסקי.

משנה

מועד: ראש השנה, יומא, סוכה, תענית, מגלה עם פירוש הברטנורה.

שתי שעות בשבוע. הרב שמואל ק. מירסקי.

אגדה
אגדת התלמוד. פרק חלק בסנהדרין ואבות דר' נתן.
שעה בשבוע. ד"ר יחיאל קפלן.

תורה
שמות (מתרומה) ויקרא. למוד בעיון. בהדרכת המורה מתרגלים התלמידים להשתמש עם מפרשי ימי הבינים, אבן עזרא, הרשבם והרמבן.
שתי שעות בשבוע. ד"ר נתן קלוין.

נ"ך
תרי עשר. התוכן מבואר עפ"י מפרשי ישראל הראשונים והאחרונים. המצע ההיסתורי של הנביאותם. בהדרכת המורה מתכוננים התלמידים במפרשי הנביאים ואף הם מכינים הרצאות על תוכן הענינים, רעיונות הצדק והמוסר שבנבואות ומדרשי חז"ל עליהם. שלש שעות בשבוע ד"ר נתן קלוין.

ספרות ב'
שירת ימי הבינים על פי ברודי. קריאה במבחרי הפיוט ובשירי ר' שמואל הנגיד, ר' שלמה אבן גבירול, ר' משה אבן עזרא, ר' יהודה הלוי, אברהם אבן עזרא. הרצאות על דרכי הפיוט ושירי ימי הבינים וביחס לחדושי הלשון ומטבעות הסגנון. שלש שעות בשבוע. מר אברהם שוער.

ספרות ג'
קריאה במבחר הספרות החדשה, הרצאות ורשימות של התלמידים.
שתי שעות בשבוע. מר אברהם שוער.

דקדוק ג'
מבוא מדעי לדקדוק הלשון העברית. שעה בשבוע. ד"ר פנחס חורגין.

תולדות ישראל
תקופות התלמוד, הסבוראים, הגאונות עד מסע הצלב השני. הישיבות בבבל. דורות האמוראים בארץ ישראל ובבל. הגזירות בא"י ובביצנץ והתמוטטות המרכז בא"י. הגזירות בבבל. חתימת התלמוד. המאורעות המדיניים בא"י. דורות הסבוראים. המצב המדיני של היהודים בארצות אירופה. הכבוש הערבי. סדרי הישיבות ומשרת ריש הגלות. משיחי השקר. הקראים. התפשטות ישובי היהודים ויצירת מרכזי תורה באפריקה, ספרד, צרפת. הכוזרים. תחית המדעים. חתימת הגאונות. העליה המדינית והרוחנית של היהודים בספרד. מסע הצלב הראשון. הרדיפות במצרים ואפריקה. התלמידים קוראים הרצאות על ענינים מיוחדים עפ"י המקורות.
שתי שעות בשבוע. ד"ר פנחס חורגין.

תולדות הספרות
הספרות האפוקריפית והספרות היהודית היונית. הנוספות לכתבי הקודש. הספרים ההסטוריים. ספרי החכמה. ספרי החזיונות. ספרי היהודים ההלנסטים. ספרי פילון האלכסנדרוני. ספרי יוסיפוס. התלמידים מכינים רשימות על הספרים הנלמדים. שתי שעות בשבוע. ד"ר פנחס חורגין.

פסיכולוגיה
יסודות הפסיכולוגיה. שתי שעות בשבוע.

מדות ומוסר
שעורים במדות על פי חובת הלבבות. שעה בשבוע. ד"ר יחיאל קפלן.

מחלקה ג׳

תלמוד

בבא בתרא. פירש״י ותוספות ומפרשים. כל סוגיה נלמדת עם הרא״ש. התלמידים מכינים בכתב את הויות כל ענין עפ״י המפרשים בהדרכת המורה. שבע שעות בשבוע. הרב שמואל ק. מירסקי.

משנה

שבת, עירובין, פסחים עם הברטנורה ופירוש הרמב״ם.
שתי שעות בשבוע. הרב שמואל ק. מירסקי.

אגדה

מדרש רבה (פרשיות בב״ר, במ״ר וד״ר) עם הכנה קודמת מצד התלמידים.
שתי שעות בשבוע. ד״ר יחיאל קפלן.

תורה

במדבר ודברים על פי מפרשי ישראל. הכנת התלמידים בהם דרשוה.
שתי שעות בשבוע. ד״ר נתן קלויז.

כתובים

איוב ומשלי מבוארים על פי המפרשים והידיעות הלשוניות החדשות. מבוא לספרי החכמה. ההשקפות היסודיות שבספר איוב. המשל והחכמה. הוראת המאמרים והפסוקים של הספרים האלה בספרי הקודש.
שלש שעות בשבוע. ד״ר נתן קלויז.

ספרות ד׳

ספרות הפרוזה של ימי הבינים. קריאה בספר אלדד הדני. ספר המדע של הרמבם בתרגומי התיבונים — חובת הלבבות, הכוזרי, מורה נבוכים; משלי שועלים, תחכמוני, תפת ועדן, ספר המקש וספור דוד הראובני. הרצאות בכתב ובעל פה על סגנון הפרוזה של ימי הבינים על יסוד השואה.
שתי שעות בשבוע. מר אברהם נ. פרלברג.

תולדות ישראל

תקופות ספרד, צרפת, גרמניה ופולניה. מסע הצלב השני. בעלי התוספות. גזירות האלמוהדים. הרמבם. אינוקיטני השלישי וגזירותיו. המחלוקות ע״ד הרמבם. חכמי התורה והמדע בספרד ובגרמניה. היהודים בספרד תחת עול הנוצרים. גזירות הרועים, המצורעים והמגפה השחורה. היהודים בפולניה ובארצות הסלבים. גזירות קנ״א. חכמי התורה והמדע. גירוש היהודים מספרד ותוצאותיו. האנוסים וישוביהם בהולנדיה, צרפת ואיטליה. הישוב החדש בא״י. שיבת היהודים לאנגליה. המצב בפולניה ואוקראינה. גזירו תת״ח ות״ט. התנועה השצי״ת. חכמי התורה בגרמניה ופולניה. הרצאות התלמידים על המאורעות על פי המקורות.
שתי שעות בשבוע. ד״ר פנחס חורגין.

תולדות הספרות

ספרות ימי הבינים. הפייטנים והמדקדקים הראשונים. המדע והפילוסופיה בבבל. המשוררים והפילוסופים בספרד. השירה והמדע באיטליה. ספרות יהודית בלשונות לועזיות. רשימות התלמידים על הספרים.
שתי שעות בשבוע. ד״ר נתן קלויז.

תורת החנוך

יסודות החנוך. שתי שעות בשבוע.

שירה

תפלות, זמירות, שירי בית הספר. שעה בשבוע. פרופ' נ. גילדין.

הוראה מעשית

שיעורים לדוגמה בכל הלמודים. שעה בשבוע. מר אברהם שוער.

מחלקה ד'

תלמוד

שבועות (מפרק שבועות העדות) ומכות. עם מפרשי התלמוד האחרונים. משא ומתן בהלכות עפ"י פסקי הראשונים וביחוד הרמבם.
שבע שעות בשבוע. ד"ר יחיאל קפלן.

משנה

ברכות ופרקים מכלאים, מעשרות, תרומות ושקלים.
שתי שעות בשבוע. ד"ר יחיאל קפלן.

כתובים

דניאל, עזרא ונחמיה (זמן א). ביאורי החלקים הארמיים על פי המפרשים והידיעות החדשות בחקר הלשון הארמית. המצע ההיסטורי ניתן לפרקי הספורים. שתי שעות בשבוע. ד"ר נתן קלוץ.

נ"ך

יחזקאל (זמן ב') על פי המפרשים. המצע ההיסטורי ניתן לענינים. הערכה על הרעיונות שבנבואות. חקירות בסגנון והשוואות ע"י התלמידים.
שלש שעות בשבוע. ד"ר נתן קלוץ.

ארמית

מבוא ללשון הארמית ומקומה בספרות ישראל. כללי השם והתאר, נטיות השם, סמיכות נטיות הפועל. (זמן א'). שעה בשבוע. ד"ר נתן קלוץ.

ספרות ו'

הספרות של הזמן הזה. הרצאות בעל פה ומסות.
שתי שעות בשבוע. מר א. נ. פרלברג.

תולדות ישראל

התקופה החדשה. תנועת החסידות. תחית התורה בליטה. תנועת ההשכלה בגרמניה. המצב המדיני והכלכלי של היהודים בארצות אריופה. האימנציפאציה. תנועת התיקונים. תנועת ההשכלה ברוסיה. תנועת חבת ציון. תנועת ההתישבות ברוסיה. הפרעות ברוסיה. יסוד הישוב בא"י. תנועת ההגירה. הישוב היהודי באמריקה. הספרות העברית החדשה. הישיבות ברוסיה. חכמי התורה. התנועה הציונית והתסיסות המדיניות בין יהודי רוסיה. מלחמת העמים. התמורה במצב המדיני והגיאוגראפיה של היהודים. ארץ ישראל אחרי הצהרת באלפור. שתי שעות בשבוע. ד"ר פ. חורגין.

תולדות הספרות

סקירה כללית על תולדות הספרות העברית החדשהח
שעה בבשוע. ד"ר פנחס חורגין.

מדרש

קריאה במדרשי ההלכה, ספרא וספרי. שעה בשבוע. ד"ר יחיאל קפלן.

הוראה מעשית ב'

משחקים. סדור משחקים, נשפים, חזיונות בבית הספר. משחקים לדוגמא.
שעה בשבוע. מר אברהם נ. פרלברג.

אָנו מביעים את ברכתנו הלבבית

לתלמידי בית המדרש למורים

של ישיבת רבינו יצחק אלחנן ז״ל

די בּ. מאַנישעווימץ קאָמפּ.

סינסינעטי, אָהייאָ.

COMPLIMENTS

of

COMPLIMENTS

of

Harry Fischel

COMPLIMENTS

of

Meyer Vesell